

54607

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DE ORMAN VE ORMANCILIK FAALİYETLERİNİ ÖZELLEŞTİRME
İMKÂN LARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

DOKTORA TEZİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T. 54607

DEVLET TOKSOY

HAZİRAN - 1994

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ-SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DE ORMAN VE ORMANCILIK FAALİYETLERİNİ ÖZELLEŞTİRME
İMKÂN LARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Orm.Yük.Müh. Devlet TOKSOY

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde
"Doktor (İktisat)"
Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Veriliş Tarihi :13-06-1994

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :07-07-1994

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kâmil YAZICI

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Hasan ÖZYURT

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Ahmet YÖRÜK

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Alaettin TANDOĞAN

Haziran-1994

TRABZON

ÖNSÖZ

21. yüzyılın eşiğinde özelleştirme programları ülkemizde olduğu gibi dünyanın pek çok ülkesinde, Şili'den Malezya'ya kadar bütün milletlerin gündeminin en başında yer almaktadır. Hatta özelleştirme sanki tarihin büyük bir dönüm noktası olan milattan önce-milattan sonra der gibi "özelleştirmeden önce-özelleştirmeden sonra" tabirini de pek çok milletin gündemine getirmiştir.

Türkiye ormancılığına 1945 yılında biçilen elbisenin 1990'lı yıllarda yetmediği, daha doğrusu devletin ormanları koruyamadığı ve iyi işletemediği ortada. Ormanlarımızı insanlarımıza rağmen değil, insanlarımızla beraber nasıl koruyup geliştirebileceğimizin yolları aranmalıdır. Türkiye; artık kısır döngülerin, kısır düşüncelerin, tutucu fikirlerin yeşerebileceği ve sorunlarına bu düşüncelerle çözüm bulabileceği bir ülke değildir. Her konuda olduğu gibi; ormancılığı için de geniş açılı, yenilikçi, yaratıcı, geleceği umutla kucaklayan fikirlere ihtiyaç duymaktadır.

Doktora tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin önemli katkıları olmuştur.

Öncelikle, araştırma konusunun seçilmesinde ve yürütülmesinde bana yol göstererek yardımda bulunan ve bu çalışmayı yöneten sayın Prof.Dr. Kâmil YAZICI' ya teşekkürü borç bilirim.

Doktora süresi boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım, sayın Prof.Dr. Ersan BOCUTOĞLU ve sayın Prof.Dr. Hasan ÖZYURT başta olmak üzere tüm hocalarıma teşekkür etmeyi yerine getirilmesi gereken zevkli bir görev sayarım.

Çalışmalarım sırasında her türlü yardım ve desteğini gördüğüm Araş.Gör. Hasan AYYILDIZ, Araş.Gör. Yakup YILMAZ, Araş.Gör. Sezgin HACISALİHOĞLU, Araş.Gör. Mehmet KESKİNKOL ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE ORMAN MÜLKİYETİ VE ORMAN İŞLETMECİLİĞİ.....	5
1.1. Orman Mülkiyeti, Çeşitleri ve Bunların Dünya'daki Dağılışı.....	5
1.1.1. Mülkiyet ve Mülkiyetle İlgili Görüşler.....	5
1.1.2. Orman Mülkiyetinin Doğuşu.....	6
1.1.3. Dünya'daki Ormanlık Alanlar.....	7
1.1.4. Orman Mülkiyeti Çeşitleri ve Bunların Dünya'daki Dağılışı.....	7
1.1.5. Türkiye'de Orman Mülkiyetinin Doğuşu ve Tarihi Gelişimi.....	9
1.1.5.1. 1937 Öncesi Dönem.....	9
1.1.5.2. 1937 Sonrası Dönem.....	12
1.1.6. Türkiye'deki Ormanlık Alanlar.....	13
1.1.7. Orman Mülkiyeti Çeşitleri ve Bunların Türkiye'deki Dağılışı.....	14
1.2. Orman İşletmesi ve Türkiye'de Orman İşletmeciliği.....	15
1.2.1. Ormancılık.....	15
1.2.2. Orman İşletmesi.....	15
1.2.3. Orman İşletmesinin Özellikleri.....	16
1.2.4. Orman İşletmesinin Büyüklüğü.....	18
1.2.5. Türkiye'de Orman İşletmeciliği.....	20
1.3. Devletten Başkasına Ait Ormanlar ile Devlet Ormanlarının Karşılaştırılması.....	21
1.3.1. Alanları Bakımından.....	21
1.3.2. Büyüklükleri Bakımından.....	22
1.3.3. İşletme Şekilleri Bakımından.....	22
1.3.4. Ağaç Serveti, Artım ve Yıllık Verim (Eta) Bakımından.....	23
1.3.4.1. Ağaç Serveti Bakımından.....	23
1.3.4.2. Artım ve Yıllık Verim (Eta) Bakımından.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÖZELLEŞTİRMEYE KURAMSAL BİR YAKLAŞIM.....	25
2.1. Özelleştirmenin Tanımı.....	25
2.1.1. Dar Anlamda Özelleştirme.....	27
2.1.2. Geniş Anlamda Özelleştirme.....	27
2.2. Özelleştirmenin Amaçları.....	28
2.3. Özelleştirmenin Nedenleri.....	29
2.4. Özelleştirmenin İlkeleri.....	30
2.5. Özelleştirmenin Yararları, Sakıncaları ve Karşılaşılabilecek Sorunlar.....	31
2.5.1. Özelleştirmenin Sağlayacağı Yararlar.....	31
2.5.2. Özelleştirmenin Doğuracağı Sakıncalar.....	32
2.5.3. Özelleştirmede Karşılaşılabilecek Sorunlar.....	33
2.5.3.1. Özelleştirmenin İşlevsel Sorunları.....	33
2.5.3.2. Özelleştirmenin Örgütsel Sorunları.....	35
2.5.3.3. Özelleştirmenin Politik Sorunları.....	35
2.5.3.4. Özelleştirmenin Toplumsal Sorunları.....	35
2.5.3.5. Özelleştirmenin Yönetimsel Sorunları.....	36
2.5.3.6. Özelleştirmenin Ekonomik Etkinlik Sorunları.....	37
2.6. Özelleştirme Ortamı.....	37
2.7. Özelleştirme Yöntemleri.....	39
2.7.1. İhale Yöntemi.....	39
2.7.2. İmtiyaz Yöntemi.....	40
2.7.3. Finansal Kiralama (Leasing) Yöntemi.....	41
2.7.4. Ortak Girişim Yöntemi.....	41
2.7.5. Yönetim Devri Yöntemi.....	42
2.7.6. Yasal-Kurumsal Serbestleştirme.....	42
2.7.7. Satış Yöntemi.....	43
2.7.8. Fiyatlandırma Yöntemi.....	44
2.7.9. Tüketicinin Desteklenmesi: Kupon Yöntemi.....	44
2.7.10. Üreticinin Desteklenmesi: Sübvansiyonlar.....	45
2.7.11. Yap-İşlet-Devret Yöntemi.....	45
2.7.12. Gönüllü Örgütlenmeler Yöntemi.....	45
2.8. Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme.....	46
2.8.1. Özelleştirme Akımının Doğuşu.....	46
2.8.2. Dünya'da Özelleştirme Uygulamaları.....	48

2.8.2.1. Gelişmiş Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları.....	48
2.8.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları.....	51
2.8.3. Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları.....	52
2.8.3.1. 24 Ocak Öncesi Dönem.....	52
2.8.3.2. 24 Ocak Sonrası Dönem.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE ORMANLARIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ	56
3.1. Türkiye Ormancılığının Durumu.....	56
3.1.1. Ormancılık Politikası.....	56
3.1.2. Orman Varlığı ve Üretim Gücü.....	57
3.1.2.1. Orman Varlığı.....	57
3.1.2.2. Ormanların Üretim Gücü.....	59
3.1.2.3. Ormanların Floristik Yapısı ve Yan Ürünler.....	60
3.1.3. Orman Ürünleri Talebi ve Arzı.....	61
3.1.3.1. Odun Kökenli Orman Ürünleri Talebi.....	61
3.1.3.2. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arzı.....	62
3.1.3.3. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz-Talep Dengesi.....	63
3.1.4. Orman Ürünleri Dış Ticareti.....	64
3.1.4.1. Hammadde Odun İthalat ve İhracatı.....	64
3.1.4.2. Orman Yan Ürünleri İthalat ve İhracatı.....	65
3.1.5. Orman Köylülerinin Durumu.....	65
3.1.5.1. Orman Köylüleri.....	65
3.1.5.2. Demografik Durum.....	66
3.1.5.3. Yerleşim Durumu.....	66
3.1.5.4. Altyapı ve Sosyal Yapı.....	67
3.1.5.5. Ekonomik Durum.....	68
3.2. Türkiye Ormancılığının Sorunları.....	69
3.2.1. Ekonomik ve Mali Sorunlar.....	69
3.2.2. Ormancılık Üretimi ve Orman İşletmeciliği Sorunları.....	70
3.2.3. Kadastro ve Mülkiyet Sorunları.....	72
3.2.4. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Sorunları.....	72
3.2.5. Sosyo-Ekonomik Ormancılık Sorunları.....	73
3.2.6. Tabiat Varlıklarını Koruma, Av ve Yaban Hayatı Sorunları.....	74
3.2.7. Orman Ürünleri Endüstrisinde Verimlilik ve Üretkenlik Sorunları.....	74
3.2.8. Yakacak Odun ve Enerji Sorunu.....	74

3.2.9. Orman Suçları.....	75
3.2.10. Yönetim ve Organizasyon Sorunları.....	76
3.3. Türkiye Ormancılığında Özelleştirme.....	76
3.3.1. Özelleştirmenin Amaçları.....	77
3.3.2. Özelleştirmenin Nedenleri.....	79
3.3.3. Özel Ormancılık Kavramı.....	80
3.3.3.1. Türkiye'de Orman Yasalarında Özel Ormancılığın Yeri.....	81
3.3.3.2. Özel Ormancılık Teşvikleri.....	84
3.3.3.2.1. Dünya'da Özel Ormancılık Teşvikleri	85
3.3.3.2.2. Türkiye'de Özel Ormancılık Teşvikleri.....	88
3.3.3.3. Özel Ormancılığın Türkiye Açısından Değerlendirilmesi.....	90
3.3.4. ORÜS'ün Özelleştirilmesi.....	91
3.3.5. Ormancılık Hizmetlerinin Özelleştirilmesi.....	92
3.3.6. Devlet Ormanlarının Özelleştirilmesi.....	94
3.3.7. Türkiye Ormancılığında Özelleştirmenin Boyutları.....	96
3.3.7.1. Ormancılık Çalışmalarında Özel Sektör Teşvikleri.....	96
3.3.7.2. Mülkiyeti Devlete Ait Boş Arazilerin Devredilmesi.....	97
3.3.7.3. Devlet Ormanı Sayılan Bazı Orman Alanlarının Devredilmesi.....	98
3.3.7.4. Bazı Ağaç Türlerinin Orman Ağacı Kapsamı Dışına Çıkarılması.....	99
3.3.7.5. Ormancılık Çalışmalarının Özel Sektöre Yaptırılması.....	99
3.3.7.6. Ormancılıkla İlgili Birimlerin Özelleştirilmesi.....	100
3.3.7.7. Tarımsal Ormancılık (Agroforestry).....	101
3.3.7.8. Sosyal (Toplumsal) Ormancılık.....	102
3.3.7.9. Kırsal Kalkınma.....	103
3.3.7.10. Sürdürülebilir Kalkınma.....	104
3.3.7.11. Turizm ve Ormancılık.....	105
3.3.7.12. Çevre ve Ormancılık.....	106
3.3.8. Ormanları Özelleştirmenin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi.....	107
3.3.9. Ormancılıkta Özelleştirmenin Doğuracağı Sorunlar.....	109
3.3.9.1. Yasal Sorunlar.....	109
3.3.9.2. Ormanların Korunması Sorunu.....	111
3.3.9.3. Ormanların İşletilmesi Sorunu.....	112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DE ORMANLARI ÖZELLEŞTİRMENİN KRİTİK NOKTALARI VE BAŞARI KOŞULLARI.....	115
4.1. Ormanları Özelleştirmenin Kritik Noktaları.....	115
4.1.1. Orman Kıymetleri Takdiri.....	115
4.1.1.1. Faiz Oranının Belirlenmesi.....	115
4.1.1.2. Arazi Değerinin Hesaplanması.....	116
4.1.1.2.1. Arazi Maliyet Değeri.....	117
4.1.1.2.2. Arazi Değişim (Mübadele) Değeri.....	117
4.1.1.2.3. Arazi Hasıla Değeri.....	118
4.1.1.2.4. Arazi Değerinin Yaklaşık Formüllerle Hesaplanması.....	119
4.1.1.3. Ağaç Serveti Değerinin Hesaplanması.....	120
4.1.1.3.1. Ağaç Servetinin Maliyet Değeri Olarak Tayini.....	121
4.1.1.3.2. Ağaç Servetinin İstikbal Değeri Olarak Tayini.....	121
4.1.1.3.3. Ağaç Servetinin Kesim Değeri Olarak Tayini.....	122
4.1.1.4. Orman Değerinin Hesaplanması.....	122
4.1.1.5. Özelleştirme Açısından Orman Kıymetlerinin Takdiri.....	123
4.1.2. Özelleştirilecek Ormanların Saptanması ve Özelleştirmenin Zamanlaması.....	123
4.1.3. Devredilecek Kişi ve Kurumlar.....	124
4.1.4. Özelleştirme Yöntemleri ve Ödeme Koşulları.....	125
4.1.5. Özelleştirilmiş Ormanlarla Devletin İlişkisi.....	126
4.2. Ormanları Özelleştirmede Başarı Koşulları.....	127
4.2.1. Özelleştirmede Çok Az Hata Yapılmalıdır.....	128
4.2.2. Özelleştirmeye Nereden Başlanacağı Belirlenmelidir.....	129
4.2.3. Özelleştirmeyi Zorlaştıran Sorunlar Önceden Çözümlenmelidir.....	130

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	131
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	152

ÖZET

Özelleştirme, genelde özelleştirilecek kurumun hisselerinin en az % 50'sinin özel hissedarlara satışını sağlayacak şekilde oluşturulması anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte, ormancılıktaki temel düşünce, piyasa güçlerinin rolünü artırarak ormancılık sektöründe verimliliği daha iyi seviyeye ulaştırmaktır. Özellikle, ormancılık sektörüne giriş serbestisi ve kolaylığı sağlamak, rekabeti teşvik etmek ve ortak yatırımlara izin vermek suretiyle, daha bir çok önlemin buna katkısı olabilir.

Bu çalışmanın amacı; ülkemiz ormancılığının sorunlarının önemli nedeni olan devlet orman mülkiyeti ve işletmeciliğinin özel orman mülkiyeti ve işletmeciliğine tedricen geçişini sağlayarak orman alanlarının ve orman varlığının artırılması, orman köylüsünün refahının yükseltilmesi ve ülke kalkınmasına katkısının artırılabilmesi için gerekli düzenlemeleri yaparak günümüzde geçerliliği kanıtlanan serbest piyasa ekonomisi ilkeleri doğrultusunda faaliyetlerinin yürütülmesini sağlamaktır.

Bu araştırma kapsamında düşünülen ormancılıktaki özelleştirmenin pek çok boyutu vardır ve özelleştirme uygulamaları bu boyutlar çerçevesinde düşünülmelidir. Ormanların özelleştirilmesinin daha sağlıklı sonuçlar vermesi isteniyorsa, tüm ormanların özelleştirilmesine geçilmeden önce aşağıda adı geçen uygulamaların öncelik sırasına göre yapılması gerekecektir. Buna göre;

- Özelleştirmeye ORÜS'ten başlanmalıdır,
- Ormancılık çalışmalarının özel sektöre yaptırılması yaygınlaştırılmalıdır,
- Mülkiyeti devlete ait bir kısım boş araziler devredilmelidir,
- Fidanlıklar, makina parkları vb. birimler özelleştirilmelidir,
- Bazı bölgelerde özellikle Trakya, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'da var olan baltalıklar yöre halkına devredilmelidir,
- Sosyal baskının çok yoğun olduğu bölgelerde mülkiyet devri gerçekleştirilmeli ve köy mülki hudutları içerisinde kalan ormanların köy halkına devri sağlanmalıdır.

Yukarıda belirtilen özelleştirme uygulamalarının sonuçlarının olumlu olması verimli ormanların da özelleştirilmesini gündeme getirecektir. Çünkü bugün ülkemizde ormanları işletebilecek nitelik ve nicelikte özel sektör kuruluşu da mevcut değildir.

SUMMARY

Broadly defined, privatization embraces denationalization or selling-off more than 50 percent of state-owned assets of a firm to private shareholders. However, the major focus of the privatization policy in the field of forestry is to promote productivity and economic performance by strengthening the competitive market forces with free entry. Privatization in the forestry sector may be viewed as a vehicle to facilitate the transition to free entry guarantee to the market and to encourage competition and cooperation between public and private sector.

The purpose of this study is to emphasize the importance of the transferring property right of the state-owned woodland which is the source of problems in the Turkish forestry sector to the private sector gradually for the purpose of expanding the area of woodland and the resource of forestry; increasing the social welfare of rural people; speeding up the economic development in general and setting the free market economy which has been proven as an efficient system so that the market forces can act properly according to its own principles.

In this study, it is agreed that the content of privatization in forestry has multiple dimension and application of the privatization process should be considered from the various perspectives. The following six topics written below in order should be proceeded to achieve more effective result from the privatization before the entire woodland of the country is privatized ;

- First, ORÜS (General Directorate Of Forest Industries) must be privatized,
- Private sector should be encouraged to participate in the forestry sector,
- The property of land which is not utilized by the state has to be transferred to the private sector,
- Nursery, machine parks and etc. must be privatized,
- In some regions, particularly in the region of Trakya, East and Southeast Anatolia, the property of coppice forest must be transferred to the local people,
- Regions, where social pressure is high, the property rights and woodland in the border of villages have to be transferred to the local people living there.

The success of privatization regarding the topics mentioned above will also encourage the overall privatization efforts in the productive woodlands. However, today, performance of the private sector in Turkey is still not strong in favour of both quality and quantity to manage business activities in the forestry sector.

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1. Dünya'da Orman Mülkiyeti Durumu.....	8
Tablo 1.2. Avrupa'da Orman Mülkiyeti Durumu.....	9
Tablo 1.3. 1910 Tarihli Orman İstatistiğine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nun Orman Varlığı.....	11
Tablo 1.4. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ülkemiz Orman Varlığı.....	12
Tablo 1.5. Devlet Ormanları Dışındaki Ormanların Mülkiyet Şekilleri Bakımından Dağılışı.....	14
Tablo 3.1. Odun Kökenli Orman Ürünleri Talep Tahmini (Özel Sektörce Satışı Yapılacağı Tahmin Edilen Kavak Odunu Dahil)	61
Tablo 3.2. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz Tahmini (Özel Sektörce Üretilen Kavak Odunu Dahil).....	63
Tablo 3.3. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz-Talep Dengesi.....	64
Tablo 3.4. Hammadde Odun İthalat ve İhracatı.....	65

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AT	: Avrupa Topluluğu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
DOİ	: Devlet Orman İşletmesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
Ha	: Hektar
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOİ	: Kamu Ortaklığı İdaresi
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
ORKÖY	: Orman Köylerini Kalkındırma Genel Müdürlüğü
ORÜS	: Orman Ürünleri Sanayii Kurumu
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THY	: Türk Hava Yolları
TURBAN	: Turban Turizm Anonim Şirketi
USSR	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
YEMSAN	: Yem Sanayii Ticaret Anonim Şirketi

GİRİŞ

Devlet işletmelerinin özelleştirilmesini ülke ekonomisinden ve ekonomi içindeki ağırlıklarından bağımsız olarak ele almak imkânsızdır. Son yıllarda, ülke ekonomilerinin içinde buldukları bunalım ve problemlere bir çözüm olarak düşünülen özelleştirme, kamu sektörünün sorumluluğunda bulunan çeşitli varlıkların ve fonksiyonların özel sektöre devrini ifade eden bir kavramdır.

Kamu ve özel ayrımını iyi çizmek lazımdır. Bir parka veya kamu binasına halkın sahip olduğunu ifade ederken, aynı terimi IBM için de kullanıyoruz. Bir çok kişi hisselerine sahip olduğu ve isteyen herkes şirketin hisselerini alabildiği için, IBM halka aittir. Aynı şekilde, özel bir kişinin mülkiyetinde olmasına rağmen, bir restoran da herkese açık olduğu için halka aittir (Savas, 1994, s. 4).

Daha önceki dönemlerde, dünya devletleri, özel sektörün faaliyet gösterdiği alanlara bile el atarken, kamu sektöründeki bu genişleme hareketi, özellikle 1980'li yılların başından itibaren tersine bir uygulamaya dönmüştür. 1980'lerin sonlarına doğru ise, dünyanın bir çok ülkesinde hükümetler; elektrik şirketlerinden hapisanelere, demiryollarından eğitime kadar her şeyin kontrolünü özel sektör yöneticilerine bırakmaya başlamışlardır (Goodman ve Loweman, 1991, s. 26). Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, bütün dünyada yaygın şekilde uygulanmasının yarattığı etkinin yanında; ülkemizde gelişen ekonomik, sosyal ve politik koşulların bir sonucu olarak; yeni yasal, finansal ve kurumsal düzenlemelere gidilmesi zorunluluğu da özelleştirmenin, özellikle son yıllarda Türkiye'nin ekonomik programlarına yeniden alınmasında etkili olmuştur.

Gerçekten özelleştirme süreci, dünyanın her yerinde süratle gelişen ve uygulamaya konulan bir olgudur. Sonuçlarının büyük etkileri bakımından özelleştirme, basit bir mülkiyet devri işlemi olmayıp devlet işletmelerinin çeşitli ve farklı düzeylerdeki konumları nedeniyle geniş bir perspektif içinde düşünölmek ve değerlendirilmek zorundadır. Çeşitli şekillerde tanımlanan özelleştirmenin özünde kamu mal ve hizmetlerinin üretilmesinde ve dağıtılmasında kamu sektörünün rolünün ve yerinin küçöltölmesi; özel sektör ve piyasa ekonomisi kurallarının hakim kılınması yatmaktadır. Özelleştirme, mal ve hizmet üreten kamu kuruluşlarının mülkiyetinin özel sektöre devrini, mülkiyeti devletin olmak şartıyla bazılarının işletilmesinin özel sektörce yapılmasını, devlet bütçesinden belli faaliyetler için sübvansiyonların kaldırılıp ya da azaltılıp piyasa koşullarında faaliyet göstermelerinin sağlanmasını, devlet tekellerinin tekel olma niteliklerinin

kaldırılarak rekabete açılmalarını içeren çok geniş kapsamlı bir politika olarak nitelendirilebilir.

Tarih boyunca insanlar kişi ve toplum olarak herşeyden önce belli bir toprağa ve araziye sahip olmak istemişler ve bu amaca ulaşabilmek için her türlü fedakârlığa katlanmışlardır.

Bilindiği üzere, insan ile orman arasında tarihin ilk devirlerinden itibaren başlayan bir ilgi vardır. Bu ilgi, toplumda meydana gelen hukuki, ekonomik ve sosyal gelişime bağlı olarak, orman kavramından anlaşılan manaya göre devirden devire ve ülkeden ülkeye değişmiştir. Bu değişim, mülkiyet bağlantılarını yakından etkilemiş ve dolayısıyla ormanlar, mülkiyet rejimi bakımından aşamalar geçirmiştir. Envanteri yapılmış bulunan dünya ormanlarının % 77'si kamu mülkiyetinde % 23'ü de özel mülkiyettir. AT ormanlarının ise % 57.9'u özel sektöre, % 19.9'u devlete ve % 22.2'si de diğer kamu kuruluşlarına aittir. Ülkemizde ise ormanların % 99.9'u devlet mülkiyetinde bulunmaktadır.

Türkiye'de gerek ormancılığın ve ormanların içinde bulunduğu durum gerekse dünyada ve ülkemizde serbest piyasa ekonomisinin ağırlık kazanması ormancılıkta da özelleştirmenin gündeme gelmesine neden olmuştur. Ülkemizde ormancılıktaki katı devletçilik anlayışı, ormanların korunmasında başarısızlığa neden olmakta ve ormanlardan yasal olmayan yararlanmalar giderek artmaktadır. Ayrıca ağaçlandırma çalışmalarında orman köylüsünün yeterli desteği sağlanamamakta ve sosyal baskılar sonucu ağaçlandırma faaliyetleri çoğu kez engellenmektedir. Yine orman ürünleri üretimi sürecinde gerek hasat gerekse hasat sonrası üretimde kayıplara, verimlilik ilkesinin gözardı edilmesine ve kaynak israfına yol açılmaktadır.

Ülkemizin % 26'sı ormanlarla kaplıdır. Bu ormanların sadece % 44'ü verimli olup orman ürünleri ihtiyacımız bu ormanlardan karşılanmaktadır. Ormanların sosyal fonksiyonları; ülkemizde sosyal hayat tarzının gelişmesi, endüstriyel ilerlemeler ve nüfusun hızla artmasından dolayı artıyor. Bir taraftan verimli orman alanlarının yetersizliği, diğer taraftan artan odun ürünleri talebi karşısında mevcut ormanlarımızın bu talebi karşılama gücü de giderek azalıyor.

Bugün ülkemizde ormanların içerisinde ve bitişiğinde yaklaşık 17.500 köyde 8.8 milyon insan yaşamaktadır. Bu köylerde yaşayan insanların % 7'sinin toprağı ve arazisi yoktur. Genellikle kuru tarımın yapıldığı yeterli tarım arazisi

bulunmayan bu insanlar milli gelirden kentlere oranla 18 kez ve diğer köylere oranla da 5 kez düşük pay almaktadırlar (Gökçe, 1993b, s. 33). Orman içi ve bitişiğinde yaşayan bu insanlar, tarla açarak yada bu amaçla orman yakarak, orman içine yerleşerek yılda ortalama 20 000 ha. alanın ormansızlaşmasına yol açmaktadırlar.

Ülkemizde ormancılığın yeterli gelişmeyi devletçilik anlayışı ile sağlayamaması sonucu, günümüzde özel ormancılık çalışmalarının varlığının ve etkinliğinin artırılabilmesi için özel sektörün ilgisinin ormancılık sektörüne çekilmesi gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz koşullarda bu ilgiyi çekebilmenin en uygun yolunun ise özelleştirme olacağı düşünülmektedir. Doğal olarak her sistemin önceden tahmin edilemeyen bazı olumlu ve olumsuz yanları olabilecektir. Bütün olumsuzlukları en aza indirmek ve başarıyı artırmak özelleştirme uygulamalarında çok dikkatli davranılmasını gerektirmektedir.

Özelleştirme politikalarının siyasal motivasyonlarla yönlendirilmesi yüzünden, genellikle veri ve analizler, uygulamayı zaman açısından çok geriden ve son derece tereddütle takip etmektedir. Ormancılıkta çok daha belirgin olan bu durum, ormanların özelleştirilmesi ile ilgili model kurulmasını da doğal olarak güçleştirmektedir.

Bu çalışmanın amacı; ülkemiz ormancılığının sorunlarının önemli nedeni olan devlet orman mülkiyeti ve işletmeciliğinin özel orman mülkiyeti ve işletmeciliğine tedricen geçişini sağlayarak orman alanlarının ve orman varlığının artırılması, orman köylüsünün refahının yükseltilmesi ve ülke kalkınmasına katkısının artırılabilmesi için gerekli düzenlemeleri yaparak günümüzde geçerliliği kanıtlanan serbest piyasa ekonomisi ilkeleri doğrultusunda faaliyetlerinin yürütülmesini sağlamaktır.

Çalışmanın; ülkemizde ormancılık konusunda özellikle karar alan ve uygulayan kişi ve birimlere yararlı perspektifler sunabileceğini, uygulama imkânı bulunduğu takdirde ormancılık, orman köylüsü ve topluma faydalı olabileceğini, ülkemizde piyasa ekonomisine geçiş amaçlayan ekonomik reform programına katkıda bulunabileceğini ve ormancılıkla ilgili özelleştirme çalışmalarında referans olarak kullanılabileceğini umut edebiliriz.

Belirtilen genel amaç çerçevesinde çalışma beş bölüm altında incelenmiştir.

Birinci bölümde, orman mülkiyetinin dünyada ve ülkemizdeki çeşitleri ve dağılışı incelenmiş, orman işletmesi ve ülkemizdeki orman işletmeciliği tanıtılarak devlet ormanları ile devletten başkasına ait ormanlar karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde, özelleştirme kavramı açıklanmaya çalışılarak, özelleştirmenin yararları, sakıncaları ve özelleştirmede karşılaşılabilecek sorunlar tanıtılmıştır. Ayrıca özelleştirme yöntemleri ile gerek dünyada gerekse ülkemizdeki özelleştirme uygulamalarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye ormancılığının mevcut durumu ve sorunları ortaya konularak, ülkemiz ormancılığı açısından özel ormancılık ve özelleştirme değerlendirilmiş, ülkemiz ormancılığında özelleştirmenin boyutları ve özelleştirmenin doğuracağı sorunlar ortaya konularak tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde, ormanları özelleştirmenin kritik noktaları ve başarı koşulları üzerinde durularak, özelleştirmenin zamanlaması, yöntemleri ve ödeme koşulları ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. TÜRKİYE'DE ORMAN MÜLKİYETİ VE ORMAN İŞLETMECİLİĞİ

1.1. Orman Mülkiyeti, Çeşitleri ve Bunların Dünya'daki Dağılışı

1.1.1. Mülkiyet ve Mülkiyetle İlgili Görüşler

Her hukuk düzeninin kendine özgü bir mülkiyet kavramı vardır. Kimin malik olacağı ve malikin mülkiyetinde bulundurduğu eşya üzerindeki hakimiyetinin derecesi, toplumun ekonomik ve sosyal bünyesi ve devlet düzeni bakımından büyük önem taşır. Bir devletin sosyal ve hukuki esasları ile mülkiyet kavramı çok yakından ilgilidir (Esener ve Güven, 1990, s. 91).

Mülkiyet, bir eşya üzerinde sahibine kullanma, faydalanma ve tasarruf yetkilerini veren aynı haktır (Akyüz ve Ertel, 1987, s. 238). Medeni Kanunumuz mülkiyet hakkını tanımlamamış, sadece onun içeriğini belirtmiştir (Akıntürk, 1988, s. 339).

Mülkiyetle ilgili başlıca görüşler üç grupta toplanabilir. Bunlar ; klasik görüş, marksist görüş ve karma görüştür (Gözübüyük, 1990, s. 108).

Klasik görüş, kişi-eşya ilişkisinde mal sahibine eşya üzerinde sınırsız hak tanır. Üretim ve tüketim mallarının mülkiyeti kural olarak bireye aittir. Bu görüşe özel mülkiyet de denir. Bu sistemde mal sahibi, mülkiyete konu olan eşyanın sınırsız ve tek hakimidir.

Marksist görüş, kişi-eşya ilişkisi klasik görüşün tam aksi yönde düzenlenmiş, eşya üzerindeki mülkiyet hakkı, kural olarak bireyden alınarak topluma başka bir deyişle devlete tanınmıştır.

Karma görüşe göre; mülkiyet hakkı, mal sahibine eşya üzerinde geniş bir egemenlik tanımakla birlikte, mülkiyet hakkının içeriğinde yalnız mal sahibine tanınan yetkiler değil, bunun yanında ödevler de yer almaktadır. Mülkiyet açısından, bireysel yarar ile toplumsal yarar arasında bir denge kurulmasına çalışılmaktadır.

Medeni Kanun mülkiyet hakkını klasik görüş doğrultusunda düzenlemiştir. Buna karşılık 1961 ve 1982 Anayasalarına göre, mülkiyet hakkı kabul edilmekle kalmamış, mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olmayacağı

ve bu hakkın kamu yararı amacıyla sınırlanabileceğini kabul ederek mal sahibine bazı ödevler de yüklemiştir. Anayasanın bu düzenlemesi ile mal sahibinin artık salt, sınırsız ve tekelci bir mülkiyet hakkına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, Türk hukukunda mülkiyete "karma görüş" egemendir (Gözübüyük, 1990, s. 109).

1.1.2. Orman Mülkiyetinin Doğuşu

İnsanların himayesine girdikleri ilk varlık, şüphesiz ormanlar olmuştur. Çatısı altında barınmış, diğer canlıların gözünden ve saldırılarından korunmuş, çeşitli ürünleriyle karnını doyurmuştur. Şükran borcu veya korku sebebiyle ona saygı duymuş hatta tapmıştır (Bingöl, 1990, s. 3).

İnsanların hayvancılık ve tarıma başlaması ormanların azalmasına neden olmuş, açma yapılan alanlar verimsizleşince terkedilmiş ve yeni bir alana geçilmiştir. Zamanla tarımın, hayvancılığın ve iskanın belli alanlar üzerinde süreklilik kazanmasıyla yani yerleşik hayata geçilmesiyle arazi üzerinde mülkiyet haklarının gelişmesi başlamıştır.

İlk zamanlarda ormanlar kolektif bir mülkiyetin konusu idi. Öncelikle Avrupa'nın göçebe topluluklarında orman, her özgür insan tarafından kullanılan ve paylaşılan ortak bir maldı (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 47).

İnsanların bir araya gelmesi ile aile, köy ve komün gibi sosyal yapıların ortaya çıkması, ormandan devamlı yakacak ve yapacak ihtiyaçlarını temin etme arzusunun doğmasına sebep olmuştur. Ormanlardan bu tür ihtiyaçları temin etmek güçleşmeye başlayınca aile, köy ve komün mülkiyet haklarının orman üzerine de uzandığı görülmüş ve ilk orman mülkiyeti böylece doğmuştur (İstanbullu, 1978, s. 15).

Sürekli bir gelişme gösteren insan topluluklarının komünlerden şehirlere doğru büyüme ve gelişmesi, orman ürünlerine olan ihtiyacı artırmış ve herhangi bir istikbal endişesi duyulmadan ormanlardan yapılan faydalanma ilk defa komün ormanları ve küçük ferdi mülkler olarak iki çeşit halinde ortaya çıkan mülkler üzerindeki mülkiyet haklarının kuvvetlenmesine sebep olmuştur. Ormana sahip olma konusunda ilk ve genel teşebbüsler, orta çağda krallar ve derebeyleri tarafından bu hususla ilgili çeşitli hükümleri içeren bazı emirnameler ve nizamnameler çıkarılmasıyla başlamıştır (İstanbullu, 1978, s. 15-16).

Bir taraftan insan nüfusunun artması ve ihtiyaçların çoğalması diğer taraftan çeşitli savaşlar ve istilalar toplumların hukuki ve ekonomik hayatlarına etki etmiş ve ilk çağların başıboş mülkiyeti ortadan kalkmıştır. İstilacı kuvvetler, zaptettikleri yerlerin bir kısmını iktidar mensupları ve diğer asiller arasında taksim etmiş, bir kısmını da mahalli kimselere bağışlamışlardır. Şehirlerin kurulması ve din müesseselerinin kuvvet kazanması sonucunda orman mülkiyetinde yeni çeşitler ortaya çıkmıştır. Feodal çağlarda genellikle derebeylerine ait mülkler büyük bir artış göstermiş ve yine bu devirlerde bazı yerlerde komün ormanlarının paylaşılması sonucu küçük köylü mülkiyeti doğmuştur (İstanbulu, 1978, s. 22).

Kısaca belirtmek gerekirse, mülkiyetteki değişik tipler politik, sosyal, ekonomik ve tarihsel olayların sonucudur. Mülkiyetin başlangıcı yaygın şekilde mal ve mülk (servet) edinmedir (Goupos ve Papastavrou, 1992, s. 119).

1.1.3. Dünya'daki Ormanlık Alanlar

Dünya alanının % 32.3'ü ormanlar (çalılık ve ağaçlıklar hariç) ile kaplıdır. 1980 yılını baz alan istatistiklere göre dünya orman varlığı 4320 milyon ha.'dır. Bunun 1463 milyon ha.'ı ibrelî, 2857 milyon ha.'ı yapraklı ormanlardır. Kıtalar itibariyle, orman alanının kıta alanına oranı Güney Amerika'da en yüksek seviyede (%51.4) ve Asya'da en düşük seviyededir (%18.5). Dünya'da kişi başına düşen verimli orman alanı ise 0.7 hektardır. Dünya ormanlarının % 68'i verimli, % 32'si bozuk ormanlardan oluşmakta iken bu oranlar AT'da sırasıyla % 77.3 ve % 22.7'dir (İspirli, 1988, s. 32-33).

1.1.4. Orman Mülkiyeti Çeşitleri ve Bunların Dünya'daki Dağılışı

Mülkiyetine göre ormanlar genellikle üç grupta toplanır (Troup, 1988, s. 280). Bunlar ;

- Devlet ormanları,
- Kollektif ormanlar (köy, belediye, kooperatiflere vb. ait ormanlar),
- Özel ormanlardır.

Dünya'da, orman mülkiyeti çeşitlerinin bölgelere göre dağılımını gösteren tablo 1.1.'in incelenmesinden, ormanların genellikle kamu ve özel olmak üzere iki ana mülkiyet grubunda toplandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 1.1. Dünya'da Orman Mülkiyeti Durumu

Bölgeler	Kamu		Özel	
	Alan (mil. ha.)	Oran %	Alan (mil. ha.)	Oran %
Kuzey Amerika	476	73	173	27
Orta Amerika	21	45	26	55
Güney Amerika	341	56	269	44
Afrika	250	79	68	21
Avrupa	67	47	77	53
U.S.S.R	910	100	-	-
Asya	283	92	25	8
Pasifik	21	26	62	74

Kaynak: Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, Ormancılık Politikası, 1989, s.73.

Envanteri yapılmış bulunan dünya ormanlarının % 77'si kamu mülkiyetinde % 23'ü de özel mülkiyettir. Bu iki tip mülkiyet çeşidinin farklı bölge ve ülkelerdeki oranları, sosyal ve ekonomik sistemlerin doğal sonucudur (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 72).

Özel teşebbüse ait ormanlar Avrupa'da ormancılığa bakışı ve ormancılığın gelişmesini etkileyen ana faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Avrupa'da ormanların yaklaşık olarak % 53'ü özel mülkiyete ait bulunmaktadır (Hummel, 1991, s. 123). Tablo 1.2.'de Avrupa ormanlarının mülkiyet durumları gösterilmektedir.

AT ülkelerinde ormanlar; devlet, diğer kamu kuruluşları ve özel sektör tarafından sahiplenilmiştir. AT ormanlarının % 57.9'u özel sektöre, % 19.9'u devlete ve % 22.2'si de diğer kamu kuruluşlarına aittir. Topluluk üyesi 12 ülkeden sadece Yunanistan ve İrlanda'da ormanların % 50'den fazlası devlete aittir (DPT, 1990, s. 573).

Tablo 1.2. Avrupa'da Orman Mülkiyeti Durumu

Ülkeler	Kamu		Özel	
	Alan (mil. ha.)	Oran %	Alan (mil. ha.)	Oran %
Arnavutluk	1.2	100	-	-
Avusturya	0.8	21	3.0	79
Belçika-Lükem.	0.3	37.5	0.5	62.5
Bulgaristan	3.8	100	-	-
Çekoslavakya	4.6	100	-	-
Danimarka	0.2	40	0.3	60
Finlandiya	6.8	29.3	16.4	70.7
Fransa	3.9	25.8	11.2	74.2
Almanya	6.6	64.7	3.6	35.3
Yunanistan	5.4	93	0.4	7
Macaristan	1.6	100	-	-
İrlanda	0.3	75	0.1	25
İtalya	2.5	39	3.9	61
Hollanda	0.2	50	0.2	50
Norveç	1.3	15	7.4	85
Polonya	7.1	81.6	1.6	18.4
Portekiz	0.4	15.4	2.2	84.6
Romanya	6.3	100	-	-
İspanya	4.4	35.2	8.1	64.8
İsveç	7.4	26.6	20.4	73.4
İsviçre	0.8	72.7	0.3	27.3
İngiltere	0.9	41	1.3	59
Yugoslavya	7.4	70.5	3.1	29.5

Kaynak: Hummel, The Outlook For Forestry As A Land Use In Europe, 1991, s.123.

1.1.5. Türkiye'de Orman Mülkiyetinin Doğuşu ve Tarihi Gelişimi

Orman mülkiyetinin doğuşu ve tarihi gelişimini incelemek bakımından ormancılık tarihimizi 1937 öncesi dönem ve 1937 sonrası dönem şeklinde iki ana devreye ayırmak mümkündür. Türkiye'de bilimsel ve teknik ormancılığın bir simgesi olan 1937 tarihi her türlü orman mülkiyeti çeşidini kendi hükümlerine bağlı kılan ve herbir çeşit için ayrı ayrı esaslar koyan, bu özelliklerinden dolayı ormancılık mevzuatımızda mülkiyet yönünden önemli görülen 3116 sayılı orman kanununun çıkış tarihidir.

1.1.5.1. 1937 Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal ve ekonomik yapısını belirleyen müesseselerin büyük bir bölümü İslamiyet ve Selçuklu medeniyetinin bileşimi biçimindedir. Bilhassa Selçuklu Hükümdarı Melikşah ve Nizamülmülk zamanında toprak sisteminin temelini Asker (Tımar) oluşturmaktadır (Kılıçaslan, 1988, s. 24).

Selçuklularda arazi çeşidi ;

-Mülk arazi

.haraci

.öşri

-Miri arazi

-Vakıf arazisi

şeklinde. Bu araziler üzerinde yaşayan ve bunlardan yararlanan halk da; arazi çeşidine göre mülk, ıktâ ve vakıf reayası olmaktadır (Bingöl, 1990, s. 12).

Askeri esaslar üzerine kurulmuş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun mülki taksimatı (taşra teşkilatı) da askeri esaslara ve arazi rejimine dayanmakta ve bu durum şeklen feodal mahiyette görülmekteydi. Osmanlılarda arazi rejimi, miri arazi üzerindeki Has, Zaamet, Tımar, Salyaneli, Yurtluk ve Ocaklıklara isnat etmektedir. Bu duruma göre, arazinin asıl büyük kısmını miri arazi teşkil etmekte ve bunun yanında vakıf ve mülk araziler de yer almaktadır (İstanbulu, 1978, s. 64).

Osmanlılar devrinde devletin ormanlarla ilgilenmesi, özellikle Tophane ve Tersane ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, bazı ormanlar hakkında koruyucu nitelikte bir takım hükümlerin vâzedilmesiyle başlamış ve böylece devlet ormanlarının temeli atılmıştır. Ayrıca bazı ormanların da avlanmak amacıyla av korusu olarak ayrıldıkları birtakım tarihi belgelerden anlaşılmaktadır (İstanbulu, 1978, s. 66-67).

1858 tarihli Arazi Kanunnamesinden önceki dönemde orman mülkiyetinin 5 grupta toplandığı görülmektedir (Tunçsiper, 1964, s. 26). Bunlar ;

-Vakıf ormanları,

-Özel ormanlar,

-Cibali mübaha,

-Köy baltalıkları,

-Tersane ve tophane ormanlarıdır.

Osmanlı Devletinde 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile mülk dokunulmazlığı anlayışı yani padişahın zor alımı yetkisine son verilmiş, özel kişilerin tam anlamı ile gayrimenkule sahip olmaları 1858 yılında kabul edilen Arazi Kanunnamesi ile gerçekleştirilmiştir (Kılıçaslan, 1988, s. 24).

1858 yılında arazi mülkiyetini düzenlemesi amacıyla çıkarılan arazi kanunu ülke topraklarını beş gruba ayırmıştır. Bu sınıflamada her bir grubun sonuna ormanın eklenmesi ile ormanların mülkiyet açısından sınıflandırılması yapılmıştır. Bu ormanlar ;

- Özel mülkiyete ait topraklar üzerindeki ormanlar (Arazi-i Memlûke),
- Devlet mülkiyetinde bulunan topraklar üzerindeki ormanlar (Arazi-i Miriye),
- Vakıf toprakları üzerindeki ormanlar (Arazi-i Mevkufe),
- Terkedilmiş topraklar üzerindeki ormanlar (Arazi-i Metruke),
- Kimsenin özel kullanımında olmayan topraklar üzerindeki ormanlar (Arazi-i Mevat) biçimindedir (Eryılmaz, 1985, s. 112).

Gerek ormanlardan yararlanmayı düzenleyen gerekse orman mülkiyetini özel bir rejime bağlayan ilk ormancılık mevzuatı, 1869 tarihli Orman Nizamnamesi olmuştur. Gerçekten bu nizamnamenin birinci maddesiyle Osmanlı imparatorluğu'nun toprakları üzerindeki ormanlar 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar;

- Doğrudan doğruya devlete ait ormanlar,
- Vakıflara bağlı ormanlar,
- Kasaba ve köylere ait baltalıklar,
- Özel kişilere ait korular şeklindedir (Eryılmaz, 1985, s. 113).

Ancak, sözkonusu nizamnamede bu dört orman mülkiyetinden ilk üçüne ilişkin hükümlere yer verilmiş, fakat özel kişilere ait ormanlar ise nizamname kapsamı dışında tutulmuştur. Daha önce ayrı mülkiyet çeşidi olarak değerlendirilen tersane ve tophane ormanları ile cibali mübaha ormanları nizamnamede devlet ormanları kapsamına alınmıştır.

1910 yılında yayınlanan "orman istatistiği" 'ne göre ülkedeki ormanların çeşitli mülkiyet biçimlerine göre dağılımları Tablo 1.3.'deki gibidir.

Tablo 1.3. 1910 Tarihli Orman İstatistiğine Göre Osmanlı İmparatorluğunun Orman Varlığı

Mülkiyet Çeşidi	Ormanlık Alan	
	(Ha.)	(%)
Devlet	7750132	88.03
Vakıflar	107295	1.22
Kasaba ve Köyler	146423	1.66
Özel Kişiler	539473	6.13
Mülkiyeti Tartışmalı	260442	2.96
Toplam	8803765	100.00

Kaynak : Çağlar, Türkiye Ormanları ve Ormancılık, 1992, s.71.

Cumhuriyetin ilk on yılındaki belirlemelere göre Türkiye'deki orman varlığı da Tablo 1.4'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1.4. Cumhuriyetin ilk Yıllarındaki Ülkemiz Orman Varlığı

Mülkiyet Çeşidi	Ormanlık Alan	
	(Ha.)	(%)
Devlet Ormanları	7452000	94.00
Vakıf Ormanları	51900	0.66
Köy Ormanları	62600	0.79
Özel Ormanlar	279100	3.52
Mülkiyeti Belirsiz	81400	1.03
Toplam	7927000	100.00

Kaynak : Çağlar, Türkiye Ormanları ve Ormancılık, 1992, s.83.

Yukarıdaki tablolardan da görüldüğü gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında ormanların çok büyük bir kısmı devlet mülkiyetindedir. Ancak özel ormanlar da günümüzle karşılaştırıldığında önemli bir büyüklüğe sahiptir.

1.1.5.2. 1937 Sonrası Dönem

Türkiye'de bilimsel ve teknik ormancılığın bir simgesi olan 1937 tarih ve 3116 sayılı Orman Kanunu bütün orman mülklerini kapsamına almış ve herbiri için ayrı hükümler getirmiştir. Adı geçen kanunun 3. maddesinde ormanlar, mülkiyetleri bakımından ;

- Devlet ormanları,
 - Umuma mahsus ormanlar (köy, belediye ve idari hususiyetler gibi hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar),
 - Vakıf ormanları,
 - Hususi ormanlar,
- olarak dört grupta toplanmıştır.

Bu orman mülkiyet çeşitlerinin kapladıkları ormanlık saha bakımından büyüklükleri sıra ile şöyledir (Miraboğlu, 1958, s. 21) ;

- Devlet ormanları : % 93.4,
- Hususi ormanlar : % 4.2,
- Vakıf ormanları : % 1.4,
- Umuma mahsus ormanlar : % 1.0,
- Münazaalı ormanlar : % 0.2' dir.

1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı kanunla bazı özel nitelikli alanlar dışında kalan bütün ormanlar devletleştirilmiş böylece devlet mülkiyeti ve total devlet ormancılığı ilkesi benimsenmiştir. Ancak doğan tepki sonucu 4785'i yürürlüğe koyan siyasal iktidar 5 yıl sonra 5658 sayılı yasa ile devletleştirilmiş ormanların bir kısmının sahiplerine geri iadesini sağlayıcı bir yasa çıkarmıştır.

1950 tarih ve 5653 sayılı yasanın 3. maddesinde ormanlar mülkiyetleri bakımından ;

- Devlet ormanları,
- Köy ve belediye gibi tüzel kişiliklere ait ormanlar,
- Özel ormanlar,

şeklinde sınıflandırılarak, eskiden beri varolan vakıf ormanları ayrı bir mülkiyet çeşidi olarak kanunda yer almamış ve tarihe karışmıştır.

Nihayet bugün de geçerli olan 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanununun 4. maddesi ile ormanlar mülkiyetleri bakımından ;

- Devlet ormanları,
- Hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar,
- Hususi ormanlar,

şeklinde üç grupta toplanmıştır.

1.1.6. Türkiye'deki Ormanlık Alanlar

Yurdumuzun genel alanı 77 056 192 ha.'dır. Ormanlık alanı ise 20 199 296 ha. olup, ormanlarımız yurt topraklarının % 26'sını oluşturmaktadır (OGM, 1989, s. 13). Orman varlığımızın 8.9 milyon ha.'ı (%44) verimli 11.3 milyon ha.'ı (%56) verim gücü düşük ya da tamamen verimsiz, bozuk makilik ve çalılıklardan oluşmaktadır (DPT, 1990, s. 578).

Türkiye'de ormanlar kuru ve baltalık olarak işletilmektedir. Türkiye ormanlarının % 54'ü kuru ormanı, % 46'sı baltalıktır. Ülkemiz ormanlarını oluşturan ağaçların % 42'si ibrelili ve % 58'i yapraklı ağaç türleridir.

Türkiye'de nüfus başına 0.354 ha. orman sayılan alan düşerken dünya ortalaması 1.200 ha.'dır (Çağlar, 1992, s. 44).

1.1.7. Orman Mülkiyeti Çeşitleri ve Bunların Türkiye'deki Dağılışı

Türkiye ormanlarının mülkiyet bakımından gösterdiği dağılım hakkında farklı saptamalar mevcuttur. Fakat ortak olunan nokta ülkemizde ormanların çok azının özel mülkiyette olduğudur. Türkiye orman alanı 20 199 296 ha. olarak verilmiştir. Bu rakamın orman yasasında belirtilen özel ve kamu ormanlarını da kapsadığı düşünülürse tüm ormanların % 99.897'si devlet ormanı, % 0.017'si kamu ormanı ve % 0.086'sı özel orman olarak görülmektedir (Ok, 1991, s. 26).

Devlet ormanları dışındaki ormanların ülke geneline dağılışı Orman Bölge Müdürlüğü ve orman adedi dikkate alındığında Marmara Bölgesi ağırlık taşımaktadır. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü 43 adet ve % 24.43 ile ilk sırayı almakta, bunu 38 adet ve % 21.59 ile Adapazarı, 15 adet ve % 8.52 ile Çanakkale, 11 adet ve % 6.25 ile Bolu Orman Bölge Müdürlüğü izlemektedir. Alan ölçüsü dikkate alındığında yine İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü % 36.86 ile ilk sırayı almakta, % 19.2 ile Amasya ikinci sıraya yükselmekte ve % 9.35 ile Adapazarı Orman Bölge Müdürlüğü üçüncü olmaktadır (Ok, 1991, s. 26).

Türkiye'de devlet ormanları dışındaki ormanların mülkiyet şekilleri bakımından dağılışı Tablo 1.5.'de gösterilmiştir.

Tablo 1.5. Devlet Ormanları Dışındaki Ormanların Mülkiyet Şekilleri Bakımından Dağılışı

Mülkiyet Şekli	Adet	Miktar (Ha.)	Oran (%)
A. Kamu Ormanları	31	3 399 7716	16
Köy ormanları	11	1 914 1189	9.26
Belediye ormanları	11	382 1221	1.85
Özel idareye ait ormanlar	2	372 0000	1.80
Sümerbank'a ait ormanlar	2	16 3000	0.08
Vakıflar gen. müd. ait orm.	1	206 6800	1.00
Seka gen. müd. ait. orm.	1	7 1600	0.03
Tekel idaresine ait orman.	1	59 5746	0.29
SSK'ya ait ormanlar	1	87 8100	0.42
Üniversitelere ait ormanlar	1	354 0000	1.71
B. Özel Ormanlar	145	17281 0760	84
Gerçek kişilere ait orman.	136	15989 0360	77.31
Ticari kuruluşlara ait orm.	8	1279 5673	6.19
Amme hizmeti dışındaki kooperatiflere ait ormanlar	1	12 4726	0.06
TOPLAM	176	20680 8480	100

Kaynak: Ok, Türkiye'de Devlet Ormanları Dışındaki Ormanlar ve OGM Dışındaki Ağaçlandırma Çalışmaları, 1991, s.27.

Tablodan da görüldüğü gibi, kamu kurum ve kuruluşlarına ait ormanlar 31 adettir. Bunlardan 11'er adedi köy ve belediye tüzel kişiliklerine aittir. Özel ormanlar ise 145 adet olup bunlardan 136 tanesi de gerçek kişilere ait bulunmaktadır.

1.2. Orman İşletmesi ve Türkiye'de Orman İşletmeciliği

1.2.1. Ormancılık

Ormancılık yerli ve yabancı birçok bilim adamı tarafından tanımlanmıştır. Bütün bu tanım ve açıklamalardan çıkarılabilecek sonuç, ormancılığın insanlara çeşitli ürün ve hizmetler sağlamaya yönelik; yönetsel, biyolojik, ekonomik, sosyal ve teknik çalışmaların tümünü kapsayan bir faaliyet olduğudur (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 43).

Genel bir deyişle, ormancılık "orman" denilen doğal ve canlı bir sistem kurma, ona işletme amacına uygun yapı kazandırma ve bu yapıyı devam ettirme yönünde gösterilen tutarlı ve uyumlu etkinlikler bütünüdür (Günel, 1989, s. 9).

Ormancılığın temel amacı ormanlardan insanlara çeşitli mal ve hizmetler sunmaktır. Bu nedenledir ki, ormancılık insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir ekonomik etkinlik olup ulusal ekonominin kollarından birini oluşturmaktadır. Ormancılık etkinliklerinin bir kısmı kamu hizmeti karakteri taşımakta, diğer bir kısmının ise işletmecilik karakteri ağır basmaktadır.

1.2.2. Orman İşletmesi

Genel anlamda işletme, insan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla mal ve hizmet üretiminde bulunan teknik ve ekonomik bir birimdir. İşletmenin üç temel işlevi vardır ki bunlar da üretim araçlarının sağlanması, mal ve hizmet üretimi ve üretilen mal ve hizmetlerin piyasaya sunulmasıdır. Bu işlevler aynı zamanda işletmecilik olarak da ifade edilmektedir. Başka bir deyişle işletmede oluşan teknik ve ekonomik faaliyetler işletmeciliği simgelemektedir (Yazıcı, 1989, s. 5-6).

Orman işletmesi, ormana ve ürünlerine olan ihtiyacı doğrudan doğruya veya dolayısıyla devamlı bir şekilde karşılamak amacı ile, sınırları belli ormanlarda üretim faaliyetinde bulunan ekonomik bir birimdir (Fırat, 1971, s. 37). Peker de

orman işletmesini, geniş anlamıyla insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, birincil ve ikincil orman ürünleri ve orman hizmetleri üretiminde bulunan ekonomik bir ünite şeklinde tanımlamaktadır. Diğer işletmelerde olduğu gibi, orman işletmelerinde de çeşitli ekonomik ve teknik faaliyetler (orman işletmeciliği faaliyetleri) yer almaktadır ki, işte bütün bunları orman işletmeciliği olarak tanımlamak mümkündür (Peker, 1974, s. 2).

Kendine özgü bir karakter gösteren orman işletmeciliğindeki üretim işlerinin başlıca iki amacı vardır. Birincisi, asli ve tali orman ürünleri hammaddesinin, ikincisi de yörenin toprak, iklim ve su gibi varlıklarının korunması ve çevreye yararlı kılınması şeklindeki orman hizmetlerinin ihtiyaçları karşılamaya elverişli bir hale sokulmaları olgusudur. Aslında, orman işletmelerindeki üretim işlerinin birinci amaca yöneldiği ormanlara, üretim ormanları veya işletme ormanları, ikinci amacın sözkonusu olduğu ormanlara da muhafaza ormanları denir.

Üretim ormanları işletmeciliği, orman ürünlerinden ibaret olan hammaddelerin üretilmesi ve bunların satışa çıkarılarak piyasa ve ülke ihtiyaçlarına bir bedel karşılığında verilmesi ile, tamamiyle ekonomik bir karakter taşır. İşte bu nedendir ki, bu tür orman işletmeciliğinde, ekonominin diğer dallarında olduğu gibi, üretilen maddelerin satılmasından elde edilen gelirlerle, yapılan masraflar arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Muhafaza ormanları işletmeciliğinde asıl amaç; tabiat şartlarını muhafaza etmek yani toprak taşınmalarını, selleri, su taşmalarını, kuraklığı önlemek, ülke tarımını korumak gibi orman hizmetlerini üretmek ve bu hizmetlerden de hiçbir karşılık beklemeden, doğrudan doğruya halkı faydalandırmak olduğuna göre, ekonomik bir karakter taşımazlar. Bu tür işletmecilikte, yapılan masraflarla elde edilen gelirler arasında bir ilgi mevcut değildir. Bu karakteri ile muhafaza ormanları işletmeciliği üretim ormanları işletmeciliğinden tamamiyle ayrılırlar ve daha çok kamu hizmeti gören işletmelere benzerler (Peker, 1973, s. 17-18).

1.2.3. Orman İşletmesinin Özellikleri

Orman işletmesi de, diğer bütün işletmelerde olduğu gibi insanların ihtiyaçları olan mal ve hizmetleri üretmek için faaliyette bulunur. Genelde üretim faktörleri yönünden diğer işletmelerden bir ayrıcalığı olmayan orman işletmesinin kendine özgü bazı özellikleri vardır. Bu özellikleri, onu yalnız endüstri işletmelerinden ayırmakla kalmaz kendisi gibi açık alan işletmesi olan tarım ve maden işletmelerinden de farklı hale getirir.

Orman işletmesinin kendine özgü belli başlı özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Fırat, 1971, s. 44-54, Eraslan, 1982, s. 29-31, Miraboğlu, 1983, s. 32-42, Yazıcı, 1985, s. 8-9, Günel, 1988, s. 19-24).

-Orman işletmesi yalnız ekonomik değerler değil bunun yanında sosyal ve kültürel değerler de üretmektedir. Başka bir deyişle, onun tek ve asıl amacı her zaman para kazanmak değildir. Orman işletmesinde kârlılık ilkesi değil, devamlılık ilkesi bugün bütün ulusların ormancılığında ana ilkeyi oluşturmaktadır,

-Orman işletmesinin ana sermayesi ağaç serveti olup bu da işletme sermayesinin % 75-80' ini oluşturmaktadır. Bu varlık her yıl artmakta ve bu artış o yılın ürününü oluşturmaktadır,

-Üretim süresinin çok uzun olması (30-200 yıl) ormana yapılan müdahalelerin sonuçlarının uzun yıllar sonra ortaya çıkmasına neden olmakta bu yüzden hatalı uygulamaların ve müdahalelerin farkedilmesi ve düzeltilmesi kolay olmamaktadır. Ayrıca böylesine uzun üretim süresi pazarla uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır,

-Ürün eldesinin üst sınırını yetiştirme ortamı etkenleri belirler. Yani işletmenin verim gücü yetiştirme ortamı verim gücü ile sınırlıdır. İşletmede tüm etkinlikler ve geliştirilen tekniklerin zorlaması ile ancak yetiştirme ortamının sınırladığı verim gücüne ulaşılabilir. Bu sınırların üstüne çıkabilmek için yapılacak yatırımlar ekonomik olmayacaktır. Miktar üzerinde insan etkisi sınırlı olmasına karşın kalite üzerinde insanın önemli etkisi olabilmektedir,

-Toprak, işletmenin hem kuruluş yeri hem de hammadde kaynağıdır. Ormancılık işletmeleri, diğer işletmelerde görülmeyen büyüklüklerdeki alanlar üzerinde kurulmuşlardır,

-İnsanların sadece bugünkü değil gelecekteki ihtiyaçlarını da gözetir. Orman işletmesi geçmişin mirası üzerinde çalışır. Orman denilen sisteme kazandıracığı yapı ve özellikler daha çok gelecekteki ormancılık faaliyetlerini etkileyecek ve yönlendirecektir. Bir işletmenin geleceğini şimdiden belirleme özelliği başka hiçbir işletmede bu kadar baskın değildir,

-Orman işletmesi doğaya açık saha işletmesi olup doğanın bütün etkilerine açıktır,

-Orman işletmesi yavaş, devamlı ve istikrarlı çalışan bir kuruluştur,

-Orman işletmesi işgücü bakımından zengin değildir. İşgücünün bütün bir yıl devam etmesine rağmen çok geniş alanlara yayılması sonucu birim alana düşen işgücü miktarı küçük olmaktadır,

-Orman işletmesinde üretimi talebe göre düzenleme imkânı sınırlıdır,

-Orman işletmesinin konusu olan orman, canlı ve organik bir varlıktır. Eğer düzenli işletilirse yenilenebilme niteliğine sahip tükenmeyen bir kaynaktır,

-Ormancılıkta ürünün olgunluğa erişmesinden hemen sonra hasat edilmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Piyasa koşullarının iyi olmadığı yıllarda beklemek, ürünü arzulanan koşulların ortaya çıkacağı zamanda ormandan alma imkanı vardır. Bu, orman işletmesi için bir avantaj olmaktadır,

-Yönetici ve teknik elemanlarının biyolojik, teknik ve ekonomik alanda bilgi ve tecrübe sahibi olmaları gerekir.

1.2.4. Orman İşletmesinin Büyüklüğü

Orman işletmesi doğrudan ya da dolaylı yoldan toplumun gereksinmelerini karşılamak amacı ile işleyen ya da işletilen bir ekonomik birim olduğuna göre diğer işletme türleri gibi belli bir yerde kurulması ve belli bir büyüklüğe de sahip olması gerekmektedir. Orman işletmesine konu olan orman büyüklüğü, çok çeşitli faktörlere ve koşullara göre büyük farklar göstermekte, bu nedenle geniş sınırlar içinde değişmektedir.

Diğer işletmelerde olduğu gibi, orman işletmesinin büyüklük ölçütleri olarak fiziksel ve mali nitelikteki ölçütler alınabilir. Fiziksel ölçütler olarak orman alanı, ağaç serveti, artım, eta ve üretimi saymak mümkündür. Dietrich Almanya koşulları için orman işletmelerini gruplandırırken büyüklük ölçütü olarak orman alanını almıştır (Fırat, 1971, s. 39, Yazıcı, 1989, s. 12).

Minimal orman işletmesi büyüklüğü, sürekli olarak ürünlerin alınabileceği ve planlı bir işletmenin kurulabileceği bir orman alanıdır. Speidel, Orta Avrupa koşullarında pratikte uygulanan minimal işletme büyüklüğünün aynı yaşlı ve maktalı ormanlarda 50-150 ha. arasında ve seçme ormanlarında 5-10 ha. arasında olduğunu bildirmektedir (Eraslan, 1982, s. 33-34).

Genellikle devlet ormanları, bir arada geniş alanlar kaplayan kompleksler halindedir. Bir çok ülkedeki ve bölgedeki devlet ormanlarının büyüklükleri incelendiğinde en küçük işletme ile en büyük işletme alanları arasındaki farkın 150-300000 ha. gibi çok geniş olduğu görülür. Örneğin; İsviçre 150 ha., Batı Almanya 1200 ha., Avusturya 5500 ha., Bulgaristan 20000 ha., Fransa 35000 ha., İsveç 55000 ha., Yugoslavya 80000 ha., Türkiye 110000 ha., ABD 300000 ha., ortalama büyüklükteki orman işletmelerine sahiptirler (Eraslan, 1982, s. 41).

Buna karşılık özel orman mülkleri küçük alanlara sahip orman işletmeleri halindedir. Fransız özel ormanları birbirinden bağımsız parçalar halindedir ve ortalama büyüklük 3 ha.'a yakındır. 100 ha.'dan daha büyük ormanlık alanlar, yani genel olarak düzenli bir gelir sağlamaya elverişli büyüklükte değerlendirilenler özel orman alanlarının yalnızca % 23'ünü oluşturmaktadır (Buttoud, 1984, s. 16). Batı Almanya'da 50 ha.'ın altındaki küçük ve çok küçük orman alanları Almanya ormanlarının % 25'ini kaplamaktadır ve özel bir öneme sahiptir (Bosse ve Mölholm, 1986, s. 1). AT ormanlarının yaklaşık % 60'ı küçük ölçekli özel işletmeler tarafından işletilmektedir ve ortalama büyüklük 8 ha. kadardır (Kula, 1988, s. 41). ABD'de ise özel ormanlar, 1.2 ha. ile 800000 ha. arasında büyüklüklere sahip olup, ortalama işletme büyüklüğü 31.6 ha.'dır (Sharpe, Hendee ve Allen, 1976, s. 442).

1981 yılında İskoçya'da yapılan bir araştırmada gelirler ve giderler, orman arazisi büyüklükleri 5 sınıfa ayrılarak incelenmiştir. Buna göre orman arazisinin büyüklüğü; ormancılık faaliyetlerinin sınıflandırılmasında ve nakit akımında önemli bir etkidir. Sonuçta arazinin büyüklüğü arttıkça ticari zarar azalmaktadır. Bu durum ağaçlandırma, aralama ve kesim aşamalarında da aynıdır (Holmes ve Todd, 1983, s. 7). Appleroth'a göre de, işletme hacmi küçüldükçe dikim ve bakım maliyetleri hızlı bir şekilde artar. Hasat miktarının 300-500 m³ den düşük olması halinde birim hasat maliyeti artar. 200 ha. verimli orman alanının olması Finlandiya'da ekonomik amaçlı işletim için yeterli bulunmaktadır (Appleroth, 1986, s. 321).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde DOİ'ler üzerinde yapılan bir araştırmada; büyüklük ölçütü ağaç serveti alınmış ve iyi nitelikli ağaç serveti taşıyan ormanlarda 800 bin m³, bozuk nitelikli ağaç serveti taşıyan ormanlarda ise 4 milyon m³ ağaç servetinin minimal işletme büyüklüğü için zorunlu olduğu tesbit edilmiştir. Aynı araştırma sonucuna göre büyüklük ölçütü olarak orman alanı alınması durumunda, bozuk orman alanları için 80 bin ha., iyi vasıflı orman alanları için ise 8500 ha. orman alanı minimal işletme büyüklüğü için zorunlu olmaktadır (Yazıcı, 1989, s. 94).

Türkiye'de olduğu gibi ormanların tarım ve mera kültürleri ile iç içe girdiği ülkelerde orman işletmesinin büyüklüğünü tayin ederken başta ekonomik kriterleri ele almakla beraber sosyal ve idari sorunları da gözden uzak tutmamak gerekir (Yazıcı, 1989, s. 16).

1.2.5. Türkiye'de Orman İşletmeciliği

Ormanlar, ormancılık biliminin gerekleri yerine getirilerek işletildiğinde, kendini yenileyebilen doğal bir kaynak, öğeleri birbiriyle etkileşim içinde bulunan canlı bir sistemdir. Varlığını sürdürebilmesi sistem özelliğinin korunmasını gerektirir. Sistemin bozulması, giderek tümüyle ortadan kalkmasının kaçınılmaz sonuçları ise yalnızca sistemi mülkiyetinde bulunduran veya bu sistemden doğrudan yararlananlar değil, yakın çevredeki tüm toplumu, sistemin genişliği ölçüsünde de tüm canlıların yaşamını etkilemektedir (Çağlar, 1988, s. 70).

Ormancılığa ilişkin etkinlikler, ülkelerin doğal, ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına göre biçimlenen ormancılık örgütleri tarafından yerine getirilmektedir. Ormanların çeşitli fonksiyonlarından ötürü gün geçtikçe ormancılık örgütleri de uzmanlaşmaktadır. Ne var ki çeşitli nedenlerden ötürü ormancılıktaki uzmanlaşma endüstriye göre daha yavaş olmuştur. Bu olgu yurdumuzdaki ormancılık uygulamasında da görülmektedir (Yazıcı, 1989, s. 6).

Türkiye'de ormanların tümüne yakın kesimi 3116 sayılı orman yasasının yürürlüğe konmasından günümüze değin Devlet Orman İşletmeleri aracılığı ile işletilmektedir. Devletin daha fazla gelir sağlamak amacıyla da olsa, ormanlardan faydalanmayı düzenlemeye yöneldiği 1869 yılından bu yana, çok sık değiştirilen ormancılık örgütlenmesi içinde DOİ'lerin etkinliklerini, çeşitli bakanlıklara bağlanmış olan OGM'nin taşra birimleri şeklinde sürdürülmüştür (Çağlar, 1986 a, s. 71).

Son düzenlemelere göre 28 Orman Bölge, 240 Devlet Orman işletme Müdürlüğü ile 1152 Orman İşletme Şefliği bulunmaktadır. Yurdumuzda 1937'den 1980 yılına kadar 292 DOİ açılmış ve 86 adedi kapatılmıştır. Yine bu yıllarda 43 adet DOİ açılmış, kapatılmış ve tekrar açılmıştır. Bu sık açma ve kapatma nedenlerinden birisi de işletmenin kurulmasında ekonomik esaslara gereken önemin verilmemesidir (Eraslan, 1982, s. 71).

Devlet Orman İşletmelerimiz 1937 yılından bu yana hızlı bir gelişme ve faaliyet göstererek önemli işler başarmıştır. Türkiye ormanlarına sahip çıkmış, yerleşmiş ve örgütlenmiş, çok sayıda tesis kurmuş, orman koruma amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Özellikle gittikçe artan orman ürünü ihtiyacını karşılamak üzere, çaba göstererek üretimi yıldan yıla artırmıştır. Sadece bu faaliyetlerine bakarak, dış görünüşü ile devlet orman işletmeciliği belki

"sevindirici" ölçüde başarılı bulunabilir. Fakat bu başarı doğal kaynağın harcanması ve orman yıkımı pahasına elde edilmiştir (Kalıpsız, 1982, s. 82-83).

1.3. Devletten Başkasına Ait Ormanlar İle Devlet Ormanlarının Karşılaştırılması

1.3.1. Alanları Bakımından

Daha önceki konularda belirtildiği gibi ülkemizde devletten başkasına ait ormanlar toplam olarak 20 680.8480 ha. büyüklüğündedir. Bu ormanların 3 399.7716 hektarını umuma mahsus ormanlar ve 17 281.0760 hektarını da özel ormanlar oluşturmaktadır. Söz konusu ormanların ülke orman genel sahasına oranı ise % 0.103 olup, umuma mahsus ormanların bu oran içindeki payı % 0.017, özel ormanların payı ise % 0.086' dır. Buna karşın dünya ormanlarının % 77'si kamu mülkiyetinde % 23'ü özel mülkiyettedir. AT ormanlarının ise, % 57.9'u özel sektöre, % 19.9'u devlete ve % 22.2'si de diğer kamu kuruluşlarına aittir.

Görülüyor ki, ülkemizde devletten başkasına ait ormanların sahaları itibariyle dağılışı alanları, gerek dünya ortalaması ve gerekse AT ortalamasının çok çok altındadır.

Osmanlılar devrinden başlamak üzere, ülkemizde arazi rejimine uygun ve bağlı olarak, ormanlar da bir kısmı devletin mülkiyet ve tasarrufu altında, bir kısmının da mülkiyeti devlete ait olmakla beraber şahısların ve bazı müesseselerin faydalanmasına tahsis edilmiş durumda veya tamamen şahıs ve müesseselerin mülkiyet ve tasarrufları altında bulunmaktaydı.

Cumhuriyetin ilanını takip eden devrede, ormanlar üzerindeki özel mülkiyetin tahdit edilmiş olduğu görülmektedir. Bu tahdidin sebepleri olarak, ormanların sahipleri tarafından gerektiği gibi muhafaza ve idare edilemedikleri bunun aksine tahrip edildikleri ve ormanların devlet eliyle daha iyi işletileceği iddiaları öne sürülmüştür. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ekstrem bir şekilde devletçilik prensibi kabul edilmiş böylece şahıs ve müesseselere ait orman mülkiyeti hakları kısıtlanmış ve bu türlü mülkler devlet tarafından istimlak edilmiştir (İstanbullu, 1978, s. 152-153).

Buna karşılık, başlangıçta Avrupa ülkelerinde genel olarak feodal mülkiyet geniş ölçüde mevcut iken, daha sonraki tarihlerde özellikle 18. yüzyıldan sonra

özel mülkiyet gelişme ve artma göstermiştir. Türkiye'deki durumun aksine bu ülkelerde şahıs mülkiyetini kısıtlayıcı tedbirlere başvurulmamıştır (İstanbulu, 1978, s. 153).

1.3.2. Büyüklükleri Bakımından

Türkiye'de devletten başkasına ait ormanların sayıları ve sahaları tablo 2.5'te verilmiştir. Değişebilir olmakla beraber bu tablodan görülebileceği gibi, ülkemizde devletten başkasına ait ormanların 20680.8480 ha. tutarındaki alanı 176 adet orman mülkünden oluşmaktadır. Bunlardan 31 adedi umuma mahsus orman olup ortalama büyüklükleri 109.67 ha. geri kalan 145 adedi de özel orman olup ortalama büyüklükleri ise 119.18 ha. civarındadır.

Bu durumda, ülkemizdeki özel ormanların ortalama büyüklüklerinin karşılaştırma amacıyla verilen ülkelere ait ortalama büyüklüklerden daha büyük olduğu sonucuna varılabilir. Nitekim, bu ortalama değer Almanya'da 4 ha. , İsviçre'de 6.3 ha. ve Fransa'da 5.1 ha. dır (İstanbulu, 1978, s. 153). Sayıca çok az olmasına rağmen karşılaştırma sonucu ortalama büyüklüğün ülkemizde daha büyük çıkmasının en önemli nedeni orman yasasının 3 ha.'dan küçük alanları orman olarak kabul etmemesi gösterilebilir.

Devletten başkasına ait ormanların devlet ormanlarına kıyasla ne türlü bir değişiklik gösterdiğine bakılacak olursa, bu çeşit ormanların devlet mülkiyetinde bulunan en küçük idari ve teknik ünüteler yanında çok ufak kaldığı görülür. Ayrıca Türkiye'de DOİ 'lerin alanlarının, ormancılığı ileri Orta Avrupa ülkelerinden daha büyük alanlara sahip oldukları da bilinmektedir.

1.3.3. İşletme Şekilleri Bakımından

Ülkemizde ormanların % 54' ü koru, % 46' sı da baltalıktır. Koru ormanlarının % 56.5'i iyi, % 43.5' i bozuk nitelikli iken, baltalık ormanlarında bu durum % 28.9'u iyi, % 71.1'i bozuk niteliktedir (Eryılmaz, 1985, s. 145).

Türkiye'de devletten başkasına ait ormanların işletme şekilleri bakımından arzettiği duruma bakacak olursak; özel ormanlar içinde en fazla % 44.54 ile bozuk baltalık ormanları görülmektedir. Bunu % 27.34 ile normal baltalık ve % 10.38 ile normal koru ormanları izlemektedir. Kamu ormanlarının da % 69.23' ü

bozuk baltalık ve %15.47' si normal koru şeklindedir. Devlet ormanları dışındaki ormanların % 19.5' i koru % 80.5' i baltalıktır (Ok, 1991, s. 26).

Devlet ormanları ile devletten başkasına ait ormanlar arasında işletme şekilleri bakımından görülen fark baltalık işletmelerinin devletten başkasına ait ormanlarda fazla olmasıdır. Ancak devlet ormanlarının da ormancılığı ileri yabancı ülkelerdeki ormanlara nazaran çok daha düşük oranda koru işletmesi ihtiva ettiği gözönünde tutulursa, baltalık işletmesinin fazlalığı ülkemiz ormancılığının önemli bir özelliğidir.

1.3.4. Ağaç Serveti, Artım ve Yıllık Verim(Eta) Bakımından

1.3.4.1. Ağaç Serveti Bakımından

Türkiye ormanlarındaki dikili ağaç serveti miktarı, kabuklu gövde hacmi cinsinden yaklaşık olarak 927 milyon m³ tür. Ağaç servetinin korularda ve baltalıklarda her bir hektara düşen ortalama miktarı, korularda 74 m³, baltalıklarda 12 m³ ve genel olarak da 46 m³ tür. Bu duruma göre Türkiye ormanları ağaç serveti bakımından zengin sayılmaz. Gerçekten hektardaki ortalama ağaç serveti miktarı; Romanya'da 177 m³, Avusturya'da 143 m³, B.Almanya'da 138 m³, Yugoslavya'da 113 m³, Polonya'da 94 m³, Fransa'da 84 m³, Bulgaristan'da 64 m³ ve Yunanistan'da 59 m³ tür (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 133-134).

Türkiye'de devletten başkasına ait ormanların hem koru hem de baltalıklardaki ortalama ağaç serveti devlet ormanlarına kıyasla daha düşüktür. Servetin büyük çoğunluğu üçüncü sınıf tomruk veya sanayi odunu oluşturabilecek ağaçlardan oluşmaktadır.

1.3.4.2. Artım ve Yıllık Verim (Eta) Bakımından

Ormanlarımızın hacim artım miktarları, kabuklu gövde hacmi olarak korularda 22.1 milyon m³, baltalıklarda ise 5.5 milyon m³ dolayındadır. Böylece Türkiye ormanlarının tümü için hesaplanan hacim artımı 27.6 milyon m³e ulaşmaktadır. Hektar başına yıllık hacim artımı ise korularda 2.0 m³, baltalıklarda 0.6 m³ ve genel ortalama olarak da 1.4 m³ kadardır. Ormanlarımızın niteliklerinin bozuk oluşu nedeniyle hektardaki yıllık ortalama hacim artımı da düşüktür. Nitekim hektardaki yıllık ortalama artım miktarı B. Almanya'da 4.2 m³, Fransa'da

3.7 m³, Romanya'da 2.4 m³, İtalya ve Yunanistan'da 2.0 m³ tür (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 135).

Devletten başkasına ait ormanlar genel olarak, mülkiyet çeşitleri itibariyle ayrı ayrı ele alındığında, hem koru hem de baltalıklarda meydana gelen artımın devlet ormanlarına oranla yüksek olduğu anlaşılır (İstanbullu, 1978, s. 164).

Türkiye ormanlarının yıllık verimi (eta) ise, dikili gövde hacmi olarak 22.4 milyon m³ 'tür. Hektar başına yıllık verim, korularda 1.5 m³, baltalıklarda 0.6 m³ ve genel olarak da ortalama 1.1 m³ 'tür (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 135). Ülkemizde genel olarak devletten başkasına ait ormanlardaki yıllık verim miktarı devlet ormanlarına nazaran büyüktür. Bu büyük verim değerleri baltalıklarda çok daha belirgindir (İstanbullu, 1978, s. 165).

2. ÖZELLEŞTİRMEYE KURAMSAL BİR YAKLAŞIM

2.1. Özelleştirmenin Tanımı

1929'da dünya ekonomik bunalımının yarattığı koşullar ve II. Dünya savaşının ardından başta Avrupa ülkeleri olmak üzere ekonomilerin yeniden yapılanmasıyla devletleştirme ya da devletin ticari ve sınai teşebbüsler kurma politikaları, kamu sektörünün genel ekonomi içindeki payını artırmış ve çeşitli sektörlerde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin faaliyet göstermesine yol açmıştır.

Zamanla ekonomik şartlarda görülen değişimler, pek çok ülkede büyüme hızının düşmesi, enflasyon ve işsizlik gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuş, bu sorunların aşılması için yeni önlemler aranmaya başlanmıştır. Bu önlemler aranırken devletin ekonomiye müdahalesi, ekonomide kamu payının artması, bu etkinliğin tam rekabet piyasasını bozması, devlet tekelleri yaratması ve kaynakların etkin kullanılmaması sonucu kalkınma hızının düşmesi sorunların kaynağı olarak görülmüştür.

Yukarıda belirtilen sorunların çözüm yollarından birinin özelleştirme olduğu ileri sürülmüş, böylece devletin rolünü ve ekonomiye müdahalesini azaltarak kamu kesiminin ekonomideki payını küçültmek, etkin kaynak kullanımını sağlamak ve rekabet piyasasında serbestçe oluşan fiyatlarla ekonomide dengenin sağlanacağı savunulmuştur.

Ekonomilerin yeniden yapılanmasının bir yolu olarak adlandırılan özelleştirmenin tanımı ve uygulanması ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu nedenle, özelleştirme kavramını tam olarak belirleyen ve herkesçe kabul edilen bir tanım yapmak çok güçtür. Dolayısıyla özelleştirme her ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısına göre biçimlenen ve yorumlanan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Özelleştirme, genelde şirketler yasasının, şirket hisselerinin en az % 50'sinin özel hissedarlara satışını sağlayacak şekilde oluşturulması anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte temel düşünce, piyasa güçlerinin rolünü artırarak sanayideki verimliliği daha yüksek bir seviyeye ulaştırmaktır (Beesley ve Littlechild, 1993, s.296).

Özelleştirme konusu ya da kavramının genel kapsamı KİT'lerin özelleştirilmesini aşar. Diğer bir deyişle özelleştirme teriminin kapsadığı konular dört grupta toplanabilir (Akalın, 1990, s. 286). Bunlar ;

- Sosyal mallardan (kamu hizmetlerinden) mümkün olanların fiyatlandırılması,
- Fiyatlandırılması mümkün olmayan sosyal malların devletçe arzı yerine müteahhide verilmesi,
- Deregülasyon yani özel firmaların faaliyetlerinin düzenlenmesiyle ilgili kamu tarafından konulan kurallara son verilmesi,
- KİT'lerin özelleştirilmesidir.

Görüldüğü gibi özelleştirme basit bir mülkiyet devri ya da devlete ait işletmelerin satılması kararı değildir.

Genellikle özelleştirme kavramıyla, kamuya ait kuruluşların hisse senetlerinin, yerli ve yabancı özel şahıslara satışı anlaşılmaktadır. Hisse senedi satışıyla devlete ait varlıkların özel şahıslara devri, dünyada sık görülen bir uygulamadır. Ancak özelleştirme, yalnız devlete ait kuruluşların özel şahıs veya kuruluşlara satılması değildir. Devletin veya kamuya ait kurumların; monopol oldukları sahaları serbestleştirme veya özel sektöre açmaları, ihale yöntemi ile bazı işlerin özel şahıslara yaptırılması, özel sektör kuruluşlarına yatırım amacı ile teşviklerin verilmesi de özelleştirme değildir (Ceylan ve Vergiliel, 1989, s. 65-66). Bir başka tanıma göre özelleştirme, kamu kesiminin rolünü ve alanını özel sektör lehine sınırlamayı, kamu kesiminin elinde kalan kısmının da etkinliğini artırmayı amaçlayan politikalar (Young, 1986, s. 236).

Özelleştirme, gerek teoride ve gerekse uygulamada tamamen açıklığa kavuşturulamamış bir kavramdır. Bunun asıl nedeni de özelleştirmenin bir çok bilim dalının direkt ilgi alanına girmesi ve dolayısıyla yapılan bilimsel tanımlarda farklılık bulunmasıdır. Gerçekten de özelleştirme; ekonomi, işletme ve yönetim, hukuk, politika bilimi gibi birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Örneğin, ekonomi bilimi açısından en geniş anlamda özelleştirme, devletin iktisadi faaliyetlerinin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Daha dar anlamda, devletin iktisadi faaliyetlerini gerçekleştiren Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mülkiyetinin özel kesime devredilmesidir. Buna karşın, hukuk bilimi açısından özelleştirme, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetiminin özel kesime devredilmesi demektir. Dolayısıyla hukuk bilimi açısından "yönetimin özelleştirilmesi" ekonomi bilimi açısından ise "mülkiyetin özelleştirilmesi" önem arz etmektedir (Tüsiad, 1992, s.9).

Literatürde konu ile ilğilenen yazarların yapmış oldukları tanımlamalarda da önemli farklılıklar görülebilmektedir. Bu bakımdan özelleştirme kavramını dar ve geniş anlamda ele alarak incelemek yararlı olacaktır.

2.1.1. Dar Anlamda Özelleştirme

Dar anlamda özelleştirme, sadece Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devrini ifade etmektedir. Gerçekten de günümüzde özelleştirme deyince bundan çoğunlukla Kamu İktisadi Teşebbüslerinin satışı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bazı yazarlar, dar anlamda özelleştirme konusunda da farklı görüşlere sahiptirler. Bir kısım yazarlar, dar anlamda özelleştirme için mutlak olarak bir mülkiyet devri sözkonusu olmasının ve bu devir işleminin Kamu İktisadi Teşebbüsü sermayesinin en az % 51'i kadar olması gerektiğini belirtmektedirler. Bunun dışında bazı yazarlar da devredilecek sermaye payının pek önemli olmadığını, % 10 veya % 20 gibi bir pay devrinin de özelleştirme olarak kabul edilebileceği görüşündedirler. Kanımızca dar anlamda özelleştirmede % 51'in kıstas alınması doğrudur. Çünkü bu durumda mülkiyetin % 50' sinden fazlası özel kesime ait olacağından yönetim de özelleştirilmiş olacaktır (Aktan, 1993, s. 70).

2.1.2. Geniş Anlamda Özelleştirme

Geniş anlamda özelleştirme ise, ulusal ekonomi içinde devletin ekonomik etkinliğinin en aza indirilmesi ya da tümüyle ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar bütünüdür (Cevizoğlu, 1989, s. 21). Özelleştirmenin esas ifade ettiği anlam budur. Özelleştirme, kısaca milli ekonomide serbest piyasa ekonomisini güçlendirecek ve devletin iktisadi etkinliğini azaltacak uygulamaları kapsayan bir şemsiye kavram görünümündedir (Aktan, 1993, s. 70-71).

Özelleştirmenin tanımında belirsiz olan ve açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer terim de özel kişilerin kim olduğudur.

1964 yılında yürürlüğe girmiş olan 468 sayılı; "Kamu İktisadi Teşebbüslerinin T.B.M.M.'de denetlenmesinin düzenlenmesi hakkındaki kanun" kamu kişilerini tanımlarken dolaylı olarak özel kişileri de tanımlamaktadır. Yasada verilen tanıma göre; özel kişi, KİT olmayan kişi olarak şöyle belirtilmiştir (Özmen, 1987, s. 8-9) :

-Ödenmiş sermayesinin yarısından çoğu merkezi devlet bütçesinden gelmemiş olan ekonomik kurumlar,

-Birincideki ekonomik kurumların sermaye çoğunluğuna sahip olduğu kurumlar,

-SSK, Emekli Sandığı, Bağ-kur dışındaki sosyal dayanışma kurumları;Oyak, özel emeklilik sandıkları, banka ve sigorta şirketlerinin veya varsa büyük özel holdinglerin sandıkları,

-Ticaret ve sanayi odaları, noter odaları vb. kuruluşlar ile bunların üst kurumları,

-Kızılay vb., hayır kurumları, vakıflar vb.,

-Gerçek kişilerdir.

2.2. Özelleştirmenin Amaçları

Özelleştirmenin amaçları, çeşitli yayınlarda ve bilimsel toplantılarda konunun uzmanları tarafından genel hatlarıyla ortaya konmuştur. Hemen belirtelim ki, bu amaçlar ülkeden ülkeye değişmemektedir. Belki de değişen, bu amaçlar arasındaki öncelikler olmaktadır (Tan, 1992, s.28). İngiltere bir anlamda özelleştirmenin anavatanı durumundadır. İngiltere'de özelleştirmenin beş hedefe hizmet etmesi amaçlanmıştır (Kay ve Thompson, 1986, s.18). Bunlar ;

-İlgili sektörlerin etkinliğini arttırmak,

-Hükümetle devletleştirilmiş şirketler arasındaki sorunları çözmek,

-Gelir artışı sağlamak,

-Kamu sektöründeki sendikaların gücünü zayıflatmak,

-Mülkiyeti hisse senetleri yoluyla tabana yaymak, liberalizmi teşvik etmektir.

1979 yılı itibariyle KİT borçları ve zararları 3 milyar sterlin dolayında olan İngiltere'de Thatcher hükümetinin yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda yaptığı özelleştirme uygulamaları, 1989 yılından 1990 yılına kadarki bir yıllık dönemde devlete yaklaşık 2 milyar sterlinlik bir katkı sağlamıştır. Bu satışlar sonucu İngiltere'de, bu güne kadar 34 milyar sterlinin üzerinde bir kaynak sağlanmıştır (Moore, 1992, s.115).

George Yarrow ise yaptığı kuramsal ve uygulamalı incelemede beş temel amaç sıralamaktadır (Cevizoğlu, 1989, s.27). Bunlar ;

-Rekabeti arttırma ve şirketlerin etkinliklerini geliştirme,

-Kamu kesiminin borçlanma gereksinimini azaltma,

-Yatırım kararı almada hükümete bağlılığı azaltma,

- Ekonomik mülkiyeti yayma,
- Gelir dağılımını yeniden düzenleme ve refahı yaymadır.

Genellikle bu amaçlar çerçevesinde yapılan özelleştirme uygulamaları sonucunda, 1980'lerin sonlarına doğru bütün dünyada 185 milyar Dolarlık bir kaynak yaratılmıştır. Sadece 1990 yılında bütün dünyada KİT satışlarında elde edilen gelir ise 25 milyar dolar civarındadır ve bu rakamın 10 milyar dolarlık kısmı yalnızca İngiltere'deki satışlardan elde edilmiştir (Goodman ve Loveman, 1991, s.26-27).

Yukarıda özelleştirmenin amaçlarından kısaca bahsedilmiştir. Şüphesiz özelleştirmenin amaçları yalnızca ekonomik değildir. Özelleştirmenin temel amaçlarını üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar da ; ekonomik, mali, toplumsal ve siyasal amaçlardır (Cevizoğlu, 1989, s.23).

-Ekonomik Amaçlar

- .Verimliliği artırmak,
- .Serbest piyasa ekonomisini geliştirmek,
- .Sermaye piyasasını güçlendirmek,
- .Döviz gelirlerini arttırmak.

-Mali Amaçlar

- .Devlete gelir sağlamak.

-Toplumsal ve Siyasal Amaçlar

- .Sermayenin tabana yayılması,
- .Siyasal felsefeyi yürürlüğe koymaktır.

Uygulamada, özelleştirmenin tek bir amaca yönelmediği, çoğu kez bir çok amacın birlikte düşünüldüğü görülmektedir (Kepenek, 1989, s.151). Bu amaçlar ekonominin tümünü ve aynı zamanda sosyal politikalarını ilgilendirmektedir.

2.3. Özelleştirmenin Nedenleri

Devletin klasik görevleri dışındaki faaliyetlerden ve ekonomiye müdahaleden uzaklaştırılmasını sağlayarak, genel ekonomik performansın artırılması ve istikrarın oluşturulmasını amaçlayan özelleştirme için ileri sürülen nedenler, esasta kamu ekonomik girişimciliğinin başarısızlığına dayanmaktadır (Yılmaz, 1993, s. 13).

Özelleştirmenin ardındaki başlıca baskılar; pragmatik, ideolojik, ticari ve popülist zorlamalardır. Pragmatik yaklaşımda olanların hedefi daha etkin olan

daha mükemmel bir devlettir. Konuya ideolojik açıdan yaklaşanların hedefi ise özel kurumlar karşısında daha küçük rolü olan, daha ufak bir devlettir. Ticari faydacıların hedefi ise devletin kendilerine doğru yönelteceği kamu harcamalarından daha fazla pay alarak daha fazla iş yapmaktır. Son olarak popülistlerin hedefi ise, çok geniş olan kamusal ve özel bürokrasinin gücü azaltılırken insanlara kendi ortak ihtiyaçlarının tatmin edilmesinde daha fazla yetki vererek daha mükemmel bir topluma ulaşmaktır (Savas, 1993, s. 267-269).

Özelleştirme dünya ülkeleri için eski bir kavram olmakla birlikte, 1970' lerin sonlarından itibaren pek çok ülkenin ekonomik politikaları arasında artan bir önem kazanmıştır. Dünya ülkelerini özelleştirmeye yönelten başlıca nedenleri şöyle özetlemek mümkündür (KOİ, 1992, s. 15) :

- Artan kamu sektörü borçlanma gereksinimi,
- Yükselen enflasyon rakamları,
- Bazı sanayii dallarının yapısında meydana gelen değişiklikler,
- Üretim pazarları ve sermaye piyasalarının giderek uluslararası hale gelmesi,
- Sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve sermayenin tabana yayılması,
- Deregülasyon sonucunda çoğunluğu doğal tekel konumunda olan kamu kuruluşlarının rekabet gücünün, dış dünya ile rekabet edemez hale gelmesi,
- Avrupa pazarının bütünleşmesi, dünyada yaşanan globalleşme hareketleri ve teknoloji alanındaki başdöndürücü gelişmeler,
- Ekonomide verimliliğin artırılması gereği,
- Piyasa ekonomisinin yerleştirilip geliştirilmesi gereksinimidir.

2.4. Özelleştirmenin İlkeleri

Özelleştirme; karar veren iktidarların diledikleri gibi gerçekleştirebilecekleri bir eylem değildir ya da olmamalıdır. Hukukun temel ilkelerine bağlı olan, ekonomik ve sosyal gelişmeyi, toplumun mutluluğunu şiddete başvurmadan demokrasinin genel kuralları içinde sağlayan bir anlayışın ürünüdür. Buna göre, genel kabul gören özelleştirme ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özmen, 1987, s. 23-25). Bunlar ;

- Özelleştirme ekonomik ve sosyal hayatta ani ve çarpıcı değişiklikler yaratmayacak şekilde, mümkünse sosyal bir görüş birliğine dayanmalıdır,
- Özelleştirme kuruluşun gerçek değeri üzerinden yapılmalıdır. Gerçek değer, içeriği çok tartışılabilir bir kavramdır. Bir malın satıldığı anda, satıldığı yerde, bulunabileceği fiyat olan gerçek değer, malın en iyi fiyat bulabileceği yeri ve zamanı kollamalıdır,

- Özelleştirmenin hazırlıkları çok iyi yapılmalıdır,
- Özelleştirme her ülkenin kendi ekonomik denge hesabına dayanmalı, herhangi bir "dış güç" tarafından zorlama sonucu olmamalıdır,
- Tekel durumunda olan KİT'lerin özelleştirilmesinde, özel kesim eliyle, teknelci anlayışın sürdürülmesinin önüne geçecek koşullar hazırlanmalıdır,
- Özelleştirmenin fiyatları artırması ya da ürün kalitesini bozmasının önüne geçecek tedbirler düşünülmelidir.

2.5. Özelleştirmenin Yararları, Sakıncaları ve Karşılaşılacak Sorunlar

2.5.1. Özelleştirmenin Sağlayacağı Yararlar

Özelleştirmeden sağlanacak başlıca yararları şöyle sıralayabiliriz (Cevizoğlu, 1989, s. 36-37, Özgıda-iş, 1992, s. 76-77) :

- Rasyonel kararların çoğu piyasanın serbest rekabet düzeni içinde verilecektir,
- KİT'ler daha verimli çalışması beklenen anonim şirketlere dönüşecek ve ekonomiye daha çok katkı sağlayacaktır,
- Sermaye tabana yayılacak, altın ya da taşınmaz mallara yapılan ekonomiye gelir getirmeyen (ölü) yatırımlar, ekonomiye kanalize edilecek ve aktif yatırımlara dönüştürülecektir,
- Devletin sınırlı kaynakları, KİT yatırımları ve onların borçlarının ödenmesi yerine, halkın öncelikli gereksinimlerine yönelik altyapı yatırımlarına ayrılacaktır,
- Ekonomi yeni bir canlılık kazanacak, durgunluk ve verimsizlik azaltılarak, tüketicilere daha kaliteli ürün ve hizmet sunulacaktır. Özelleşen kuruluşlar ürün ve hizmetlerini piyasa taleplerine uygun sayı ve çeşitlilikte üretmek konusunda serbesti ve karar yetkisine sahip olduklarından tüketici tercihleri optimal düzeyde karşılanacaktır,
- Tüketici tercihlerini anlama ve giderme açısından başarılı olan özel kuruluşlar kâra geçme ve büyüme bakımından daha çok olanağa kavuşacaklar, bu da ekonomiye itici güç kazandıracaktır,
- Geliştirilecek serbest rekabet ortamı, o güne değin KİT'leri kendine rakip görmeyen öteki şirketler üzerinde de etki yapacaktır. Bu etki sonucu sözkonusu kuruluşlar, daha kaliteli, ucuz üretim ve hizmete yöneleceklerdir,
- Mevcut sistem içinde, banka mevduatı ve tahvil gibi tasarruf araçları ile, bir anlamda verdiği "borç" karşılığı, gelir elde eden ya da yatırımın gelirine ortak olan halk, "mülkiyete ortak" olma şansına kavuşacaktır,

-Bu arada, KİT'lerin satılacak pay senetlerinden sağlanacak gelir de, yeni yatırımlara ve hizmet alanlarına harcanacak, bu da yaşam standardını yükseltme yönünde etki yapacaktır,

-Ülkeye çağdaş teknoloji transferi hızlanacak, dış rekabet gücü ve buna bağlı olarak da dışsatım artacaktır,

-Halkın mülkiyete ortaklığı sonucu sermayenin tabana yayılmasının gerçekleşmesi durumunda demokrasi güçlenecektir.

2.5.2. Özelleştirmenin Doğuracağı Sakıncalar

-Özelleştirme ile devlet tekellerinin kırılması amaçlanıyor. Ancak, özel mülkiyetteki bir işletmenin "tekel olma avantajını" kötüye kullanma ihtimali daha fazla olmaktadır (Gürol, 1987, s. 6). Devletin çekildiği ekonomik bir alanda tek başına kalan ya da en büyük payı elinde bulunduran özel şirket, bu avantajını kötüye kullanabilecektir. Tekel durumuna birtakım sınırlamalar getirilmemesi halinde, özelleştirme sonucu tüketici kitlelerin refahında, yaşam standardında düşüşle karşılaşılabilir (Cevizoğlu, 1989, s. 37).

-KİT'lerin kamu hizmetine yönelik kâr amacı gütmeyen faaliyetleri de bulunmaktadır. Özelleştirilmiş bir kuruluşun ise kâr amacı taşımayan bir mal ya da hizmet üretmesi düşünülemez. Çünkü kâr, özel kesimin varlık nedenidir. Özelleştirilen kuruluş, kaynakları ve kapasiteyi daha etkin kullanacak ama tüketici yararını daha az gözetecektir. Bu durumda özelleştirme sonucu, devletin KİT'ler aracılığı ile gerçekleştirdiği toplumsal amaçlı kamu hizmeti yara alacaktır.

-Bir başka sakınca ise, etkin olmayan üretim uygulamasına son verilmesi ile kaynakların serbest kalacağı ve bunun sanayi dışındaki vergi mükellefi ve tüketicileri olumsuz yönde etkileyeceğidir. Bu durumda işgücü ve üretici kesimin güç durumda kalabileceği düşünülebilir (Gürol, 1987, s. 7).

-Kamu işletmelerinin bir bölümünün özelleştirilmesi halinde işletmeler arasında "çapraz ikame" olanağı sınırlanmakta; zarar eden işletmelerin kâr edenler tarafından desteklenmesi güçleşmektedir. (özellikle kâr eden işletmelerin öncelikle satılması durumunda bu sonucun önemi daha da artmaktadır) (Işıklı, 1990, s. 47).

-KİT hisse senetlerinin geniş kitlelere satılması amaçlanırken, pay senetlerinin az sayıda özel kişi ve kuruluşun elinde toplanması mümkündür. Bu durum, az gelişmiş ülkelerde gelir ve servet dağılımını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

-Öncelikle kısa dönemde ortaya çıkacak yoğun bir işsizlik faktörü de özelleştirmenin doğuracağı önemli bir sakıncadır. Politik nedenlerle büyük

oranda atıl işgücü bulunduran KİT'ler, özel sektörün mülkiyetine geçince aşırı istihdam azaltılacaktır.

-Özelleştirme sonucu sosyal hizmetler ve sosyal nitelikli gelirler tahrip olur. Sendika hakkı tahdide uğrar. Çoğu kez özelleştirme sendikasılaştırmanın da bir aracı olmuştur (Işıklı, 1990, s. 47).

2.5.3. Özelleştirmede Karşılaşılacak Sorunlar

Özelleştirmenin başarısını etkileyen bazı sorunlarla karşılaşmak şüphesiz mümkün olacaktır. Bu sorunlar; işlevsel, örgütsel, politik, toplumsal, yönetsel ve ekonomik sorunlar şeklinde sıralanabilir.

2.5.3.1. Özelleştirmenin İşlevsel Sorunları

KİT'lerin satışında zamanlama, satış biçimi ve öncelikler, aktifleri yeniden değerlendirme ve hisse senetlerini pazarlama yöntemleri, bu işlevsel sorun başlığı altında toplanabilir.

-Zamanlama

Özelleştirme bir zaman dilimi içinde gerçekleştirileceği için, bu süreçte yapılacak işlemler ve öncelikler belirlenmeli ve sıralanmalıdır. Bu işlemlerin başında, özelleştirilecek KİT'lerin belirlenmesi gelmektedir. Bu belirleme:

.Faaliyetlerinin devamında devlet için yarar bulunmayan ve özel sektöre devredilme şansı az olan KİT'ler,

.Sosyal ve stratejik açıdan devlet mülkiyetinde kalabilecek KİT'lerin özelleştirme stratejisi ile uyumlaştırılması,

.Kısmen veya tamamen özelleştirme kapsamına alınacak KİT'lerin belirlenmesi biçiminde olacaktır (Cevizoğlu, 1989, s. 42).

Bu çerçevede özel sektöre satılma şansı az olan KİT'ler önce yeniden yapılanma ile ekonomiye kazandırılmalıdır. Ama sözkonusu KİT büyük ölçekli ise, kendine bağlı müessese ve bağlı ortaklıklara ayrılarak kiralama ya da işletme hakkının devri yöntemleri ile özel sektöre verilmelidir. Bunlar gerçekleştirilemiyorsa, bu kez tasfiye sürecine sokulmalıdırlar (Cevizoğlu, 1989, s. 42).

-Satış biçimi ve öncelikler

Özelleştirmenin başarıyla sonuçlanması için hangi KİT'in daha önce satışa çıkarılacağı önemlidir. Daha sonra ise, önceliği olan KİT'in hisse senetlerinin satışı gündeme gelecektir. Bu aşamada da, hisse senetlerinin kimlere satılacağına ve sermaye piyasasının yeterli olup olmadığına karar verilecektir. Yeter derecede gelişmemiş bir sermaye piyasasının özelleştirmenin başarısını olumsuz yönde etkilemesi doğaldır. Bu durumda hisse senetlerinin satışı için şu yollar izlenebilir :

.Hisse senetlerinin satışı, belirlenecek bir takvim çerçevesinde aşamalı olarak yapılmalıdır. Böylece, satışta karşılaşılabilecek sorunların daha sonraki aşamalarda çözümü için önlem alma zamanı kazanılacaktır,

.Hisse senetlerinin yaklaşık üçte biri, KİT çalışanlarına ya da oradan emekli olmuş personele satılmalıdır,

.Yurt dışındaki işçiler başta olmak üzere yabancı borsalarda satış yapılarak döviz girdisi sağlanmalıdır,

.Çağdaş teknoloji ve işletmeciliğe dayalı KİT'lerin hisse senetlerinin bir bölümü yabancı sermayeye ayrılabilir. Bu yüksek teknoloji, döviz ve ihracat pazarları bulma yönünden büyük yarar sağlar (Cevizoğlu, 1989, s. 44).

KİT'lerin hisselerinin küçük tasarruf sahiplerine, geniş halk kitlelerine ulaştırılması amaçlanırken, bunların yine az sayıda kişinin eline geçmesi, devlet tekeli yerine özel sektör tekeli yaratılması ihtimali büyüktür. KİT'lerin hisse senetleri satıldıktan sonra kimi guruplar ya da kişiler ikincil sermaye piyasalarında bunları toplayarak yönetimi ele geçirebilirler. Bunu önlemenin bir yolu, ada (nâma) yazılı hisse senedi çıkarmaktır.

-Aktifleri yeniden değerlendirme

Devletin özelleştirmeden zarar etmemesi için satılacak KİT'lerin aktifleri günün koşullarına göre yeniden değerlendirilmelidir. Özellikle ülkemizdeki özelleştirme uygulamalarında bazı kuruluşların değerinin çok altında satıldıkları savı ileri sürülmüş bu durum özelleştirme uygulamalarında kamuoyu desteğinin azaltılmasına neden olmuştur.

-Pazarlama (satış) yöntemleri

Hisse senetleri satışında sermaye piyasalarından yararlanılacaktır. Ancak özelleştirmenin başarısı için önkoşullardan biri, bu piyasalardaki menkul değer borsaları ve aracı kuruluşların güçlü-gelişmiş olmalarıdır. Hisse senetlerini borsalar dışında da pazarlayabilen aracı kurumlar bunu ne denli hızlı ve başarılı biçimde yaparlarsa, devletin amaçladığı hazineye fon akımı o kadar hızlı ve yararlı olacaktır.

Satışlarda öncelikli paylar gözetilmelidir. Öncelikli paylardan anlaşılması gereken, çalışanlara ve kalkınmada öncelikli yöre halkına nominal değer altında satış, vadeli satış ve sigortalı satışır (Cevizoğlu, 1989, s. 46).

2.5.3.2. Özelleştirmenin Örgütsel Sorunları

Özelleştirme programını uygulayacak kamu organları arasında ortaya çıkabilecek görev çatışmaları ile hukuki işlemler ve yasal düzenlemelerin birbirine ters düşmesi gibi durumlarda örgütsel bir sorun ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de, kamu organları arasında görev çatışmaları ve bunun sonucu hukuki çelişkiler kendini göstermiştir.

2.5.3.3. Özelleştirmenin Politik Sorunları

Politik sorunlar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değişik biçimde ortaya çıkmaktadır. Ancak her iki gurup ülkede de milliyetçilik faktörü baskın olmaktadır. Kimi guruplar devlet kuruluşlarının özel sektöre, dahası yabancı sermayeye ikram edileceği sloganıyla karşı çıkmaktadır. Bu guruplar bir bakıma özelleştirmeyi bağımsızlıktan vazgeçme anlamında algılamaktadırlar.

Özelleştirme birçok ekonomik politika gibi, hükümetler üstü bir politika olmalıdır. Yani, hükümet değişince politika değişmemelidir. Çünkü ekonominin istikrar süreci çoğu kez hükümetlerin yaşam sürelerinden uzun olmaktadır.

2.5.3.4. Özelleştirmenin Toplumsal Sorunları

Bu tür sorunlar politikacılar, ekonomik karar alıcılar ya da çeşitli toplumsal baskı gruplarının kamuoyu üzerinde sağladığı etki ile ortaya çıkmaktadır. Söz konusu kesimlerin halka sundukları "sağlık, eğitim, konut ve doğal varlıkları

koruma" gibi kamu yararı öncelikli düşünceler, özelleştirmenin toplumun belli kesimlerinde istenmeyen bir olgu olarak görülmesine yol açmaktadır (Cevizoğlu, 1989, s. 48).

Yeraltı kaynaklarının ve madenlerin stratejik önemi bulunduğu, kıyıların kamuya ait olduğu ve ormanlar ile vahşi yaşamın devletçe korunması gerektiği görüşleri bu kamu arazilerinin özelleştirilmesinde toplumsal engel doğurmaktadır. Özelleştirmenin zengin fakir arasındaki uçurumu daha da büyüteceği ve yoksulların giderek yararlanamayacağı hizmetler olacağı savunulan sağlık ve eğitim alanlarında da toplumsal dirençle karşılaşmaktadır (Cevizoğlu, 1989, s. 48).

2.5.3.5. Özelleştirmenin Yönetsel Sorunları

Yönetsel sorunlar hem KİT'lerden, hem de onların alıcılarından kaynaklanmaktadır. Birçok ülkede kamu sektörünün büyüklüğü, özel sektörün sermaye varlığını aştığı için özelleştirme çabaları olumsuz yönde etkilenmektedir.

Yönetsel sorunlar arasında büyük bir yeri bürokrasi doldurmaktadır. KİT'ler çeşitli bakanlıklara bağlı olduğu için, bunların satılması durumunda yetki çevrelerinin sınırlanacağı ve güçlerinin azalacağını düşünen bürokratlar, gizli ya da açık tepki göstermektedirler. Gücü, yetkiyi kullanmada değil de, yetki alanının genişliği ile eşit tutan bürokratlar, bu alanın daralmasına karşı koymaktadırlar. Bu tür kuramsal direnç yalnız yönetici bürokratlardan değil aynı zamanda çalışanlardan da gelmektedir (Cevizoğlu, 1989, s. 50).

KİT'lerin alıcı ve satıcı olarak ilişkide bulunduğu müşteriler kesimi de, devlet tarafından desteklenmeyecekleri ve özelleştirilecek KİT'lerin sattığı mal ve hizmetleri daha pahalı temin edecekleri düşüncesi ile tepki göstermektedirler.

İnsanlara dayalı bu yönetsel sorunların politik sorunlara dönüşme eğilimi açıkça görülmektedir. Oldukça zor bir işlem gerektiren KİT satışı, yönetsel mekanizmanın iyi işlememesi durumunda başarısızlığı hazırlar. İlk zorluk, özellikle sermaye piyasalarının gelişmediği ülkelere, KİT değerini belirlemede ortaya çıkmaktadır (Cevizoğlu, 1989, s. 50-51).

2.5.3.6. Özelleştirmenin Ekonomik Etkinlik Sorunları

KİT'lerin ekonomik yönden güçlü olmaları da özelleştirme için sorun olabilmektedir. Etkin kaynak ve kapasite kullanabilen kamu kuruluşlarına, ekonomiye yararlı ve ucuz mal üreten kuruluşlar gözüyle bakılmaktadır. Bunlar içinde etkin kaynak kullanabilenler düşük maliyetle çalışabilmekte, ölçek büyüklüğünü üretimleri üzerine olumlu olarak yansıtabilmektedirler. Bu durumda KİT ürünlerinin fiyatları, rakibi olan özel şirketlerinkine oranla daha ucuz olabilmektedir (Cevizoğlu, 1989, s. 51).

Çok sayıda ülkede doğal tekeller bulunduğundan, devlet kuruluşlarının en uygun ekonomik yapı olduğu ve etkin çalıştığı savunulmaktadır. Bu tür ekonomik yapıya sahip ülkeler, özelleştirmeyi basit bir para toplama işlemi olmaktan çıkarmak için önce tekelleri kırmalıdır.

2.6. Özelleştirme Ortamı

Özelleştirmeden ne beklenebileceği, herşeyden önce piyasanın yapısı ile ilgilidir. Özel bir tekelin bir devlet tekelinden daha verimli çalışacağını, hele toplumsal refaha bir devlet tekelinden daha büyük bir katkıda bulunacağını düşünmemiz için hiçbir neden yoktur. Hatta bazı yazarlar, bir tekeli tekel olarak bırakarak özelleştirmenin, yalnızca hiçbirşeyi değiştirmeyeceğine değil, vahim sonuçlar doğuracağına inanıyorlar. Genelde, özelleştirme öncesi ve sonrasındaki performans karşılaştırmalarının ulaştığı sonuçlardan biri, önemli olanın mülkiyet biçimi değil rekabet ortamı olduğudur. Mülkiyetin verimliliği nasıl etkilediği konusundaki muğlaklığa karşı, rekabetin arttığı yerde verimliliğin ve toplumsal refaha katkının yükseldiği konusunda yaygın bir fikir birliği vardır (Buğra, 1993, s. 23).

Başarılı bir özelleştirme için anahtar öge, özelleştirmeye yardımcı olacak bir ortamı yaratmak ve kilit seçmen çevrelerinin desteğini kazanacak programlar planlamaktır. Bunu başarmak için birtakım önlemlerin alınması gerekir (Butler, 1993, s. 351-353). Bunlar ;

-Devleti mal ve hizmet sunucu olarak değil, mal ve hizmetlerin sunulmasını kolaylaştıracak biçimde örgütlemek.

-Talebi özel sektöre kaydırmak. Halkı kamu sektöründen ziyade hizmetleri özel sektörden talep etmeye teşvik etmek, özelleştirmenin can alıcı noktasıdır.

-Koalisyonlar teşkil etmek. Bir özelleştirme girişimini ilan etmeden önce hükümet yetkilileri, özelleştirme faaliyetlerinden doğrudan doğruya yada dolaylı olarak yararlanması olası olan seçmenleri belirleyip harekete geçmelidir. Bazı koşullarda, bu hizmetlerin hükümetçe sağlanmasını savunan eski yerleşik seçmenlere karşı koymak üzere, seçmenlerin etkili bir siyasi güç şeklinde örgütlenmesine yardım etmek şeklinde olabilir.

-Özelleştirme karşıtı koalisyonları ortadan kaldırmaya girişmek. Kamu çalışanları, kolaylıkla anlaşılacağı üzere, özelleştirmenin kendi işlerini tehlikeye düşüreceği endişesini taşımaktadırlar. İngiliz hükümeti 1982 yılında, devlet mülkiyetindeki National Freight Corporation'u özelleştirdiğinde, bu kuruluşun çalışanlarına taşıma şirketinin hissesinin % 85'ini alma izni vermiştir. Mülk sahibi olmanın verdiği dürtüyle işçiler, özelleştirmenin muhalifi olma yerine savunucuları olmuşlardır.

-Mülkiyeti yaygınlaştırmak. İngiliz deneyiminin varlık satışı konusundan alınacak en önemli ders, özel mülkiyeti, özellikle tersi durumda satışlara düşman olabilecek gruplar arasında yaygınlaştırmasının özelleştirme konusunda politik destek sağlamaya yardım edeceği konusudur.

-Vergi teşviklerinin önemini kavramak. Vergi teşvikleri çerçevesinde bir tür özelleştirme koalisyonunun gelişebileceği bir odak noktası yaratabilir.

Batı ve Doğu Avrupa ülkelerindeki özelleştirme ortamını karşılaştıran bir çalışmada, başarılı bir özelleştirme programının uygulanması için gerekli koşulların ayrıntılı bir dökümü yapılmıştır (Buğra, 1993, s. 24). Bu koşullar :

- Gelişmiş sermaye piyasalarının varlığı,
- Tasarruf düzeyinin yeterli oluşu ve farklı tasarruf araçlarının varlığı,
- Özelleştirilecek şirketlerin değerinin tesbiti,
- Mülkiyet haklarının sağlam bir temele oturtulmuş olması,
- Mal ve emek piyasalarının düzgün işlemesi,
- Rekabetin varlığı,
- Pazarlama becerilerinin gelişmişliği,
- Politik kararlılık,
- Kamuoyunun izlenen politikalar hakkında sürekli bilgilendirilmesi, üretici ve tüketicilerin yapılan çalışmalardan haberi olması ve bunların onaylanmasıdır.

Karşılaştırmalı çalışmalarda, bu koşulların Batı Avrupa ülkelerinde genellikle mevcut olduğu, eski sosyalist Doğu Avrupa ülkelerinde ise en azından bir kısmının bulunmadığı tartışılıyor. Buradan hareketle Doğu Avrupa'da özelleştirmenin bazı güçlüklerle karşılaşmasının kaçınılmaz olduğu ve

özelleştirmeyi gerçekleştirmek için başvurulması gereken yöntemlerin, Batı Avrupa'dakinden farklı olması, özellikle hukuki çerçevenin hazırlanmasına büyük önem verilmesi gerektiği sonucunu ortaya koyuyor (Buğra, 1993, s. 24).

2.7. Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirmenin çeşitli yöntemleri vardır ve her biri farklı ekonomik ve politik etkenlere sahip çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Hangi özelleştirme yönteminin uygulanacağı; ülkenin ekonomik şartlarına, özelleştirilecek teşebbüsün niteliğine ve hangi amaçlara ağırlık verildiğine bağlı olarak tesbit edilmelidir. O halde, belli bir yonteme ağırlık vermek yerine çeşitli yöntemlerin duruma ve şartlara göre uygulanması daha akıllıca bir yol olacaktır (Altıntaş, 1988, s. 51). İngiltere'de Thatcher, beş yıl içinde 22 farklı metod kullanarak birkaç yüz kamu teşebbüsünü özelleştirmiştir (Hanke, 1993 a, s. 281).

Özelleştirmede izlenecek yöntemler, en genel anlamda iki ana gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi, mülkiyetin devredilmesidir. İkincisi ise mülkiyetin devredilmesine yol açmayan özelleştirme biçimleridir. Uygulamada ortaya çıkan çok çeşitli özelleştirme yöntemleri vardır. Bu yöntemleri aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.

2.7.1. İhale Yöntemi

Devlet, bazı mal ve hizmetlerin üretimini özel kesime ihale yoluyla devredebilir. İhale yöntemi ile devlet, mal ve hizmet arzını kendi gerçekleştirmek yerine, bunları özel kişi ve kuruluşlardan satın almaktadır. İhale ya da sözleşme yöntemi özellikle mahalli idare hizmetlerinde yaygın bir uygulama alanı bulabilmektedir (Aktan, 1993, s. 79). ABD'de belediye hizmetlerinin (çöp toplama, sokak ve cadde onarımı, park düzenleme vb.) büyük bir kısmı ihale ile özel kesime yaptırılmaktadır. Nitekim ABD ile ilgili yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi belediye hizmetlerinin yaklaşık % 50 sinin özel kesim tarafından yapıldığı tespit edilmiştir (Tes-İş, 1992, s.31). ABD, İngiltere ve Japonya'da bu yöntemin uygulanması sonucu maliyetten tasarruf %40-60 arasında olmaktadır (Falay, 1990, s.5).

İhale yönteminde devletin;

- Üretim miktarı ve türünü belirlemek,
- Bir veya birkaç özel firma ile anlaşma yapmak,
- Kâr amacı güden, kâr amacı gütmeyen veya gönüllü kuruluşlarla üretimi gerçekleştirmek gibi türlü tercihleri olabilir (Falay, 1990, s.5).

Rekabetçi bir ortamda mal ve hizmet arzı ihale yoluyla özel sektöre devredilirse sonuçta daha etkin ve ucuza hizmet elde edilmesi mümkün olur. İhale yönteminin başarısı, ihale duyurularının mümkün olduğunca geniş bir kitleye ulaştırılması ve böylece rekabetçi bir ortam yaratılmasına bağlıdır.

2.7.2. İmtiyaz Yöntemi

İmtiyaz yöntemi, özellikle doğal tekel sözkonusu olan üretim faaliyetlerinde uygulanan bir yöntemdir. Ölçek büyümesi sonucu firmada ortalama maliyetlerde bir azalma ortaya çıkmakta, sonuçta bu durum endüstride doğal tekel oluşmasına neden olmaktadır. Ölçek ekonomilerinin sözkonusu olduğu üretim faaliyetlerine örnek olarak, telekomünikasyon hizmetleri, elektrik, gaz, su üretim ve dağıtımı, demiryolu, havayolu vb. endüstrileri gösterebiliriz.

İmtiyaz yöntemi ; doğal tekellerin, kamu ekonomisinde görülen israf ve verimsizlikten dolayı rekabetçi kural ve düzenlemeler ile özel kişi ve kuruluşlara ihale edilmeleridir (Suiçmez ve Yıldırım, 1993, s. 23). Diğer bir deyişle mevcut doğal tekel kamu ekonomisinden piyasa ekonomisine geçmektedir. Bu yöntemde kilit nokta pazarlık sürecidir. Yapılacak pazarlık sonucunda imtiyaz, sözleşmede nitelikleri belirlenen mal ve hizmeti en düşük bedel ile piyasaya sunmayı kabul eden firmaya verilmelidir (Tes-iş, 1992, s. 32).

İmtiyaz yönteminin en çok uygulanabileceği dalların, üretim teknolojisinin basit ve statik olduğu, ürün ya da hizmetin kesin bir biçimde belirlenebileceği ve imtiyaz dönemi içinde önemli talep dalgalanmalarının pek görülmeceği alanlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu koşulları yerine getiren ve bu yüzden imtiyaz yönteminin en güzel uygulama örnekleri arasında ; ulaşım hizmetleri, elektrik dağıtımı, hastahane ve okulların temizlenmesi ve çöp toplanması sayılabilir. Bu faaliyetlerin bir kısmı İngiltere'de bu yöntemle özelleştirilmiştir. Ancak, bunların performansları konusunda ampirik bulgular henüz yeterli düzeyde bulunmamaktadır (Kay, Mayer ve Thompson, 1993, s. 467).

2.7.3. Finansal Kiralama (Leasing) Yöntemi

Özelleştirmede bazan satış yönteminin uygulanmasından önce Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mali yapılarının iyileştirilmesi ve satışa arzedilebilir bir duruma getirilmesi için kiraya verilmesi gerekmektedir. Kiralama yöntemi bir mülkiyet transferini öngörmediğinden, aslında gerçek anlamda bir özelleştirme yöntemi değildir. Bu yöntem daha ziyade nihai olarak özelleştirilmesi planlanan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mali yapılarını iyileştirmek ve böylece özelleştirmeye hazır hale getirmek için kullanılır. Yani hizmetin finansmanı devletçe karşılanmakla beraber, hizmet özel sektör tarafından sunulmaktadır. Bu da hizmetin sunum hakkı ihaleye çıkarılarak, firmaların birbiriyle yarışmaları için en düşük maliyeti veren firma ile sözleşme yapılarak elde edilmektedir (Tes-ış, 1992, s. 30).

Bu yöntem kısaca, özel şirketlere kiralanan kamu kuruluşlarının (KİT'lerin) belli süreler sonunda kiracı veya işletmeci şirketler tarafından mal ve hizmet üretiminde kullanımı ve uzun dönemde satın alınması yani özelleştirilmesini öngörmektedir (Falay, 1990, s. 7). Ayrıca kiralama yöntemi özellikle siyasi yönden tartışmalı olan doğal kaynaklarla ilgili yatırımların özelleştirilmesi için de uygundur (Şener, 1988, s. 2).

2.7.4. Ortak Girişim Yöntemi

Bu yöntem, kamu sektörü ile özel sektörün belirli paylarla ortak olduğu anonim şirketlerin, özellikle büyük ve riskli yatırımlara girmesi yöntemidir. Ortak kurulacak anonim şirketlerde, kamu payının daha düşük olması sistemi özelleştirmeye daha çok yaklaştırmaktadır. Yöntem halen varolan üretim ya da hizmetlerin özel sektöre açılmasını da içerir (Cevizoğlu, 1989, s. 71). Yöntem esasen geniş anlamda düşünüldüğünde bir özelleştirme yöntemidir.

Ortak girişim yönteminin başarılı sonuçlar verebilmesi için devletin sözkonusu girişim üzerinde üretim, yatırım, finansman, fiyat gibi konularda fazla etkide bulunmaması, ayrıca girişimin idari ve mali yönden tam bir özerklik içinde bulunması gereklidir. Tecrübeler bütün dünyada özel girişimlerin kamu girişimlerine kıyasla daha verimli olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan ortak girişim yönteminin başarılı olabilmesi için devletin girişim üzerinde etki ve müdahalelerinin en az olması gerekir (Tes-ış, 1992, s. 33).

2.7.5. Yönetim Devri Yöntemi

Bazan devlet kamu teşebbüsleri ve kamu kuruluşlarının mülkiyet hakkını kendisinde saklı tutarak sadece yönetimin özelleştirilmesini sağlayabilir. Bu yöntemle, kamu teşebbüsleri ve kamu kurumlarının yönetimi bir sözleşme ile özel kesime devredilmektedir. Yöntem özellikle mülkiyet transferinden önce bazı Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve kurumlarının rehabilitasyonu ve özelleştirmeye hazır hale getirilmesi için önem taşımaktadır (Tüsiad, 1992, s. 20-21).

Bu yöntemle özellikle ;

- Hükümetin mülkiyetini elinde tutmak istediği şirketler,
- Rehabilitasyon ihtiyacı gösteren, fakat hemen satılamayan şirketler,
- Kârlılığın geliştirilmesi için kritik bir nokta olarak, yetersiz yönetimlere sahip işletmeler,
- Endüstrideki özel sektörün deneyimlerinin çok önemli olduğu şirketler özelleştirme adayı olan teşekküllerdir (Altıntaş, 1988, s. 68).

Bu yöntemde sözleşmeye konacak hükümlerle belli süreler sonunda işletme sözleşmesiyle yönetimi devrolunan KİT'in işletmeci şirket tarafından satın alınması mümkün olabilmektedir.

Sözleşmede belli sürenin sonunda mülkiyet transferi öngörülmüş ise, sözleşmede kâr, kârlılık, yatırım vb. konulardaki hükümlere ilaveten yönetime ödenecek ücret-kâr payı ve hisselerin devir şartları ve takvimi belirlenir. Bu yöntem mevcut özel sektör fonlarının asgari düzeyde kullanılmasını, bunun yerine belli bir süre zarfında yaratılacak ek fonlarla mülkiyetin devralınmasını sağlar (Tüsiad, 1986, s. 22).

Yönetim devri yöntemi, başlıca turizm sektöründe, devlet turistik işletmelerinin, hastahanelerin, kreş ve huzur evlerinin, sanitasyon merkezlerinin, şehir içi yolcu taşımacılığı hizmetlerinin özelleştirilmesinde önem arz etmektedir (Aktan, 1993, s. 84).

2.7.6. Yasal-Kurumsal Serbestleşme

Yasal-kurumsal serbestleşme devletin ekonomiye yaptığı düzenleme ve kontrollerin kaldırılmasını ifade etmektedir. Bir diğer deyişle, yasal-kurumsal serbestleşme mevcut ekonomik regülasyon ve kontrollere son verilmesi

anlamını taşımaktadır. Yasal-kurumsal serbestleşme, özelleştirme politikasının en önemli araç veya yöntemlerinden birisidir. Yöntemin temel amacı tüm sektörlerde rekabetin canlandırılması ve dolayısıyla ekonomide verimliliğin yükseltilmesidir (Aktan, 1993, s. 72). Yasal-kurumsal serbestleşme yönünde alınacak kararlar serbest piyasa ekonomisinin güçlenmesine ve işlerlik kazanmasına yardımcı olacaktır.

2.7.7. Satış Yöntemi

Bu yöntem ; devletin, kamu kuruluşundaki mal varlığını veya hisselerini satmasıdır ve saf özelleştirme demektir. Çünkü bu satışa toprak, bina ve her türlü varlık girebilir (Falay, 1990, s. 8). Satış yönteminde iki alt yöntem izlenebilir.

-Direkt satış yöntemi

Burada kamu kuruluşlarının aktifleri kısmen veya tamamen satışa arzedilmektedir. Eğer bu satış tüm aktifleri içeriyorsa toptan özelleştirme, aktiflerin bir kısmını içeriyorsa kısmi özelleştirme yapıyor demektir.

Doğrudan satış için, kamu kuruluşunun mali yapı ve performansının yeterli olması, sermayelerinin ve aktiflerinin çok yüksek olmaması özelleştirme işlemini kolaylaştırır. Devletin mal varlığının satışında bu yöntem, daha çok kâr amaçlı nihai mal veya hizmet üreten kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinde uygulanabilir.

- Hisse senedi yoluyla satış yöntemi

Burada, kamu kuruluşlarının tümü veya bir kısım hissesi bireylere veya özel kuruluşlara hisse senetleri aracılığıyla aktarılmaktadır. Satışın yapılabilmesi için kamu kuruluşunun sermayesinin paylara bölünmüş olması ve sermaye şirketi statüsünde bulunması gerekmektedir.

Satışta hisse senetleri ya aracı kuruluşlar eliyle veya doğrudan tasarruf sahiplerine satılır. Satışta kişi başına hisse senedi sınıflandırılabilir, belirli gruplara öncelikler sağlanabilir yine belirli gruplara indirim uygulanabilir ve belli yöre halkına ayrıcalıklar tanınabilir. Bazan, belli miktarda hisseler bazılarında bedelsiz olarak devredilebilir.

Özelleştirmede genellikle hisse senedi satış yöntemi uygulanmaktadır. Bu yöntemde hisse senetleri sadece yurt içinde değil yurt dışında da satılabilir.

2.7.8. Fiyatlama Yöntemi

Devlet, sunduğu pek çok kamusal mal ve hizmetlerin karşılığında çoğunlukla bir bedel talep etmez ve bu mal ve hizmetlerin finansmanını vergi gelirleri ile karşılama yolunu seçer. Vergileme teorisinde "ödeme gücü yaklaşımı" adı verilen bu yöntemle vatandaşların kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına hizmetlerden yararlandıkları ölçüde değil ödeme güçlerine orantılı olarak katılmaları istenir. Devletin sunduğu bazı mal ve hizmetlerin faydası toplum üyeleri arasında bölünemez ve bu yüzden de fiyatlandırılmazlar. Örneğin iç güvenlik, dış güvenlik, adalet gibi. Oysa devletin arzettiği pek çok malın pazarlanması ve fiyat yoluyla tüketicilere aktarılması mümkündür. Sözelimi, eğitim, sağlık, elektrik, su, karayolları vb. mal ve hizmetlerin fiyat yoluyla arz edilebilmeleri mümkündür. Kısaca kamusal mal ve hizmet fiyatlarının piyasa mekanizmasına uydurulması ve mümkün olduğu ölçüde hizmetten yararlanan kesimlerin bunun karşılığında bir bedel ödemeleri serbest piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli olmaktadır (Aktan, 1993, s. 73).

Bu yöntemle kamu mal ve hizmetlerinin özel kesimce daha fazla üretilmesi, kamu mal ve hizmetlerinin onlardan doğrudan yararlananlar tarafından finanse edilmesi amaçlanmaktadır. Ancak fiyatlama yöntemi, bedelini ödeyemeyecek durumda olan kimselere mal ve hizmetlerin sunulmaması demek değildir.

2.7.9. Tüketicinin Desteklenmesi: Kupon Yöntemi

Kupon yöntemi, belirli tüketici kesimlerin belirli mal ve hizmetlere olan tüketimini teşvik etmek suretiyle geliştirilmiş bir uygulamadır. Bu yöntemde, devlet gelir düzeyi düşük olan kimselere belirli kamusal mal ve hizmetleri bizzat sunmak yerine bu kimselere sunulacak hizmetin bedelini kapsayan bir kupon vermektedir. Böylece bu kimselerin hizmeti özel kesimden karşılayabilmeleri mümkün olmaktadır. Örneğin, devlet, yoksul kimselere eğitim hizmetini bizzat açacağı parasız-yatılı okullarda sunmak yerine bu kimselere hizmetin özel kesimden karşılanması için bir para yardımında bulunabilir ya da direkt olarak para yardımı yapmak yerine bu kimselere bir kupon vererek onların hizmeti özel okullardan tedarik edebilmelerine yardımcı olur (Aktan, 1993, s. 75).

Kupon yöntemi, karar mekanizmasının devletten piyasaya devredilmesiyle özel kesimde ekonomik etkinliğin artması sonucunu doğurur. Yöntemin uygulanmasındaki temel güçlük hizmetten yararlanması planlanan potansiyel kişi ve/veya grupların belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır (Tüsiad, 1992, s. 15).

2.7.10. Üreticinin Desteklenmesi : Sübvansiyonlar

Sübvansiyonlar ; devlet tarafından özel ve kamusal teşebbüslerin üretiminin teşviki ve idamesi için yapılan aynı ve/veya nakdi yardımlardır. Kupon yöntemi ile devlet, belirli tüketici kesimlerinin belirli mal ve hizmetlere olan tüketiminin teşvikini ve idamesini sağlarken, sübvansiyonlar ile belirli üretici kesimlerin üretim faaliyetlerini çeşitli şekillerde desteklemektedir (Tüsiad, 1992, s. 16). Devlet burada, belli mal ve hizmetlerin üretimini teşvik etmek istemektedir. Böylece devlet belli bir mal ve hizmeti üretmez ve özel kuruluş aracılığıyla daha düşük maliyetle üretilmesini sağlar. Bu özelleştirme yöntemi, milli ekonomi içerisinde piyasa ekonomisinin ağırlığını artıracak bir etki gösterir. Ancak sübvansiyon edilecek potansiyel üreticilerin saptanması, sübvansiyonların dağıtımındaki dengesizlik gibi olumsuzlukları da beraberinde getirir.

2.7.11. Yap-İşlet-Devret Yöntemi

Bu yöntem öncelikle yabancı sermayenin ülkeye girişini özendirilmesi açısından özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Yerli ve yabancı yatırımcılar devlet tarafından bazı teşviklerle desteklenmektedir. Sonuçta yatırımcıların gelişmekte olan ülkelerde bazı faaliyetleri bizzat oluşturması, belli sürelerle işletmesi ve devlete devretmesi amaçlanmaktadır. Yap-işlet-devret yöntemi ile ülkeye kalifiye işgücü, sermaye ve teknoloji akışı olacağı, bu suretle ekonomik kalkınmanın hızlandırılacağı savunulmaktadır.

2.7.12. Gönüllü Örgütlenmeler Yöntemi

Bazı kişi ve kurumların kamusal mal ve hizmetlerin sunulmasına gönüllü katkıları olabilir. Hayırsever kuruluşlar, vakıflar, kâr amacı gütmeyen kurumlar gibi çeşitli adlar ile bilinen gönüllü organizasyonların faaliyetleri devlet tarafından teşvik edilebilir. Bu tür kuruluşlara vergi teşvikleri sağlanması, posta hizmetlerinde uygulanan tarifeden ayrı daha düşük bir tarife uygulanması vb. uygulamalar yapılması mümkündür. Bu tür organizasyonlar okul ve hastahane yapımı, huzurevi yapımı, öğrencilere eğitim ve araştırma bursu verilmesi,

kültürel ve sanatsal faaliyetler düzenlenmesi, çevre koruma merkezleri, kan bankaları, kreşler vb. konularda aktif olarak görev alabilirler (Tüsiad, 1992, s. 24).

2.8. Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme

Dünya'da 1960'lı yıllarda başlayan ve zamanla hemen hemen tüm ülkelerde uygulamaya konulan özelleştirme, gelişmiş piyasa ekonomisine sahip ülkelere ; kamu finansman açıklarını azaltma, ekonomik etkinliği, rekabet ve verimliliği artırma araçlarından biri olarak tanımlanırken, gelişmekte olan ülkeler özelleştirmeyi; büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal dengesizlikleri düzeltmenin, kamu finansman açıklarını azaltma ve enflasyonu düşürmenin bir aracı olarak görmüşlerdir (Yeşilada, 1993, s. 5).

Özellikle son 10 yıldan beri dünyada ve Türkiye'de temel tartışma konularından birisi hiç şüphesiz özelleştirme olmuştur. Konu hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin gündemini işgal etmeye devam etmektedir. Son yıllarda konunun başta Sovyetler Birliği olmak üzere Doğu Avrupa ülkeleri tarafından da ciddi bir seçenek olarak tartışılması ve benimseniyor olması, özelleştirmenin kapsamı, boyut ve önemini vurgulayıcı niteliktedir.

2.8.1. Özelleştirme Akımının Doğuşu

Özelleştirme düşüncesinin iktisadi doktrin içinde kökleri vardır. Örneğin modern ekonominin kurucusu olarak kabul edilen A. Smith, "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde konuya değinmiştir. Smith'e göre "devlet yalnızca tam kamusal nitelikteki bir kısım mallar ile (milli savunma, adalet hizmetleri gibi) faydası tek tek toplum üyelerine sunulamayacak malları üretmelidir" (Suiçmez ve Yıldırım, 1993, s. 15-16). Yine Smith'e göre "hiçbir karakter, tüccar ve hükümdarın uyuşmazlığından daha uyuşmaz olamaz" Smith bu durumu, halkın kendi zenginliğinden çok başkalarının zenginliği konusunda daha müsrif olduğu biçiminde gözlemlemiş ve açıklamıştır. Kamu yönetimi ve kamu personeli, ticari kazancın sonucunda doğrudan hiçbir çıkarı olmadığı için, ihmalkâr ve müsriftir. Örneğin Smith kamu topraklarının, özel topraklarla karşılaştırıldığında, verimliliğin yalnızca % 25 olduğunu kaydetmiştir (Hanke, 1993 b, s. 364).

Devletin sınırlarına ilişkin tartışma, ilk kez Adam Smith'in kitabından ikiyüzyıl sonra ortaya atıldığında, yersiz ve saçma diye ilgi görmedi. Aslında

1969 yılında yayımlanan bir kitapla (The Age of Discontinuty) Peter F. Drucker böyle bir şeyin ileride olabileceğini önceden görerek, yönetimlerin kamuya ait şirket ve sanayileri elden çıkarmaları anlamında kullanmak üzere "özelleştirme" diye yeni bir terim uydurdu. Ama "The Economist" kitabın eleştirisini yaparken, düpedüz saçmalık ve gerçekleşmesi hiçbir zaman mümkün olmayacak bir şey diyerek, bu düşünce ile alay etti. Bu tartışmanın üzerinden ancak 8 yıl geçmişti ki Margaret Thatcher İngiltere'de başbakan oldu ve hemen özelleştirmeye başladı. Özelleştirme, o günden sonra, yalnızca bayan Thatcher ya da 1986'da Fransa başbakanı olan Jacques Chirac gibi muhafazakârların programı haline gelmekle kalmadı, Fransız sosyalistleri de 1988'de başbakanlığı yeniden aldıklarında özelleştirmeye devam sözü verdiler. Özelleştirme Komünist Çin'in resmi politikası haline gelmiştir. Ve özelleştirme Yeni Zelanda'daki İşçi Partisince en ileri aşamaya getirilmiştir (Drucker, 1992, s. 62-63).

Bu değişikliğin üç nedeni vardır. Birincisi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana devlet programlarının ve devlet uygulamalarının uğradığı başarısızlıklar. İkincisi, vergilendirme ve harcama yoluyla elde edilebileceklerin bir sınırı olduğunu artık öğrenmemizdir. Son olarak da, devletin gelir yaratma yeteneğinin sınırlı olduğunu artık biliyoruz (Drucker, 1992, s. 63).

Özelleştirme akımı, kendi başına ortaya çıkan ve kendi bütünlüğü içinde gelişen bir olgu değildir. 1970'li yıllardan başlayan ve giderek derinleşen dünya ekonomik bunalımı içinde geliştirilmeye çalışılan yeni iktisat politikaları arayışlarıyla doğrudan ilgili ve onların bir sonucudur.

1929 büyük depresyonunun ortaya çıkardığı sorunların, klasik iktisadın temel prensiplerinden biri olan "Laissez Faire" politikasına dayalı olarak açıklanamaması, depresyon sırasında alternatif bir iktisat politikası olarak, Keynezyen iktisadı gündeme getirmiştir. Klasik iktisadın temel görüş ve varsayımlarını bir çok yönlerden eleştiren Keynezyen iktisat, devletin ekonomik yapı içerisinde aktif bir rol oynamasını savunmuştur. Keynezyen iktisat başlıca; maliye, para ve kredi, dış ticaret, dolaysız kontroller ve kamu girişimciliği politikalarından yararlanılarak sosyal refahın daha üst bir düzeye yükseltilebileceğini savunmuştur. 1950 ve 1960'lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerde uygulanmaya konulmuş ve oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte aynı iktisat politikası 1960'lı yılların sonlarına doğru ve özellikle 1970'li yıllarda karşılaşılan iktisadi sorunların çözümünde yetersiz kaldığından giderek önemini yitirmeye başlamıştır. Bu yıllarda devletin artan fonksiyonları ve

genişleyen boyutları ve bunun ortaya çıkardığı sorunlara Keynezyen iktisat politikalarının çözüm önerememesi üzerine 1970'li yılların sonlarına doğru temelde klasik iktisat ilkelerine dayalı, ancak onu bazı yönlerden eleştiren ve yeniden yorumlayan başka iktisat politikası yaklaşımları gündeme gelmiştir. Monetarizm, Rasyonel Beklentiler Teorisi, Arz Yönlü İktisat bu iktisat politikalarının başlıcalarını oluşturmaktadır. Bunların dışında Kamu Tercihi Teorisi değişik bir açıdan Keynezyen iktisadi eleştirerek, çağdaş iktisadi sorunlara "Anayasal İktisat Politikası" adı altında farklı çözümler sunmaktadır. Özelleştirme akımı ve düşüncesinin gelişmesinde ve dünyada yayılmasında yukarıda belirtilen iktisadi düşüncelerin önemli katkısı olmuştur (Aktan, 1993, s. 93-94).

2.8.2. Dünya'da Özelleştirme Uygulamaları

1603-1867 yılları arasında dünya ile ilişkilerini keserek Tokugawa dönemini yaşayan Japonya'da, imparatorun yetkileri ve gücü feodal beyler tarafından gözardı edildi ve dışa kapalı bir toplum yapısı ile dışa kapalı bir ekonomik yapı Japonya'da hakim oldu. Nüfusun çok hızlı artması, buna karşılık toprakların son derece sınırlı olması sonucu tarım dışında kalanlara iş bulmak için devletin de kurucu ve işletmeci olarak sanayiinin içinde yer alması adeta bir zorunluluk olarak toplumun önüne geldi. Böylece bir çok sınıai teşebbüs devlet tarafından kurularak işletilmeye başlandı. Tokugawa döneminde kurulan bu işletmeler bir yandan istihdam yaratırken, Meiji döneminden itibaren bazı devlet işletmelerinin satılması gündeme getirilerek çimento ve cam sanayii gibi sanayiler ile önemli bazı maddeler, tesislerin yapımı için harcanan paradan daha az bedellerle 1884 yılında elden çıkarıldı. Tarihin kaydetmiş olduğu bu ilk özelleştirme uygulamasında temel gerekçe, hazineye ek finansman temin etmektir (Yaman, 1993, s. 146).

Bugün özelleştirme programları kamu kurumu reformları içinde yer alan ve en çok üzerinde durulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özelleştirme programları daha önceden belirtilen amaçlar çerçevesinde bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede uygulanmış ve uygulanmaktadır.

2.8.2.1. Gelişmiş Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları

İngiltere'de, uzun yıllar kamu kuruluşlarının performansı hayal kırıklığı yaratmıştır. Eleştirilerin çoğu, kârlılığın düşük olması, fiyatların maliyetleri

karşılıyaması, verimlilik ilkesi ve işgücü maliyetleri ve düşük seviyede tüketici yararlanması üzerinde yoğunlaşmıştır. Thatcher hükümetinin ilk döneminde (1979-1983) kamu kuruluşlarının satışından sağlanan kaynak yılda 500 milyon sterlinden aşağı bir seviyede iken ikinci dönemde (1983-1987) yıllık olarak yaratılan kaynak 5 milyar sterlini bulmuş ve önceki dönemdeki hasılatın on katına ulaşmıştır (Karataş, 1990, s. 102).

İngiltere'de gerçekleştirilen özelleştirme programları, çoğu zaman başarılı özelleştirme örnekleri olarak gösterilmektedir. Özelleştirmenin en kapsamlı ve en hızlı biçimde uygulandığı ülkenin de İngiltere olduğu rahatlıkla söylenebilir. Gerçekten de 1991 başı itibariyle kamu kesiminin yarısından çoğu özel sektöre devredilmiş, 650.000 işçi sektör değiştirmiş, 1.250.000 belediye konutu satılmış ve 9 milyon insan hisse senedi sahibi olmuştur (Uyanık, 1993, s. 223).

İkinci Dünya Savaşından sonra bölünen Almanya'nın doğu bölümünde özel işletmeler devletleştirilirken, batı bölümünde tam karşıtı bir politika uygulanmaya başlanmıştır. Özelleştirme programı çerçevesinde ; ilk olarak 1957'de Prusya Maden Ocakları ve İzabe A.Ş., 1960 sonrasında da Birleşmiş Sıvı Depoları ve Nakil araçları Ltd. Şti (VTG), Sanayii Yönetim Ltd. Şti (IVG), Volkswagen otomobil şirketi ve bir enerji şirketi olan VEBA, özelleştirmeye konu olmuştur. F. Almanya'da bu ilk özelleştirme uygulamaları tümüyle halka hisse senedi satışı şeklinde olmuştur ve sermayenin tabana yayılması açısından başarılı sonuçlar vermiştir. Günümüzde yaygın bir özelleştirme programı uygulanmayan F. Almanya'da tüm bir özelleştirme yerine şirketlerdeki devlet paylarının azaltılması yoluna gidilmektedir (Cevizoğlu, 1989, s. 124-128).

Fransa'da özelleştirme uygulamaları 1986'da iktidara gelen J. Chirac hükümeti ile yeni bir ivme kazanmış ve hükümet toplam değeri 150.000 ile 300.000 milyon Fransız Frankı arasında tahmin edilen toplam değeri ve 800.000 işçinin istihdam edildiği 65 adet kamu kuruluşunun hisselerinin satılmasını kararlaştırmıştır (Doğan, 1993, s. 155). Fransız özelleştirme programı 1987 yılında 10 milyar dolarlık bir satış geliri elde etmiştir. Bu program 42 banka, 2 finansal holding, 9 sanayii kuruluşu ve 3 sigorta şirketini içine almaktadır (Yercan ve Artukoğlu, 1991, s. 12).

İspanya'da özelleştirme hareketleri sosyalist hükümet tarafından başlatılmıştır. İspanya hükümeti tarafından satılan "Rumosa" holding, 20 banka

ve 60 şirketle özelleştirme programını oluşturmuştur (Yercan ve Artukoğlu, 1991, s. 12).

ABD'de, özelleştirmenin gelişiminde bazı kamu hizmetlerinin anlaşmalı olarak özel sektöre yaptırılması genellikle başvurulan bir yöntemdir. Belediye hizmetleri, örneğin; çöp toplama, atık sular ile ilgili hizmetler, elektrik, ulaşım ve yangından korunma gibi hizmetler sözleşmeli olarak özel sektöre yaptırılmaktadır. Amerika'da, ticari ve endüstriyel kamu kurumlarının özelleştirilmesi tatminkar bulunmamaktadır. Çünkü, Amerika'da kamu işletmeleri ülkede çok az bir öneme sahiptir. Kamu kurumları imalat sanayiinde değil de, daha çok alt yapı hizmeti veren sektörlerde yoğunlaşmıştır (Yercan ve Artukoğlu, 1991, s. 12).

ABD'de, özelleştirme uygulamalarının en önemli nedeni maliyet faktörüdür. Yakın zamanlarda Los Angeles'te yapılan bir araştırmada özel kesimde yapılan hizmetlerin kamu kesimince yapılan hizmetlerden % 43 oranında daha ucuza sunulduğu tesbit edilmiştir. Yol kaplama hizmetlerinde ise bu maliyet tasarrufu % 36 oranındadır. Bu maliyet tasarrufuna bir de özel kesimce ödenecek vergiler eklendiğinde özelleştirmenin net yararını görmek mümkündür (Tüsiad, 1992, s. 36).

Japonya'da 1880 yılına kadar ekonomide millileştirme politikasının hakim olduğu görülmektedir. 1880 yılına gelindiğinde devlet, demir yolları, telgraf işletmeleri, tersane ve ordu malzemeleri üreticisi KİT'ler dışındakilerin özel sektöre devredilmesini kararlaştırmıştır. Günümüzde de KİT'lerin Japon ekonomisindeki yeri çok fazla önem arzemesine rağmen Japonya'nın önde gelen 4 büyük kamu kuruluşunun 5 yıl içinde tamamen ya da kısmen özelleştirilmesi tasarlanmıştır.

Japon özelleştirme programının amaçları da şöyle belirtilmiştir ;

- Kamu borçlarının ödenmesi,
- Kamu işletmelerinin daha etkin hale getirilmesi,
- Kamu işletmelerinin rekabet piyasasında faaliyet göstermelerinin sağlanması

(Altıntaş, 1988, s. 103).

Güney Kore'de, özelleştirmede önceliği bankacılık sektörü almıştır. 1986'ya değin bir petrol şirketi ile, 5 büyük devlet bankası özelleştirilmiştir. Bu arada yabancı bankalarla da ortak girişimler kurulmuştur (Cevizoğlu, 1989, s. 141).

2.8.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları

Tayland'da çoğu zarar içindeki KİT'lere kimse alıcı olmamaktadır. Yaklaşık 70 KİT'in toplam sermaye ve cari işlemler açığının 1984-86 döneminde 1.7 milyar dolara çıkacağı hesaplanmıştır. Ancak 1983'te ülkenin 10 büyük limanı özelleştirilmiştir (Cevizoğlu, 1989, s. 143).

Malezya, 1980'lere kadar kolay hammadde ihracına dayalı olarak rahat bir gelişme sürdürmüştür; ancak 1980'lerin başında ihraç piyasalarında ortaya çıkan tıkanıklık ülkenin ekonomisini sarsmıştır (Suiçmez ve Yıldırım, 1993, s. 49). Malezya'da KİT'lerle ilgili ilk resmi bilgi ve veriler 1984 yılında ortaya çıkmaya başladı. Yaklaşık 40 kamu işletmesinin sermaye harcamaları 1985 yılında 8 milyar malezya dolarına çıkmıştır. Böylesine büyük sermaye harcamasına giden KİT'ler içinde Ekim 1985'te ulusal hava yolları şirketi içindeki % 30'luk devlet payı satıldı, % 40 payın da 3 yıl içinde satılması karara bağlandı (Cevizoğlu, 1989, s. 142).

Brezilya örneğinde, içinde sentetik iplik sanayii, çimento, palmiye yağı sanayii olmak üzere 17 kamu kuruluşu satılmış ve ilave olarak 10 şirket tasfiye edilmiştir. Hükümet özelleştirilecek şirketlerin çoğunluk hissesini elinde tutmak koşulu ile devlete ait bazı kuruluşların belirli bir kısmını hisse senedi ihracı yoluyla devretmeyi planlamıştır (Yercan ve Artukoğlu, 1991, s. 13). Hükümetin özelleştirme programı her yıl GSMH'nin % 2'si düzeyinde özelleştirme geliri elde etmek, her ay bir KİT satışı gerçekleştirmek gibi amaçlar içermektedir (Suiçmez ve Yıldırım, 1993, s. 47).

Arjantin'de, özelleştirme uygulamaları modernizasyon ve dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları ile birlikte gündeme gelmiştir. 1989'da yönetime gelen Carlos Menem'in ekonomik programı, en büyük 30 devlet girişiminin satışını amaçlayan iddialı bir özelleştirme uygulamasını içermektedir. Gerçekleştirilen özelleştirmeler sonucunda verimsiz devlet işletmelerine sağlanan hükümet desteği azalmış, büyük maddi gelirler elde edilerek, sıkışık dönemlerde hükümete rahatlık sağlanmıştır (Suiçmez ve Yıldırım, 1993, s. 47). Ülkede KİT'lerin özelleştirilmesinde kârlı kuruluşlar dikkate alınmış ve zarar eden KİT'ler satış programına sokulmamıştır. Arjantin'in özelleştirme etkinliği farklı bir görünümde ortaya çıkmış ve önce askeri fabrikalar satışa çıkarılmıştır (Cevizoğlu, 1989, s. 143).

Meksika, uzun yıllardır uygulamaya çalıştığı programına 1992 yılında hız verdi ve aynı yıl 17 milyar dolarlık bir satış ile bütçesini rahatlatma imkanı buldu. Bu hız 1993 yılında da özel sektörün yatırımlarına yapılan teşviklerle orantılı sürdürülmektedir (Parlamış, 1993, s. 27).

Doğu Avrupa'da özelleştirme, ilk yılların iyimser tahminlerinden daha yavaş gelişmektedir. Ancak, ülkeler özelleştirmenin kurumsal altyapısını oluşturmuş durumdadır ve kendilerine en uygun yöntemlerle ilerliyorlar. En önemlisi, rekabetin oluşturulması için ciddi adımlar atılıyor. Çok büyük boyutlu tekel konumundaki devlet işletmelerinin küçük birimlere parçalanması, hem rekabeti olumlu etkileyen hem de özelleştirmeyi kolaylaştıran bir uygulamadır ve diğer yandan, özel sektörün gelişimi de çok hızlanmış durumdadır. Özelleştirmede yavaş ilerleyen Polonya'da sanayii üretiminin % 20'si özel sektör tarafından yapılıyor. Özel sektörün hızlı gelişimi ise özelleştirme üzerindeki baskıları hafifleterek geçişi kolaylaştırıyor. Kısaca özelleştirme, herşeyi çözecek sihirli bir anahtar olarak değil, kapsamlı bir değişim programının önemli bir ilk adımı olarak görülmektedir (Güner, 1993, s. 58).

2.8.3. Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları

Ülkemizde özelleştirme düşüncesi KİT'lerin kuruluşlarına kadar gitmektedir. Nitekim KİT'lerin kuruluş kanunlarında özelleştirmeye ilişkin hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. Özelleştirmeye ilişkin çabalar her ne kadar Cumhuriyetin kurulması ile birlikte görülmeye başlamışsa da, konuyla ilgili somut adımlar 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasından sonra atılmıştır. Bu açıdan ülkemizdeki özelleştirme çaba ve uygulamalarını 1980 öncesi ve sonrası olarak iki bölümde değerlendirmekte yarar vardır.

2.8.3.1. 24 Ocak 1980 Öncesi Dönem

Ülkemizde özelleştirmenin tarihi Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Ülkemizde ilk Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak kabul edilen Türk Sanayi ve Maadin Bankası kurulurken bunun ileride özel kesime devri düşünülmüş ve kuruluşunun 8. maddesinde belirtilmiştir. Sonraki yıllarda Türk Sanayi ve Maadin Bankası kaldırılarak bunun yerine işletmecilik görevlerini yapmak üzere Devlet Sanayi Ofisi, bankacılık görevlerini yapmak üzere Türk Sanayi ve Kredi Bankası kurulmuştur. Ancak bu iki kuruluş da kendilerinden beklenen görevi yerine getirememeleri üzerine kaldırılarak yerlerine Sümerbank

kurulmuştur. Türkiye'de gerçek anlamda ilk KİT olarak kabul edilen Sümerbank'ın kuruluş kanununun 11. maddesinde özelleştirme ile ilgili hükümler yer almaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, kanun ve gerekçede yer alan bu bağlayıcı hükümler çerçevesinde Sümerbank yönetim kurulunun zaman zaman aldığı kararlara rağmen Sümerbank'ın hisse senetleri satışı yoluyla halka açılması günümüze değin mümkün olamamıştır.

Özelleştirme düşüncesi Atatürk'ün direktifleri ile 1938 yılında çıkarılan 3460 sayılı kanunda da mevcuttur. Kanunun 6. maddesinde bulunan hüküm sonucu özelleştirmeye yönelik bir girişim yapılabilmesine imkan sağlanmıştır. 39.maddede ise sözkonusu şirketlerin anonim veya limitet şirket olarak kurulabilecekleri ve hisse senetlerinin nama yazılı olması gerektiği belirtilmiştir.

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti döneminde özelleştirme parti programına girmiş ve programın 48. maddesinde kamu hizmeti niteliği taşıyan iktisadi faaliyetler dışında faaliyette bulunan tüm kamu teşebbüslerinin özel kesime teker teker devredileceği belirtilmiştir.

Devlet işletmelerinden özel teşebbüse intikal ettirilebilecek karakterlerde görülenlerin intikal şart ve şekilleri 3460 sayılı kanun hükümlerine göre tesbit edilmiş ancak 3460 sayılı kanun 1960 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine 440 sayılı kanun getirilmiştir.

Kısaca 1980 öncesi dönemde yasal düzenlemelerde, parti ve hükümet programlarında yer alan özelleştirme politika ve tedbirleri uygulama imkanı bulamamıştır (Doğan, 1993, s. 176).

2.8.3.2. 24 Ocak 1980 sonrası Dönem

İstikrar programı olarak sunulan 24 Ocak kararları ile KİT'lerin serbest piyasa ilkelerine göre çalışmaları amaçlanırken, hukuki düzenlemeler de yapılmıştır. KİT'lerle ilgili olarak, 1983 tarih ve 60 sayılı KHK ile 440 sayılı yasa ve ek değişiklikler yürürlükten kaldırılmıştır. Bu KHK, 22 Ekim 1983'te 2929 sayılı yasa biçimine dönüştürülmüştür (Cevizoğlu, 1989, s. 82-83).

1983 genel seçimlerinde iktidar olan parti, KİT'lerin özelleştirilmesini bir siyasal felsefe olarak kabullenmiş ve bunu parti programına koymuştur. Hükümet kurulunca özelleştirme ile ilgili olarak, önce Tasarrufların Teşviki ve

Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında 2983 sayılı yasa çıkarılmıştır. Bunu 2929 sayılı yasanın yürürlükten kaldırılması; 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında KHK'nın kabulü ve son olarak özelleştirmenin genel sınırlarını belirleyen 3291 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi izlemiştir.

Bugün özelleştirme uygulamaları ;

-2983 sayılı kanun,

-3291 sayılı kanun,

-414 sayılı KHK,

-437 sayılı KHK,

-473 sayılı KHK,

çerçevesinde yürütülmektedir (KOİ, 1992, s. 23). Son olarak alınan 5 Nisan kararları sonucu, hükümete özelleştirme konusunda 3 ay süreyle KHK çıkarma yetkisi verilmiş, KOİ Başkanlığının Başbakanlığa bağlı tüzel kişiliğe sahip Özelleştirme İdaresi Başkanlığına dönüştürülmesi ve Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu kurulması öngörülmüştür.

24 Ocak 1980 sonrası dönemde, özelleştirme için bir yandan yasal alt yapı oluşturulurken; öte yandan da uygulamaya yönelik uluslararası düzeyde hazırlık çalışmaları sürdürülmüştür. Bu amaçla Mayıs 1985 tarihinde DPT, 32 kadar iktisadi devlet kuruluşunun, özelleştirme amacıyla incelenmesi için yabancı müşavirlik firmalarını ülkemize davet etmiştir. Morgan Guaranty Bankası (ABD), müşavir firma olarak görev almış ve Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası ile birlikte, özelleştirmeden beklenen hedefleri saptamış ve öncelikle özelleştirilecek kamu kuruluşlarını tesbit etmiştir. Öncelikle özelleştirilmesine karar verilen kuruluşlar, USAŞ, THY, TURBAN, YEMSAN ve ÇİTOSAN olmuştur. Daha sonraki aşamada NETAŞ ve TELETAŞ'ın özelleştirilmesi öncelik kazanmıştır. 1984'te başlatılan özelleştirme programı, 1986 tarihinde tamamlanmıştır. Bu programda özelleştirmenin başlıca amaçları:

-Piyasa mekanizmasını daha etkin kılmak için kamu kuruluşlarını özel sektöre transfer etmek,

-Sermaye piyasasını geliştirmek ve daha geniş bir tabana yayılan hisse senedi satışını geliştirmek,

-Kamu İktisadi Kuruluşlarının devlet bütçesi üzerinde yarattığı finansal yükü azaltmak,

-Hazineye çeşitli harcamalar için kaynak yaratma şeklinde tanımlanmıştır (Karataş, 1990, s. 104).

1985 yılından itibaren 119 kuruluş özelleştirme portföyüne alınmıştır. Bugüne kadar çeşitli nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkarılan 4 kuruluşun yanısıra sermayelerindeki kamu paylarının tümü, blok satış, halka arz ve İMKB'de hisse senedi satışı yoluyla özel sektöre devredilen 56 kuruluş dışında halen özelleştirme kapsamında bulunan 59 kuruluş vardır. Bu 59 kuruluş içindeki 33 şirkette bulunan KOİ hissesi % 50'nin altındaki azınlık paylarıdır (Yeşilada, 1993, s. 5).

1985-1993 yılları arasında yapılan özelleştirme uygulamaları sonucu 10.1 trilyon TL. (1.8 milyar Dolar) tutarında hisse senedi satış hasılatı gerçekleştirilmiştir. Bir bölümü vadeli satış biçiminde gerçekleştirilen bu uygulamalardan Eylül ayı sonuna kadar sağlanan net giriş ise 7.6 trilyon TL. (1.5 milyar Dolar) düzeyindedir. Ayrıca sözkonusu dönemde özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan 2.8 trilyon TL. (602 milyon Dolar) civarında temettü geliri elde edilmiştir (Yeşilada, 1993, s. 5-6). Bu rakamlar, KİT'lerin finansman ihtiyaçları karşılaştırıldığında çok yetersiz görülmektedir. Şu açıkça belirtilmelidir ki, özelleştirmeden elde edilecek gelirler, gelecek 5-10 yıl boyunca da KİT ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kalacaktır (Aysan, 1993, s. 18).

3. TÜRKİYE'DE ORMANLARIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

3.1. Türkiye Ormancılığının Durumu

3.1.1. Ormancılık Politikası

Kuramsal olarak ormanlar "yenilenebilir" doğal kaynaklardan sayılır. Diğer bir deyişle ormanlar, yararlanılması öngörülen teknikler yerine getirildiğinde, öteki doğal kaynaklar örneğin madenler ya da petrol gibi kullanımı kısıtlı olmayan kaynaklardandır. Bu niteliği yanında ormanların, önceleri hiçbir emek harcanmadan tümüyle kendi kendine yetişmiş olması ve göreceli olarak nüfusa oranla fazlalığı, bu kaynağın değişim ekonomisine en son girmesine neden olmuştur. Bu nedenle ormanlardan yapılagelmekte olan yararlanmanın düzenlenmesine yönelik yasal ve kurumsal önlemler de oldukça yenidir (Tüsiad, 1991, s. 1).

Ormancılık politikası, devletin yada devletin dışındaki kurum ve kişilerin ormancılık alanında almış oldukları karar ve tedbirleri içeren bir kavramdır (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 61). Halkın doğal kaynaklar ve dolayısıyla ormanlar üzerinde sürekli baskısının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 1983, s. 266).

Ormanlar, çeşitli orman ürünü üretimi yanında; toprağı koruması, su rejimini düzenlemesi, toplum sağlığı, rekreasyon, turizm vb. sahalarda da önemi her geçen gün artan bir doğal kaynak olduğu için anayasa ve yasalarda da yerini bulan düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Avrupa'da ormancılık politikalarında genel bir mutabakat bulunmaktadır. Genel ormancılık politikalarının amacı ormanlardan faydalanmak ve korumak olarak özetlenebilir (Hummel, 1991, s.125). Türkiye'nin ormancılık politikası amaçlarını üç grupta toplamak mümkündür (İstanbullu, 1990, s. 330). Bunlar ;

-Ülkenin başta odun hammaddesi olmak üzere çeşitli orman ürünlerine olan ihtiyacını ormanların verim gücü ölçüsünde ve devamlılık çerçevesinde karşılamak,

-Ormanlardan; toprağı koruma, yurt savunması ve su rejimini düzenleme gibi yararlar sağlamak,

-Ormanların toplumun rekreasyonel gereksinimlerini karşılama ve turistik etkinliklere imkan verme gibi hizmetlerinden yararlanmak.

Bu ormancılık politikasının amaçlarına ulaşılabilmesi için mevcut ormanları devamlılık ilkesi altında işletme, koruma, genişletme ve geliştirme faaliyetleri yapılmaktadır. Bunların yanısıra Türkiye'nin ormancılık politikası araçları ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (Sağkaya ve Kâmilöğlu, 1987, s. 15). Bunlar;

- Devlet orman mülkiyeti ve işletmeciliği,
- Kamu tüzel kişiliği orman mülkiyeti ve işletmeciliği,
- Özel orman mülkiyeti ve işletmeciliği,
- Devletin kendi mülkiyeti dışında kalan ormanlar üzerindeki gözetim ve denetimi,
- Devletin kendi dışındaki orman mülk sahiplerine ve orman yetiştireceklere sağladığı yardım ve kolaylıklardır.

Ülkemizde ormanların serbest mal olma özelliğinden çıkıp ekonomik mal niteliğine bürünmesi aşamasındaki gelişme ve biçimlenmeler gereğince sağlıklı olamamıştır. Günümüzde de, çözümlenememiş sorun olan ormanlardaki düzensiz yerleşmeler ve ormanlar üzerindeki yanlış hak anlayışı bir ölçüde geçmişin mirasıdır. Uygulanmakta olan politikalar nedeniyle bugün ülkemiz bir ormansızlaşma süreci yaşamakta, ormanlık alanlar daralırken verim güçlerini kaybetmekte, kendilerini yenileme özelliklerini yitirmektedirler. Orman köylüleri, kalkındırılmak bir yana her yıl ulusal gelirden daha az pay almaktadırlar.

3.1.2. Orman Varlığı ve Üretim Gücü

3.1.2.1. Orman Varlığı

Türkiye'nin orman alanı genel alanının yaklaşık % 26'sını oluşturmaktadır. Bu oranın Fransa'da % 25, Belçika'da % 20, Kıbrıs'ta % 19, Macaristan'da % 16, Danimarka'da % 12 ve Hollanda'da % 10 olduğu dikkate alınırsa, yurdumuzda orman varlığının bu ülkelere nazaran daha geniş alanlar kapladığı düşünülebilir. Ancak Finlandiya'da ormanların tüm ülke alanına oranı % 74, İsveç'te % 64, Avusturya'da % 45, Yunanistan'da % 44, Portekiz'de % 34, Bulgaristan'da % 33 ve Romanya'da % 29'dur. Bu oran dünya ortalaması olarak % 32'dir. Kaldı ki, ülkemiz ormanlık alanının tamamı ormanla kaplı olmadığı gibi, ormanların yurt içindeki dağılışı da düzensiz bir durum göstermektedir (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 130).

Türkiye'de ormanların yayılışı düzensizdir. Ormanların yaygın olarak bulunduğu yerler yetişme ortamı koşullarının elverişli olduğu kıyı bölgeleri ile

insan baskısının uzak olduğu alanlardır. Buna karşın özellikle doğal koşulların elverişsizliği nedeniyle İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ormanlık alanlar çok azdır.

Türkiye ormanları ağaç türleri itibariyle çok zengin bir nitelik göstermektedir. Ormanlarımızı oluşturan ağaçların % 42'si ibrelili % 58'i ise yapraklı ağaç türleridir.

Türkiye ormanları amaçları ya da göreceği fonksiyonlara göre üç gruba ayrılmıştır. Bu durumda verimli olsa da olmasa da ormanların % 97.2'si çeşitli ürünler elde etmek amacı ile işletilmektedir. Muhafaza ormanları (% 1.5) ile milli park ormanlarının (% 1.3) alanı da toplam orman alanları içinde % 2.8 oranında bir bölgeyi kaplar. Bu ormanlarda ticari amaçla odun üretimi söz konusu değildir (Işık, 1990, s. 98).

Koru ve baltalık olarak işletilen ormanlarımızın % 54'ü koru, % 46'sı baltalıktır. Yine ormanlarımızın % 56'sı bozuk, % 44'ü verimli orman niteliğindedir. Bozuk orman oranı dünyada % 31 ve AT'de % 20'dir (Gökçe, 1993a, s. 81).

Ormanlarımız işletme şekli yönünden de bazı Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında koru ormanları oranının düşük olduğu görülmektedir. Gerçekten koru ormanı oranı; İspanya'da % 63, Yugoslavya'da % 67, Romanya'da % 86, Avusturya'da % 97, Bulgaristan'da % 98, Finlandiya ile Norveç'te ise % 100'dür (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 131).

Türkiye ormanları, üzerinde bulundurdukları ağaç serveti bakımından da yeterli düzeyde değildir. Günümüzde de devam etmekte olan orman tahripleri ağaç servetinin azalmasına ve orman yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Türkiye orman envanteri sonuçlarına göre dikili ağaç serveti miktarı, kabuklu gövde hacmi cinsinden yaklaşık olarak 927 milyon m³'dür. Bu miktar servetin 813 milyon m³'ü (% 87) koru ormanlarında ve 114 milyon m³'ü de (% 13) baltalık ormanlarında bulunmaktadır.

Türkiye ormanlarının birim alandaki servet miktarı, koru ormanlarında 74 m³/ha., baltalık ormanlarında 12 m³/ha.'dır. Ortalama servet miktarı ise 46 m³/ha. kadardır. Verimli ormanlarımızdaki servet miktarı ortalamanın iki katından fazla olup 96 m³/ha.'dır. Verimli ormanlardaki servet miktarı İsviçre'de 393

m³/ha., Batı Almanya'da 155 m³/ha., Yugoslavya'da 128 m³/ha.'dır (Tüsiad, 1991, s. 10).

3.1.2.2. Ormanların Üretim Gücü

Ormanlarımız, genel olarak optimal kuruluştta olmamaları, iyi bir bakıma tabi tutulmamaları, bir kısım meşçerelerin ağaç servetinin yaşlı, dolayısıyla artımdan kalmış bulunmaları gibi nedenlerle yeterli bir artım sağlayamamaktadır. Oysa artım miktarı çok önemlidir. Ağaç serveti sermayesinin çalışma hızını ve temposunu gösterir. Uzun dönemde ormanın verimliliğini ifade eder. Rasyonellik ve rantabilitenin temeli olup, planlamaların dayanağını oluşturur (Miraboğlu, 1982, s. 9).

Ormancılıkta eta, işletme amaçları çerçevesinde işletilen ormanlardan amenajman planı dönemi süresince alınması mümkün olan hasıla miktarıdır. Bir taraftan ormandan ürün alınmasına esas teşkil ederken, diğer yandan ormanların devamlılığını ve verimliliğini sağlamaya yönelik teknik önlemlerin alınmasına imkan hazırlar. Normal koşullarda eta miktarı, artım miktarına eşittir. Ancak bunun için ormanın optimum kuruluştta olması gereklidir (Tüsiad, 1991, s. 11).

1980 yılında hazırlanan Türkiye Orman Envanteri sonuçlarına göre; ormanlarımızın hacim artım miktarı, kabuklu gövde hacmi olarak korularda 22.1 milyon m³, baltalıklarda ise yaklaşık 5.5 milyon m³tür. Ülkemiz ormanlarının tümü için hesaplanan artım miktarı 27.6 milyon m³ kadar olmaktadır. Hektar başına yıllık hacim artımı ise korularda 2 m³, baltalıklarda 0.6 m³ ve genel ortalama olarak da 1.4 m³ kadardır.

Ülkemiz ormanlarının yıllık eta'sı ise, dikili gövde hacmi olarak 22.4 milyon m³tür. Bu artımın 16.8 milyon m³ü koru ormanlarından , 5.6 milyon m³ü de baltalık ormanlarından elde edilmektedir.

Başta orman yollarının yetersizliği olmak üzere, yangınlar sonucu servette meydana gelen azalma, aktüel duruma uymayan planların revize edilmemiş olması gibi nedenlerle 1989 yılında üretime alınan eta miktarı 11.8 milyon m³tür. Ormanlarımız gerek alan gerekse servetçe oldukça yetersiz olmasına karşın, mevcut eta yeterince değerlendirilememekte ve 5 milyon m³ dolayında orman serveti, ormanda atıl olarak bekletilmektedir (Öncer, 1990, s. 7).

3.1.2.3. Ormanların Floristik Yapısı ve Yan Ürünler

3.1.2.3.1. Ormanların Floristik Yapısı

Dünyanın en zengin floristik merkezlerinden biri olan Türkiye'nin floristik yapısı son derece karmaşık bir özellik göstermektedir. 1960'larda 5000 kadar olduğu bilinen flora sayımızın, bugünlerde 9500-10000 civarında olduğu tahmin olunmaktadır (Anşin, 1993, s. 318). Avrupa kıtasında yaklaşık 12000 civarında eğrelti ve tohumlu bitki yetiştiği gözönüne alınırsa, Türkiye'nin floristik zenginliğinin boyutu daha kolay anlaşılır. Eğrelti ve tohumlu bitkiler yanında Türkiye, özellikle mantar ve yosunlar yönünden de zengin bir tür kompozisyonuna sahip bulunmaktadır (Tüsiad, 1991, s. 12).

Türkiye ormanlarını oluşturan ağaçların % 42'si ibrelili ve % 58'i ise yapraklı ağaç türleridir. İğne yapraklı türlerden en fazla alanı kızılçam kaplamakta, bundan sonra sırası ile karaçam, sarıçam, göknar, ladin, ardıç, sedir, fıstıkçami gelmektedir. Yapraklı ağaç türlerinden oluşan kuru ormanlarında en fazla alanı kayın kaplamakta, bundan sonra sırası ile meşe, kızılağaç, kestane, gürgen, dişbudak, ökaliptus ve sığla gelmektedir. Baltalık ormanlarında ise meşe en büyük yayılımı göstermektedir.

3.1.2.3.2. Orman Yan Ürünleri

Orman yan ürünleri, odun dışında ormanlardan elde edilen ürünlerdir. Reçine ve sığla yağı başta olmak üzere yaprak, çiçek, meyve, kozalak, tohum, yapraklı genç sürgün, kökler ve orman florasını oluşturan binlerce otsu bitki aynı gruba girerler. Örneğin; defne yaprağı ve meyveleri, ökaliptus ve sumak yaprağı, mazi, palamut, menengeç, mahlep, keçiyoynuzu, ardıç meyvesi, çam kozalağı, buhur, kekik, adaçayı, hatmi, pelin otu gibi türler yan ürünlere bazı örneklerdir (OGM, 1989, s. 63).

Orman yan ürünleri üretildikleri kaynaklar itibariyle iki grupta toplanmaktadır. Bunlar; ağaç, ağaççık ve çalılar ile otsu bitkilerden elde edilenlerdir. Örneğin yan ürünlerden olan reçine, sığla yağı, palamut, adaçayı, meşe mazısı vb.'den; çeşitli kimyasal işlemlerden geçirildikten sonra, yapılarında bulunan değerli organik ve inorganik maddeler elde edilmekte ve bu maddeler çeşitli endüstrilerin ham ve yarı mamul madde ihtiyacını karşılamaktadır. Bitkisel kaynaklardan elde edilen sözkonusu maddeler başta ilaç ve parfüm sanayii

olmak üzere kâğıt, boya, gıda gibi birçok sahada kullanılmaktadır (Tüsiad, 1991, s. 14).

3.1.3. Orman Ürünleri Talebi ve Arzı

3.1.3.1. Odun Kökenli Orman Ürünleri Talebi

Odun kökenli orman ürünlerine ilişkin talepler, birer "türev talep" niteliğindedir. Bu nedenle konut, mobilya, ambalajlık kâğıt vb. satın alımlarında doğrudan sözkonusu edilen malların talebi hesaplanabilirse, bu talepten aynı zamanda dolaylı olarak kerestelik tomruk, inşaatlık tomruk, kontrplak, yonga levha, lif levha ve kâğıtlık odun talepleri türetilir. Bunun için ise, sona erdiren tüketicilerin sınıflandırılması ve her sınıfa ilişkin satın alma davranışlarının açıklığa kavuşturulması gerekir (Tüsiad, 1991, s. 20).

Çeşitli standartlardaki orman ürünlerinin talebi, orman ürünlerinin bulunduğu yer, zaman, ulaşım imkanları, ağaç türü ve kalitesi, fiyat ve tüketicilerin gelir düzeyi ile ilişkilidir. Orman ürünleri talebi, odun kökenli ürünler ve odun kökenli olmayan ürün ve hizmetler olarak iki grupta toplanmaktadır. Tüketim malı, ara malı ve yatırım malı olarak kullanılan odun kökenli ürünler talebi, endüstriyel odun ve yakacak odun olarak iki alt sınıfa ayrılır. Yürürlükteki standartlara ve fiili uygulamaya göre tomruk, tel direği, maden direği, sanayi odunu, kâğıtlık odun, lif-yonga odunu endüstriyel odun sınıfına girmektedir.

Ülkemizde endüstriyel odun ve yakacak odun talep tahminleri Tablo 3.1.'de verilmiştir. Özel sektörün ürettiği kavak odununun % 70'inin tomruk, % 15'inin sanayi odunu ve % 15'inin lif-yonga odunu olarak kullanıldığı kabul edilmektedir.

Tablo 3.1. Odun Kökenli Orman Ürünleri Talep Tahmini (Özel Sektörce Satışı Yapılacağı Tahmin Edilen Kavak Odunu Dahil)

Ürünler	(1000 m ³)				
	1990	1994	1999	2004	2009
Tomruk	7874	8932	10457	12243	14333
Tel Direği	153	145	145	145	145
Maden Direği	480	543	651	680	709
Sanayi Odunu	888	976	1087	1197	1307
Kâğıtlık Odun	1870	1870	1870	1870	1870
Lif-yonga Odunu	1847	2345	2968	3591	4213
Endüstriyel Odun Toplamı	13112	14811	17178	19726	22577
Yakacak Odun	20935	19495	17900	16863	15727
Genel Toplam	34047	34309	35078	35589	38304

Kaynak: OGM, Ormanlık Ana Planı 1990-2009, 1988.

3.1.3.2. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arzı

Odun kökenli ürün arzı, belirli zamanda ve belirli fiyat düzeylerinde üreticilerce hedeflenen ve pazara sunulabilecek ürün miktarıdır. Pazar döneminde arz, fiyat ile birlikte stoklanmış odun kökenli ürün miktarı ile sınırlıdır. Kısa dönemde arz eta ile beraber, toprak dışı üretim faktörlerine yapılacak yatırım miktarıyla orantılıdır. Uzun dönemde ise arz; tüketici tercihleri, toprak verimliliği, orman köylülerinin sosyo-ekonomik yapısı, orman içi arazi kullanım planlarında yapılacak değişiklikler, işletme ormanı büyüklüklerinin ve kaynağın tek ve çok yönlü kullanım politikaları, orman işçisinin eğitim düzeyi, iş deneyimi, üretiminde kullandığı araç ve gereçlerle yakından ilgilidir. Bu arada özel sektör ağaçlandırma alanlarından elde edilecek ürünlerin yurt içi odun kökenli ürünler arzına önemli katkısı olacağı da gözden uzak tutulmamalıdır (Tüsiad, 1991, s. 22).

Ülkemiz ormanlarından yılda alınabilir eta miktarı, amenajman planları ile 16.7 milyon m³ olarak hesaplanmıştır. Ancak 1985-1989 yıllarında alınan eta miktarı (endüstriyel odun karşılığı) ; yıldan yıla küçük değişiklikler göstermesine karşın 7.5 milyon m³ dolaylarında gerçekleşmiş; üretim 1989 yılında 6.8 milyon m³'te kalmıştır. Üretimin planlanan miktarın bu denli altında kalmasının nedenleri arasında; hammadde odun üretilmesi planlanan orman alanlarına ulaşacak yol yetersizliği, sarp arazide kullanılması gereken alet ve makinaların bulunmaması, orman köylüsünün baskısı nedeniyle orman köyü yakınlarındaki sahalarda üretimin yapılamaması gibi nedenler sayılabilir. Bu durum orman ürünleri üretiminde, ormanla ilgili alt yapının ve üretimde kullanılan alet ve makinaların ne denli etkili olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Tüsiad, 1991, s. 23).

Ülkemiz ormanlarında yasal yollardan hasat edilen odun hammaddesinin yanısıra, kontrol edilemeyen yasadışı odun üretimi de küçümsenemeyecek boyutlardadır (Yazıcı, 1990, s. 43). 1982 yılında yapılan Orman Mühendisleri Odası VIII. Teknik Kongresine sunulan tebliğlerde, toplam yakacak odun tüketiminin ortalama 29 milyon m³ olduğu bildirilmiştir. Bu miktarın 1982 yılında yaklaşık 16 milyon m³'ü meşru olarak OGM ve özel kesim tarafından karşılandığına göre, geri kalan 13 milyon m³'ünün gizli tüketim olduğu kabul edilmiştir (DPT, 1990, s. 267).

Ülkemizde endüstriyel ve yakacak odun arz tahminleri Tablo 3.2.'de görülmektedir.

Tablo 3.2. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz Tahmini (Özel Sektörce Üretilen Kavak Odunu Dahil)

Ürünler	1990	1994	1999	2004	2009
Tomruk	5435	6009	6827	7792	8099
Tel Direği	153	145	145	145	145
Maden Direği	480	543	651	680	709
Sanayi Odunu	823	976	1087	1197	1307
Kâğıtlık Odun	1870	1870	1870	1870	1870
Lif-yonga Odunu	1332	1738	2329	3445	4123
Endüstriyel Odun Toplamı	10093	11281	12909	15129	16343
Yakacak Odun	13356	14935	15068	14935	17404
Genel Toplam	23449	26216	27977	30064	33747

Kaynak: OGM, Ormanlık Ana Planı 1990-2009, 1988.

3.1.3.3. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz-Talep Dengesi

Türkiye'de 1990-2009 yıllarına ait odun kökenli ürünlere yönelik arz-talep tahmini ilişkisi Tablo 3.3.'de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi; tel direği, maden direği, sanayi odunu ve kâğıtlık odun arz ve talebi birbirini karşılamaktadır. Lif-yonga odunu arz açığı giderek kapanmaktadır.

1990 yılında yaklaşık 3 milyon m³ olan endüstriyel odun arz açığının 2009 yılında 6 milyon m³'ü aşacağı tahmin edilmiştir.

1990 yılında yaklaşık 7.5 milyon m³ olan yakacak odun arz açığının (gizli tüketim dahil) enerji ormanlarının devreye girmesiyle kapanarak 2006 yılında ortadan kalkacağı tahmin edilmiştir. 1990-2009 dönemi için tahmin edilen hedeflere ulaşabilmek, ancak planlanan ağaçlandırma, suni gençleştirme, enerji ormanı tesisi ve yenileme faaliyetlerinin tam olarak gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır (OGM, 1988, s. 27).

Tablo 3.3. Odun Kökenli Orman Ürünleri Arz-Talep Dengesi

Ürünler	(1000 m ³)				
	1990	1994	1999	2004	2009
Tomruk	-2439	-2923	-3630	-4451	-6234
Tel Direği	-	-	-	-	-
Maden Direği	-	-	-	-	-
Sanayi Odunu	-65	-	-	-	-
Kâğıtlık Odun	-	-	-	-	-
Lif-yonga Odunu	-515	-607	-639	-149	-
Endüstriyel Odun Toplamı	-3019	-3530	-4269	-4597	-6234
Yakacak Odun	-7579	-5462	-2831	-1928	1677
Genel Toplam	-10598	-8992	-7100	-6525	-4557

Kaynak: OGM, Ormanlık Ana Planı 1990-2009, 1988.

3.1.4. Orman Ürünleri Dış Ticareti

Türkiye'de Cumhuriyet döneminin başlangıcından bu yana sürekli olarak orman ürünleri hem ithal, hem de ihraç edilegelmiştir. Fakat orman ürünleri dışalım ve dışsatımı sürekli bir gelişme halinde olmamış, bazı yıllar gerileme, bazı yıllar ise artış göstermiştir. Bu dışalım ve dışsatıma gerek orman ana ürünleri gerekse orman yan ürünleri konu olmuştur. Ancak, dışalım esas itibariyle orman ana ürünlerine, dışsatım ise genellikle orman yan ürünlerine dayanmıştır. Denebilir ki, Türkiye ana orman ürünleri yönünden bir ithalat, buna karşılık orman yan ürünleri yönünden bir ihracat ülkesi niteliği göstermektedir (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 152). DPT verilerine göre, VI. B.Y.K.P. döneminde 627 800 000 ABD doları açığın ortaya çıkacağı öngörülmektedir (Gökçe, 1993b, s. 32).

3.1.4.1. Hammadde Odun İthalat ve İhracatı

Ülkemiz orman varlığı, üretim-tüketim karşılaştırılması yapıldığında yurt içi hammadde ihtiyacını karşılayamamaktadır. Yıllar itibariyle giderek artan bir arz açığı sözkonusudur. Bu nedenle kendi kaynaklarımızdan orman emvali ihraç etme imkanımız mevcut değildir.

1982-1989 yıllarında gerçekleşen hammadde odun ithalat ve ihracatı miktar olarak Tablo 3.4.'te gösterilmiştir. Buna göre ithalat 1985 yılına kadar düşük seviyelerde seyretmiş, 1985 yılından itibaren önemli artışlar kaydetmiştir. Hammadde odun üretiminin yetersizliği, yurt içi fiyatların yüksek olması, buna karşılık Afrika'da yetişen tropikal ağaç türlerinin çok daha ucuza temin edilebilmesi ve talebin karşılanabilmesi için ithalata sağlanan kolaylıklar ithalatın büyümesinin nedenlerindedir. Ayrıca eski Doğu bloku ülkelerinden de düşük

fiyatla sağlanabilecek olan odun hammaddesi, ithalatın gelecekte daha da artmasına neden olacaktır.

Tablo 3.4. Hammadde Odun İthalat ve İhracatı

Yıllar	(1000 m ³)	
	İthalat	İhracat
1982	17	445
1983	3	465
1984	63	498
1985	264	1288
1986	413	332
1987	1618	143
1988	1556	162
1989	627	168

Kaynak: Tüsiad, Orman Raporu, 1991

3.1.4.2. Orman Yan Ürünleri İthalat ve İhracatı

Ülkemizde orman tali ürünlerinin önemi 1950'li yıllardan sonra yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış olup ihracatı yoluna gidilmiştir. Tali ürünlerin doğrudan doğruya değerlendirilme imkanları sınırlıdır. Bunlar çeşitli kimyasal işlemlere tabi tutularak, yapılarındaki kıymetli kimyasal maddeler elde edilmekte ve bu sayede ilaç, kozmetik, gıda, boya, tekstil vb. birçok sanayi kolunda kullanım alanı bulmaktadır (Gavcar ve Cındık, 1990, s. 16).

1980-1987 yıllarında toplam ihracattan yaklaşık olarak 214 604 896 ABD doları döviz sağlanmış aynı dönemde ithalata 12 531 524 ABD doları döviz ödenmiştir (Akgün, 1988, s. 157). Bu durum orman tali ürünleri açısından ülkemizde ihracatçı bir yapının varlığını göstermektedir.

3.1.5. Orman Köylülerinin Durumu

3.1.5.1. Orman Köylüleri

İnsanlığın varoluşu ile başlayan orman-insan ilişkileri geçirdiği çeşitli aşamalarla günümüze dek gelmiş ve devam etmektedir. Usulsüz ve tahrip edici müdahalelerle kentlerden uzaklaşan ormanlar yüksek dağ yamaçlarında toplanmıştır. Bu yörelerde dağ ve orman köylüleri bulunmakta dolayısıyla orada yaşayan halkın ormanlarla yakın ilişkisi olmaktadır. Çok defa bu ilişkiler doğal ve ekonomik kaynaklar olan ormanların tahrip olmasına yol açmaktadır (Yazıcı, 1985, s. 35). Bugün, ormanı olan her ülkede orman içi veya bitişiğinde köy ya da

başka nitelikte insan yerleşmeleri, yani "orman köyleri" dolayısıyla da "orman köylüleri" bulunmaktadır (Tüsiad, 1991, s. 3).

Orman Bakanlığı Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü görev ve çalışma yönetmeliği'nde (1973); orman köyü, orman içi ve ormana bitişik köylerin müşterek ifadesidir. Orman köylüsü ise, orman köyü nüfusuna kayıtlı olup burada devamlı oturan kimse şeklinde tanımlanmaktadır. Daha sonra yapılan bir çok tanımda da temel ölçüt, kırsal yerleşmelerin ormanlara uzaklık derecesi olarak alınmıştır. Bu tanımların anlamlı bir içeriğe sahip olmadığı açıktır. Böyle olunca iktidarlar oy beklentileriyle, özellikle seçim dönemlerinden önce, bu tanımları sık sık istedikleri biçimde değiştirmişlerdir (Tüsiad, 1991, s. 3). Bugün ülkemizde 17 445 orman köyü, 1990 yılı genel nüfus sayımına göre 8 848 501 orman köylüsü mevcuttur (Taraklı, 1993, s. 349).

3.1.5.2. Demografik Durum

1990 yılı genel nüfus sayımına göre ülkemiz nüfusunun % 59'u şehirlerde, % 41'i kasaba ve köylerde yaşamaktadır. Buna göre orman köylerinde yaşayan nüfusun kırsal alanda yaşayan nüfusa oranı % 38, genel nüfusa oranı ise % 16'dır.

III. B.Y.K.P'inde ülkemizde yerleşim dokusunun kentler lehine değişeceği 1995'lerde nüfusun % 75'inin kentlerde, % 25'inin köylerde yaşayacağı tahmini yapılmışsa da kırsal alanda giderek mutlak değerde azalacağı düşünülen köy nüfusu ve özellikle orman köylüsü pek değişmemiştir.

1990 yılı sayımına göre orman köylerinde 8.8 milyon nüfus yaşamaktadır. Bu rakam 1970 sayımında 8.3 milyon, 1975 sayımında 9.3 milyon, 1980 sayımında 10 milyon idi (Çalikoğlu, 1993, s. 205). Yapılan bir araştırmaya göre orman köylerinde % 0.20 oranında göç varken, % 0.28 oranında doğal nüfus artışı olmaktadır. Sonuçta % 0.8'lik net nüfus artışı olduğu tesbit edilmiş (Belir, 1989, s.40) ve bundan dolayı, imkanların artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaması, ihtiyaç-kaynak dengesizliği ortaya çıkarmıştır.

3.1.5.3. Yerleşim Durumu

Türkiye ortalama yüksekliğinin 1132 m. olduğu, ormanların 500 m'nin üstündeki dağ ve yayla özelliği taşıyan topraklarda bulunduğu, toprakların % 81

gibi önemli bir parçasının % 15'ten fazla eğim gösterdiği dikkate alınır, orman ve dağ köylerinin ova ve etekteki muhtarlıklar dışında kalan muhtarlıkları kapsadığı ileri sürülebilir (Geray, 1974, s. 76). Ülkemizde 7389 adet orman içi ve 10056 adet orman kenarı olmak üzere 17445 orman köyü vardır. Bu sayı tüm köy sayısının yarısına yakındır (Çalikoğlu, 1993, s. 205).

Orman köylerinin % 20'sinin çok sarp ve dik yerlerde bulunması, dağınık yerleşimleri, kullanmaları için gerekli kaynakların yeterli olmaması nedeniyle, bu bölgelere herhangi bir yatırım yapılmasına imkan bulunmadığı gibi, bu yatırımın çok pahalıya mal olmasının yanısıra, bu köylerin her an doğal bir afete maruz kalması da ciddi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

1974 yılında yapılan bir araştırmaya göre, buldukları yerde kalkındırılma imkanları olmayıp başka yerlere nakledilmeleri gereken orman köyü sayısı 3192 olarak belirlenmiştir. Morfolojik ve topoğrafik durumları gereği her an doğal afetlere maruz olan bu köyler toplam orman köylerinin % 20'sini teşkil etmektedir (Nasırlı, 1987, s. 26).

3.1.5.4. Alt Yapı ve Sosyal Yapı

Ülkemizde orman köyleri topoğrafik bakımdan yerleşime müsait olmayan bölgelerde kurulmuş olmaları nedeniyle ulaşım, içme suyu, elektrik, sağlık, eğitim, haberleşme vb. alt yapı tesisleri yönünden diğer köylerimize nazaran yeterli imkanlara sahip bulunmamaktadır. Alt yapı yatırımlarından en az yararlanan kesim orman köyleri olmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı devresinde kamu yatırım harcamalarında kişi başına kentlerde 836 TL, köylerde 247 TL, orman köylerinde 46 TL, İkinci Beş Yıllık Plan devresinde ise aynı durum, kişi başına kentlerde 1259 TL, köylerde 400 TL, orman köylerinde ise 80 TL olarak gerçekleşmiştir. Özellikle orman köyleri, kamu yatırım harcamalarından geçmişte ve bugün de en az yararlanabilen kesim olmuştur (Nasırlı, 1987, s. 26, DPT, 1990, s. 544).

Alt yapının eksikliği orman köylüsünü ekonomik yönden olumsuz olarak etkilerken toplum hayatından da yoksun bırakmaktadır. Orman köylerinde okur-yazar oranı düşüktür. Orman köylülerinin bedeni ve zihni geliştirici sportif ve sosyal faaliyetlerden, kurs, konferans, folklor vb. gösterilerden yararlanma imkanları da çok sınırlıdır.

3.1.5.5. Ekonomik Durum

Orman köylüleri; geçimlerini, dar ve sarp tarım topraklarından ilkel teknoloji ile orman içi otlak ve meralarda yine ilkel hayvancılık ve çeşitli ormancılık faaliyetlerinde çalışarak sağlamaktadırlar.

Orman içinde ya da bitişiğindeki yerleşmelerin, çoğunun engebeli ve çok eğimli alanlarda bulunması, doğal olarak tarımsal işletmelerin parçalılığını da artırmaktadır. Orman köylerinde bir aileye düşen tarım alanı, orman dışında yaklaşık 48 dekar, orman içinde 27 dekadır. Halbuki bu ölçülerin aile başına, bilimsel verilere göre sulu arazide 300 dekar, kuru arazide 475 dekar olması gerekmektedir. Bu köylerde genellikle kuru tarım alanı bulunmakta, sulanan alan genel alanın % 11'ini oluşturmaktadır (DPT, 1990, s. 545). Ayrıca orman köylerinde yaşayan insanların % 7 gibi bir miktarının toprağı ve arazisi de yoktur (Sağkaya ve Kâmioloğlu, 1987, s. 12). Yeterli tarım alanı bulunmayan orman köylüsü, ormandan açılan toprakları kullanmakta, bu topraklar da çok kısa sürede erozyonla kaybolduğundan verim düşmekte ve köylünün geçimi zorlaşmaktadır.

Yine orman köylerinde, özellikle dağlık yerlerde hayvancılık en önemli geçim kaynaklarından biridir. Ancak tarımımızda çayır ve otlakların bilimsel olarak yetiştirilmemesi ve ahır hayvancılığının yerleşmemiş olması sebebiyle, hayvanların önemli bir kısmı ormanlarda otlatılmakta, çoğunluğunu keçinin teşkil ettiği bu hayvanlardan alınan verim çok düşük olmaktadır.

Orman içi ve bitişiği köylerde 15-64 yaşındaki bireylerin oranı % 50'dir (Ok ve Engür, 1991, s. 9). Türkiye ormanlarının nitelik ve niceliğı ile ormancılık çalışmalarının gelişkinlik düzeyi orman köylüsünün küçük bir kesimine istihdam imkanı vermektedir. Yapılan bir araştırmaya göre; ormancılık çalışmalarında her aileden 1 kişi yılda 70 gün çalışmak koşuluyla orman köylüsü ailelerin ancak % 19.7'sinin istihdam edilebileceğı saptanmıştır (Duruöz, Anıl ve Çoban, 1976, s. 38).

1980 yılında DPT tarafından yapılan bir çalışmada, 290 bini "vahidi fiyat"la ve yılda ortalama 70 işgünü olmak üzere toplam 470 bin orman köylüsü Devlet Orman İşletmeleri tarafından çalıştırılmıştır. Aynı kaynakta 1982 yılında Devlet Orman İşletmeleri tarafından çalıştırılacakların sayısı, 414 bini "vahidi fiyat"la ve yine yılda 70 işgünü olmak üzere 604 bin orman köylüsü olarak

hesaplanmıştır. Aynı yıl ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarında ise, yılda 40 işgünü olmak üzere yaklaşık 228 639 kişinin çalıştırılabileceği öngörülmüştür. Görüldüğü gibi, yaklaşık 4.2 milyon orman köylüsü birey için yılda 40-70 işgünü arasında değişmek üzere tarım dışı bir gelir kaynağı bulunmaktadır (Çağlar, 1986b, s. 111).

Dünya'daki ve ülkemizdeki bütün gelişmelere rağmen orman köylerinde hâla kapalı ekonominin özellikleri vardır. Üretim imkanları kısıtlı olduğu için gelir düşüktür. Denebilir ki ülkemizde orman köylüleri yoksulluk sınırındaki en alt gelir gurubunu oluşturmaktadır.

3.2. Türkiye Ormancılığının Sorunları

3.2.1. Ekonomik ve Mali Sorunlar

Bugün OGM' nin bünyesinde, yurt sathına yayılmış ve devlet ormanlarını işletme görevini üstlenmiş 240 Orman İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır. Üretim hayatında bulunan; iktisadi ve mali sorunlarını çözemeyen her işletme, ülke ekonomisine büyük külfetler getirmektedir. Bu nedenle bütün DO'leri, sahip oldukları orman kaynaklarını en iyi şekilde işleterek iktisadi ve mali açıdan müspet sonuçlar verebilmelidir. Fakat sahip oldukları orman işletme alanlarında büyük ölçüde verimsiz orman alanı bulunan DO'lerin bu sonuca ulaşabilmeleri pek mümkün değildir.

OGM, 1988 yılı sonlarından başlamak üzere devam eden ve günümüzde kendisini iyice hissettiren bir nakit darboğazının içindedir. Pek çok ormancılık faaliyeti yapılamamakta yine yapılabilenlerin ise masrafları karşılanamamakta, işlendirilen köylülerin ve işçilerin ücretleri ödenememektedir. İthalatın serbest hale getirilmesi ve vergi duvarlarının kaldırılması sonucu ithal ürünlerle, maliyetlerinin yüksekliği sebebiyle rekabet edemeyen orman ürünlerinin ancak maliyetinin altında fiyatlarla satışı mümkün olmaktadır.

Orman işletmelerinin elde ettiği gayri safi gelirin ormancılık dışı alanlara kaydırılması bir başka sorundur. Özellikle OGM'nin konsolide bütçesinin hazırlanması ile bulunan safi gelirin toplam % 73 oranında bir kısmı çeşitli kurumlarca paylaşılmaktadır. Bu nedenle temel ormancılık yatırımları ve faaliyetleri için gerekli finansman bulunamamaktadır (Tolunay, 1992, s. 6). Ayrıca OGM'ce bazı kamu kurum ve kuruluşlarına daha düşük fiyatla orman

ürünü satılması sonucunda, 1988 yılında 85 milyar TL, 1989 yılında 170 milyar TL dolayında sübvansiyon yapılmıştır (Tüsiad, 1991, s. 51).

Orman işletmelerinin iktisadi ve mali sorunlarına diğer bir örnek yatırımlardır. Bütün yatırımların ormancılık üretimini artıracak alanlara sarfedilmesi ve bu yatırımların da verimli olması zorunludur. Günümüzde olduğu gibi üretimi artırıcı katkısı olmayan yatırımlar, orman işletmeciliğini her zaman olumsuz etkileyecektir.

3.2.2. Ormancılık Üretimi ve Orman İşletmeciliği Sorunları

Üretim, beşeri ve maddi faktörlerin mal veya hizmetlere dönüşümüdür (Mucuk, 1987, s. 163). Ormancılık işletmelerinde üretim; doğa, emek, sermaye ve yönetim şeklinde dört üretim faktörünün etkileri sonunda meydana gelmektedir.

Ormancılıkta odun üretimi, tohumun toprağa düşüp çimlenmeye başlamasından, olgunlaşmış ağacın kesilip pazarda değerlendirilmesine kadarki süreçtir. Bu süreç iki safha arzeder. Birincisi, ağacın kesime olgunlaştığı zamana kadarki süreçtir. Bu safhanın karakteri biyolojiktir. Onun için buna "biyolojik üretim" denir. İkinci safha; ağacın kesilip, hazırlanıp, bölmeden çıkarılıp tüketiciye arz edilene kadarki safhadır ve bu safhaya da "teknik üretim" safhası denebilir (Miraboğlu, 1983, s. 168).

MPM'de yapılan bir çalışmada orman ürünleri hasadı; kesme-tomruklama, sürütme (orman kenarına taşıma) ve taşıma (son depoya taşıma) olmak üzere üç aşamada incelenmiştir. Birinci aşamada meydana gelen kayıp ve hasarlar; dip kütüğü kaybı, devirme kesişinin eğik yapılması nedeniyle dip tomruğun baş kısmının düzeltilmesi sonucu meydana gelen kayıplar, devrilme sırasında gerek devrilen ağaçta gerekse dikili ağaçlarda çarpma ve sürtünme sonucu meydana gelen hasar ve kayıplar ve yine devrilme sırasında devrilen ağaçların gençlik üzerinde meydana getirdiği hasarlar. İkinci aşamada meydana gelen hasar ve kayıplar; tomruğun kontrolsüz sürütülmesi, atılması ya da yuvarlanması sonucu tomrukta meydana gelen çatlama, ezilme ve parçalanmalar ile dikili ağaçlarda ve gençlikte meydana gelen kabuk soyulmaları, yaralanma, ezilme ve kırılmalarıdır. Ayrıca bu aşamada toprağın sıkışması ve erozyona yol açabilecek oyuntuların meydana gelmesi gibi orman toprağıyla ilgili hasarlar da ortaya çıkabilecektir. Üçüncü aşamada yani son depoya nakliyatta ise daha çok yükleme ve boşaltma

sırasında tomrukta çatlama, yarıma ve ezilme gibi hasarlar meydana gelebilmektedir (Öncer, 1990, s. 52).

Orman ürünleri hasadı sırasında yukarıda belirtilen kayıpların meydana gelmesinin nedenleri ise, ormanlarla ilgili alt yapı eksikliği, geri teknoloji kullanımı, işgücü niteliği, orman işletmeciliğinden (yönetim) kaynaklanmaktadır (Tüsiad, 1991, s. 43).

Ormancılık Araştırma Enstitüsünde yapılan bir araştırmaya göre, ülkemiz koşullarında orman ürünleri üretim sürecindeki toplam kayıp oranının % 15-17 olduğu tesbit edilmiştir. Bunun % 5'lik kısmının doğal, yani kaçınılmaz kayıp olduğu kabul edilmektedir. Kalan % 10'luk kayıp oranının giderilebilme olanakları yaratılırsa ve koru ormanlarının yıllık eta'sı (8 094 000 m³/yıl) gözönüne alınırsa; yılda 809 400 m³ hammadde odun ülke ekonomisine kazandırılabilir. Bu değer, ülkemizin 1987 yılındaki hammadde odun ithalatının yarısına eşittir (Tüsiad, 1991, s. 46).

Orman işletmeciliği açısından ormancılığımızın sorunlarının biri de orman işletmelerinin amaçlarının çok boyutlu tesbit edilememesi, bu amaçlara uygun ağırlıkların verilememesi, dolayısıyla ülke hedefleriyle ve giderek de bölge hedefleriyle bütünleşmenin sağlanamaması, merkezi kararların yoğun oluşu sonucu rekabet ortamının oluşturulamaması gelmektedir (Geray, 1992, s. 13).

Etkin bir stok yönetimi düzeninden yoksunluğu nedeniyle OGM, yıllık hasat ve satışının zaman zaman % 55-60'ına ulaşan kesimini stok olarak ertesi yıla devredebilmektedir (Çağlar, 1986a, s. 7). Ayrıca ormancılıkta piyasa taleplerinin gerektiğince belirlenmiyor olması da önemli bir sorun olarak orman işletmeciliğini etkilemektedir.

İdare süresi de ormancılık sorunlarının en önemlileri arasında yer almaktadır. Bu problemin günümüze kadar uzaya gelmesi, idare sürelerinin saptanmasına olanak verecek bazı temel araştırmaların yapılamamasından ve ormanların hangi fonksiyonlarından yararlanmak istediğimizin bölgeler itibariyle saptanarak fonksiyon haritalarına bağlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır (Asan, 1991, s. 9).

3.2.3. Kadastro ve Mülkiyet Sorunları

Türkiye ormanlarını işletme görevini üstlenen devlet orman işletmelerinin sahip oldukları orman alanları ve bu orman alanlarının sınırları henüz belli edilememiştir. Devlet Orman İşletmeleri faaliyetlerini bu alanlarda sürdürmektedir. Ancak orman işletmesi, sınırı çizilen orman alanlarına hakim değildir. Bugüne kadar, 20.2 milyon ha. olarak belirtilen ülkemiz orman alanının, yaklaşık 4 milyon hektarının kadastro ve mülkiyet sorunu çözümlenmiş ve tapuları alınabilmiştir. Yani OGM bugüne kadar Türkiye orman alanının 1/5'ine sahip olabilmiş, geriye kalan 4/5'ine ise henüz hakim olamamıştır. Bu sonuç modern orman işletmeciliği anlayışına ters düşmektedir. Çünkü orman işletmeleri sahibi ve sınırları belli olmayan orman alanlarında işletmecilik faaliyetlerini yürütmektedir. Bunun sonucunda ormancılık örgütü faaliyetlerini gerçekleştirirken orman köylüsü ile sık sık karşı karşıya gelmekte, halkın ormancılık çalışmalarına karşı olumsuz tavrı nedeniyle önemli zararlara katlanmak zorunda kalmaktadır.

3.2.4. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Sorunları

Türkiye'de halen üretim dışında olan veya üretim gücünden tam olarak yararlanılmayan potansiyel orman alanlarının üretime sokulmasıyla, yıllık odun hammaddesi üretiminin 50 milyon m³'ün üstüne çıkacağı bir gerçektir. Bu nedenle yılda 300000 ha. alanın kaliteli olarak ağaçlandırılmasını gerçekleştirecek bir organizasyonun öncelikle ele alınması zorunludur. Aksi halde, yapılan bazı hesaplara göre, önümüzdeki 10-12 yılda odun hammaddesi ithaline yılda 4 milyar dolar ödenmesi gerekecek ve bu konuda ortaya çıkabilecek döviz yetersizliği ise orman endüstri kuruluşlarını kriz içine itecektir (Ürgenç, Boydak ve Alptekin, 1988, s. 189).

Ülkemizde ağaçlandırılması zorunlu ve mümkün olan alanlar 16-18 milyon hektar dolayındadır (Ürgenç, Boydak ve Alptekin, 1988, s. 191). Ormancılık örgütünün kurulmasından bu yana ağaçlandırma yapılan saha yaklaşık 1.5 milyon ha.'dır. Planlanan yılda 300 000 ha. ağaçlandırma hedefine ulaşılsa bile, yukarıda ifade edilen ağaçlandırma alanlarının ormancılık üretimine sokulması için 50-60 yıl gibi bir sürenin gerektiği ortadadır.

Son 10 yılda ortalama yıllık ağaçlandırma temposunun 100 000 hektarı aştığı gözlenmektedir. Bu değer son yıllarda hızla yılda 150 000 hektara

ulaştığı ifade edilebilir (Ürgenç, 1990, s. 284). Görüldüğü gibi yıllık program hedeflerinin gerçekleşme oranı zaman zaman değişmekle beraber % 50'nin altındadır. Bu durum ormancılık çalışmaları için planlanan yatırımların yapılamadığını göstermektedir.

1993 yılında ülkemizde fidanlıkların sayısı 172'ye, toplam alanı 4326 hektara ve yıllık fidan üretim kapasitesi 760 milyon adete ulaşmıştır (Bulut, Öcal ve Özer, 1993, s. 296). Ülkemiz fidanlıkları bugünkü koşullarda, alan ve üretim miktarı bakımından yeterli kabul edilebilir. Ancak fidan kalitesi bakımından çözümü gerekli sorunlarımız bulunmaktadır. Ayrıca, üretimin ülkemiz ağaçlandırma hedeflerine paralel olarak artırılması ve kapasitenin 1 milyar fidana ulaştırılması gerekmektedir.

Türkiye, yeryüzünde erozyonun çok şiddetli olarak devam ettiği ülkeler arasında yer almaktadır. Yapılan bir envanter çalışmasına göre, topraklarımızın % 79'u değişik şiddette su ve rüzgar erozyonuna maruz bulunmaktadır (Kırık, 1993, s. 505). Ülkemizde yılda ortalama olarak akarsularımız vasıtası ile denizlere ve komşu ülkelere taşınan yüzer haldeki katı madde miktarı 380 milyon tonu aşmaktadır. Türkiye'nin 13 katı büyüklüğünde olan Avrupa kıtasında nehirlerin 1 yılda ortalama olarak taşıdığı süspanse haldeki katı yük ise 320 milyon ton civarındadır. Ayrıca Türkiye'de birim sahadan taşınan ortalama katı materyal miktarı Kuzey Amerika'dan 6 kat, Avrupa'dan 17 kat, Afrika'dan 22 kat fazladır (Atalay, 1986, s. 385).

3.2.5. Sosyo-Ekonomik Ormancılık Sorunları

Bugün ülkemizde, ormanların içerisinde ve bitişiğinde yaklaşık 17500 köyde 8.8 milyon insan yaşamaktadır. Bu insanlar içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel olumsuzluklar nedeniyle çevrelerindeki ormanlara zarar vermektedirler. Orman içinde ve bitişiğinde yaşayan insanlar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her yıl yaklaşık 20 000 ha. orman alanının yok olmasına neden olmaktadır.

Yıllardan beri ülkemiz ormancılık politikalarında orman köylülerinin kalkındırılması ve desteklenmesine yönelik çeşitli düzenlemelere yer verilmektedir. Orman köylülerinin kalkındırılmasına ve desteklenmesine yönelik yasal düzenlemelerden yola çıkılarak yapılan çalışmalar sonucu orman köylüsü

önemli miktarda sübvansede edilmiş olmasına rağmen kalkınma sorunları aşılammıştır.

Orman köylülerinin kalkınma sorunları olarak şunları sıralayabiliriz ; nüfus sorunu, istihdam sorunu, yerleşim sorunu, alt yapı ve sosyal yapı sorunları, ekonomik sorunlar ve odun israfı sorunu. Bu sorunların çözümü için yapılan iyi niyetli çalışmalara rağmen denebilir ki bu sorunlar gün geçtikçe daha da artmaktadır.

3.2.6. Tabiat Varlıklarını Koruma, Av ve Yaban Hayatı Sorunları

Ülkemiz, tabiat varlıkları açısından bir çok ülkenin imrenerek baktığı güzelliklere sahiptir. Topraklarımız üzerinde bitki ve hayvan varlığı çok zengindir. Bütün tabiat varlıklarımızı planlı ve düzenli olarak bugünkü insanlarımızın kullanımına sunarken gelecek nesillere aktarmayı görev kabul etmeliyiz. Ancak ülkemizde tabiat varlıklarının, av ve yaban hayatının hızla tahrip edildiği görülmektedir. Bu tahriplerin başlıca nedenleri ise nüfusun ve sanayinin artması sonucu yaşama ortamlarının bozulması veya ortadan kaldırılması, aşırı ve düzensiz avcılık, doğal afetler, olağanüstü iklim şartları, hastalık ve parazitlerdir.

3.2.7. Orman Ürünleri Endüstrisinde Verimlilik ve Üretkenlik

Kuruluşunda orman ürünleri sanayiine öncülük yapan ve kamu hizmeti esasına dayanan Orman Ürünleri Sanayii Kurumu (ORÜS), bugün ticari bir kuruluş hüviyetindedir yani KİT'tir. Ülkemizde KİT'lerin mevcut sorunları ORÜS'te de vardır. Orman Ürünleri Sanayii'nin içinde bulunduğu sorunların başında; hammadde, istihdam, maliyetlerin yüksekliği, düşük kapasite ve pazarlama sorunları gelmektedir.

3.2.8. Yakacak Odun ve Enerji Sorunu

Dünya çapındaki enerji krizinden önce odun, enerji kaynaklarından biri olarak çok az dikkati çekmiştir. Ancak 1973 yılından sonra petrol fiyatlarında meydana gelen aşırı artış, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini birden artırmış ve bir enerji kaynağı olarak odun da geniş bir ilgi görmüştür (Hakkıla, 1982, s. 1). Amerika'da endüstriyel olmayan özel orman sahiplerinin toprakları üzerindeki ağaçları hasat etmelerinin temel sebebi gelir elde etmektir. Ancak

1979'dan sonra yakacak odun temin etmek ve yakacak odundan biyolojik yakıt elde etmek amaçlanmıştır (Carpenter, 1989, s. 2.4.12).

1980 yılında yaklaşık olarak dünya nüfusunun yarısı, enerji ihtiyaçları için oduna bağımlı olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha çarpıcıdır. Odun bu ülkelerde nüfusun % 75'inin enerji kaynağıdır (Türker, 1992, s. 1). Ülkemizde de odun hammaddesinin enerji tüketimi içinde geçmişten günümüze değin güncelliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Buna göre; ısınma amaçlı enerji kullanımında ilk sırayı % 35 ile odun almaktadır. Isınmada kullanılan diğer enerji kaynaklarının başlıcalarını; % 19.7 ile bitki ve hayvan artıkları, % 18.7 ile linyit, % 15.9 ile petrol, % 6.2 ile elektrik, % 2.8 ile taşkömürü, % 1.6 ile de asfalt oluşturmakta ve son yıllarda çok az güneş enerjisi de bunlara katılmaktadır (DPT, 1990, s. 287).

Ülkemizde bir yandan yakacak odun üretiminin endüstriyel kullanımlara kaydırılması benimsenirken, diğer yandan yakacak odun sıkıntısını gidermek için alternatif enerji kaynaklarını araştırma ilkeleri kabul edilmiştir. Buna rağmen uygulamada, resmi yakacak odun üretiminin toplam yakacak ve yapacak odun üretimi içindeki payı ancak % 59 seviyesine çekilebilmiştir (Türker, 1992, s. 2).

3.2.9. Orman Suçları

Ülkemizde orman azalmasının en önemli nedenleri arasında orman suçları yer almaktadır. Bu suçların önlenmesi, ülkemiz ormanlarının geleceği ve dolayısıyla da ormanlardan beklenen ekonomik ve ekonomik olmayan fonksiyonların yerine getirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde 1970 ile 1987 yılları arasında otlatma, kesme, yerleşme, açma ve taşıma suçları olmak üzere yılda ortalama 48 722 adet orman suçu işlenmiştir. İşlenen bu suçlara ise; yılda ortalama 114 416 m³ yapacak ve 364 010 kental (!) yakacak orman ürünü konu olmuştur. Binlerce hektar alan; yerleşme ve açma suçları nedeniyle, ormansızlaşmış; anılan yıllarda 12.5 milyon hayvan otlatma suçu nedeniyle alıkonulmuştur. Yine aynı yıllar arasında yılda ortalama 1081 adet orman yangınının meydana gelmesi ve bu yangınlar sonucu, yılda ortalama 14 043 hektar ormanın yanması da ülkemizdeki ormansızlaşmanın hangi boyutta olduğunu göstermektedir. Kaldı ki, değinilen bu suçlar ve oluşan zararlar, yalnızca kayıtlara geçmiş olanları kapsamaktadır. Bu

¹1 kental odun 0.5 m³ kabul edilirse, 364 010 kental odun; 182 005 m³ olur.

suçlara "gizli suçlar" da eklendiğinde sorunun çok daha önemli boyutlara ulaşacağı anlaşılmaktadır. Zira OGM'nin yalnızca yakacak odun tüketimi ile ilgili olarak yaptırdığı bir ankete göre ülkemizde tüketilen yakacak odunun % 51'i gizli yollarla üretilmektedir (Gümüş, 1992, s .3).

3.2.10. Yönetim ve Organizasyon Sorunları

Ülkemizde ormancılık hizmetlerini yürütecek birimler, beş ayrı genel müdürlük olarak Orman Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır. Her genel müdürlüğün ayrı bir kurulma gerekçesi ve ayrı bir ormancılık uğraşı alanı vardır. Bakanlığın istikrarlı bir şekilde hizmetlerini sürdürebilmesi için; merkez teşkilatından ziyade taşra teşkilatının oturmuş bir yapıya kavuşması önem taşımaktadır. Ayrıca orman işletme şefliklerinin kadrolarını boş ve eksik bırakmış bir ormanlık örgütü sorunları çözmede yetersiz kalacaktır.

OGM'nin taşra kuruluşlarında yer alan ve teknik-ekonomik faaliyetlerin cereyan ettiği Devlet Orman İşletmelerinin geleneksel organizasyon yapıları değiştirilerek işlevsel organizasyona dönüştürülmelidir. Orman işletmeciliği; ormanların korunması, yetiştirilmesi, orman ürünlerinin üretim ve pazarlanması gibi her biri farklı tekniği ve uzmanlığı gerektiren bir dizi faaliyetler bütünüdür. Bu nedenle bu faaliyetlerin her biri konularında uzman olan personel ile donatılan departmanlarla yürütülmeli ve her departmanın sorumlu yöneticisi bulunmalıdır. İşletmenin üst yöneticisi ormancılık bilim ve tekniği yanında ekonomi ve işletmecilik bilgileri ile de donatılmış olmalıdır (Yazıcı, 1988, s. 9). Ancak bu tür yapılanmaya gidilememiş olması önemli bir sorun olarak ülkemiz ormancılığı karşısında durmaktadır.

3.3. Türkiye Ormancılığında Özelleştirme

Özelleştirme, genelde özelleştirilecek kurumun hisselerinin en az % 50'sinin özel hissedarlara satışını sağlayacak şekilde oluşturulması anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte ormancılıkta temel düşünce, piyasa güçlerinin rolünü artırarak ormancılık sektöründe verimliliği daha iyi seviyeye ulaştırmaktır. Özellikle, ormancılık sektörüne giriş serbestisi ve kolaylığı sağlamak, rekabeti teşvik etmek ve ortak yatırımlara izin vermek suretiyle, daha bir çok önlemlerin buna katkısı olabilir.

3.3.1. Özelleştirmenin Amaçları

Özelleştirme, ekonomik amaçlar yanında mali, toplumsal ve siyasal amaçlar da taşımaktadır. Kamu sektörünün verimsizliğini azaltmak serbest piyasa düzeni içinde sermaye piyasasını güçlendirmek gibi ekonomik amaçları gerçekleştirirken, sermaye mülkiyetini tabana yaymak ve liberal ekonominin gereklerini uygulamak da özelleştirmenin temel amaçları arasındadır.

Ormanları özelleştirmede amaç; gözü kara, ne pahasına olursa olsun özelleştirme değildir. Özelleştirme ile, ormancılıktaki katı devletçilik anlayışının yıkılarak rekabeti artırmak ve ekonomideki yapısal değişikliğin bir halkası olarak ona ivme kazandırmak amaçlanmaktadır.

Ormancılıkta özelleştirmenin temel amaçlarını 4 grupta toplamak mümkündür.

-Ekonomik Amaçlar

.Verimliliği Artırmak: Kamu sektöründe ortalama verimlilik özel sektörden düşüktür. Bunun başlıca nedenleri; kamu sektörünün verimliliği yükseltecek teknolojik gelişmeleri izleyememesi, emek maliyetini yükseltecek bir istihdam politikası uygulama vb.'dir. Ayrıca ülkemizde ormanlar devlet monopolleridir, özelleştirme sonucu korunan bu sektörün rekabete açılarak verimliliğinin artırılması da sağlanabilecektir.

.Serbest Piyasa Ekonomisini Geliştirmek: Orman ürünleri genelde fiyat ve kalite yönünden piyasa taleplerine karşı duyarsızdırlar. Ormancılığın ekonomideki tekelleri yada tekel eğilimli yapısı nedeniyle piyasanın denetimini elinde bulundurması tam rekabeti engellemektedir. İşletmelerin iflas tehlikesi ile karşı karşıya bulunmamaları ve zararlarının genel bütçeden karşılanması sonucu ekonomik verimsizlik artarken, kaliteyi iyileştirmek ve maliyeti düşürmek gibi bir gereksinim duyulmamaktadır. Özelleştirme ile ormancılıkta piyasa koşullarında faaliyet gösterilmesi sağlanacak ve piyasa ekonomisi güçlendirilecektir.

-Mali Amaçlar

Özelleştirmenin gerekçelerinden birisi de devlete gelir sağlamaktır. Devlet büyük mali bunalımlara girdiği dönemlerde özelleştirmelerle gelir sağlayabilir. Dış kredi itibarının olmaması, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlardan destek görülmemesi gibi nedenlerle dış borç sıkıntısı bir bakıma özelleştirme ile gelir sağlanarak giderilebilir. Yine özelleştirme kamu kesiminin finansman yükünü azaltarak, enflasyonla mücadelede etkin bir rol oynayacaktır.

-Toplumsal ve Siyasal Amaçlar

.Sermayenin Tabana Yayılmasını Sağlamak: Gelişme yolundaki ülkelerde servet dağılımındaki dengesizlikler belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Servet dağılımındaki dengesizliği artıran faktörlerin başında gelir dağılımı ve gelirin kullanımı gelmektedir. Ortaklarına kâr dağıtabilecek ormancılık faaliyetlerinin hisse senetleri yoluyla halka açılması denge yolunda atılacak önemli bir adımdır. Ormancılık çalışanları (işçi ve yöneticiler) ile küçük tasarruf sahibi orman köylülerinin özelleştirme yoluyla ormancılık faaliyetlerine ortak edilmeleri gelir dağılımında adaleti sağlayacak ve sermayenin tabana yayılmasına katkıda bulunacaktır. Yine orman köylerinde yaşayan insanların % 7'si topraksız, çok büyük bir kısmı ise yeterli toprağa sahip değildir. Bir kısım ormanların özelleştirilmesi ile mülkiyetin belli ölçüde tabana yayılması sağlanacak ve orman köylüsü ile devletin ormancılık çalışmaları sırasında sık sık karşı karşıya gelmeleri de önlenebilecektir.

.Siyasal Felsefeyi Yürürlüğe Koymak: Özelleştirme politikasının temel amacı serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek ve ona işlerlik kazandırmaktır. Özelleştirme ile serbest piyasa ekonomisinin en önemli unsuru olan rekabet kurumunun işlerlik kazanacağı, kaynak kullanımında ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanacağı ve sonuç olarak ekonomide verimliliğin artacağı kabul edilmektedir (Tüsiad, 1992, s. 24). Özelleştirme sonucu liberal ideolojinin "ekonomik bireysellik" inancı gereğince, devletin çağdaş ekonomik yapı içinde piyasaya karışmasının azaltılması amaçlanmaktadır. Müdahaleci merkezi ekonomiden piyasa şartlarının egemen olduğu liberal ekonomiye geçildiği takdirde demokrasinin güçlenmesi ve gelişmesi de sağlanır.

-Diğer Amaçlar

.Toplumun ormancılık ve ağaçlandırma çalışmalarına geniş ölçüde ilgi ve katılımını sağlamak,

.Odun arz açığının önüne geçerek endüstri için sürekli hammadde sağlama emniyeti,

.Teknolojik gelişmeyi yakından takip etme, orman alanlarını artırma ve orman köylüsünün kalkındırılmasına yardımcı olma,

.Ormanların daha iyi korunması şeklinde özetlenebilir.

3.3.2. Özelleştirmenin Nedenleri

Ormancılık sektöründeki özelleştirmeci yaklaşım ve uygulamalar, diğer sektörlerdeki özelleştirmelerden farklı boyutlara sahiptir. Bu farklılık, ormancılık sektörünün özelliklerinden ve etkinliklerinden kaynaklanmaktadır. Ülkemiz ormancılığında sorunların giderilmesi için bir çözüm olarak düşünülen özelleştirmenin başlıca nedenleri şunlardır :

-Özellikle ağaçlandırma çalışmalarına hız kazandırmak, bunun için özel sektörün gerek fidan üretimi gerekse makina ve ekipman potansiyeli devreye sokularak, gerçekleşmesi hep hayal edilen 300 000 hektarlık ağaçlandırma gücüne ulaşmak dolayısıyla da erozyon kontrolü çalışmalarına katkıda bulunmak.

-Yaklaşık 8.8 milyon orman köylüsünün içinde yaşadığı orman ile köylü arasında barışı sağlamak, ormanlardan yasal olmayan şekillerdeki yararlanmanın önüne geçmek, ormanları daha iyi korumak ve gizli tüketim miktarını azaltmak.

-Teknolojik gelişmeleri özel sektörün yakından takip etmesi sonucu, ormancılıkta teknoloji kullanımını hızlandırmak böylece gerek hasat sırasında ve gerekse hasat sonrası üretimde meydana gelen kayıpların ve kaynak israfının önlenmesini sağlamak.

-Enerji sorunu özel sektörün katılımıyla azalacak bunun için özel sektör yeni enerji ormanları kuracaktır. Ayrıca odun arz açığının azaltılmasına neden olacak ve oluşacak rekabet sonucu hem odun israfı önlenecek hem de daha kaliteli ürün üretilecektir.

-Ormancılık üzerindeki siyasi iktidarların olumsuz etkisini önlemek. Çünkü 1950-1987 yılları arasında ülkemizde meydana gelen ormansızlaşmanın % 55'e yakın bir kısmı anayasa ve yasalarda meydana gelen değişiklikler nedeniyle gerçekleştirilmiştir.

-Bir kısım ormancılık faaliyetlerinin özel sektöre devri ile ormancılık örgütünü küçültmek ve sonuçta daha etkin bir yönetim ve organizasyon yapısına kavuşturulmasını sağlamak.Bunun sonucu tasarruf sağlanacak, mali ve ekonomik sorunlar azalacaktır.

-1945 yılında ormanların devletleştirilmesi nedeniyle ormanlarını kaybeden köylüler, psikolojik olarak ormancılık örgütüne ve faaliyetlerine karşı olumsuz bir tavır takınmışlardır. Tekrar orman sahibi olmaları bu tür psikolojik sorunların çözülmesine neden olacaktır.

-Hammadde odun üretimi sırasında ormanda bırakılan ve değerlendirilemeyen kabuk, ince dal gibi maddeler özel sektörde değerlendirilebilecek ve taşınıp entegre orman sanayiinde kullanılarak ekonomiye kazandırılacaktır. Aynı şekilde orman tali ürünlerinin üretimi ve değerlendirilmesinde bu tür sanayiinin gelişmesi sağlanacaktır.

-Orman içi dinlenme tesisleri, kamplar vb. tesislerin işletilmesinde işletmecilik yöntemleri kullanılarak etkinlik sağlanacaktır.

-Orman kadastrosu ve amenajman planlarının hazırlanmasında özel şirketlerin devreye girmesi sonucu yıllardır tamamlanamayan orman kadastrosu ve amenajman planlarının tamamlanması hız kazanacaktır.

-Ormancı teknik personelin özel sektörde istihdamı sağlanacak, uzmanlaşma ve meslek örgütlerinin etkinliği artacaktır.

3.3.3. Özel Ormancılık Kavramı

Özel orman kavramı birçok farklı anlamı içermektedir. Sadece ülkeler arasında değil aynı zamanda ülke içerisinde de form (örneğin bireysel ve kollektif mülkiyet) ve içerik (alandaki üretim amacı şehirlerdeki peyzaj veya hobi amaçlı) açısından özel ormancılık farklılıklar arz etmektedir (Brunner, 1989, s. 2).

Ormancılık politikasının uygulanmasında, kamu mülkiyeti ve denetiminin bir alternatifi olarak kullanılan bir araç da özel orman mülkiyeti ve işletmeciliğidir. Bu tip uygulama, iki şekilde kendini gösterir. Biri bireysel yani kişi, firma ve şirketler tarafından bağımsız olarak; diğeri de bunların birlikler, dernekler, kulüpler, kooperatifler gibi organize gruplar tarafından yürütülmesidir. Bu politika uygulama aracı, devletin herhangi bir mücadelesi olmaksızın özel orman mülkü sahiplerince ormanların bağımsız olarak yönetilmesi ve işletilmesi anlamındadır (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 72).

Genellikle çok yönlü ormancılığın, özel ormancılığın bir özelliği olarak ortaya çıktığı söylenir. Özel orman sahiplerinin, orman sahibi olmalarının genelde iki ana nedeni vardır. Bu nedenlerin % 75'ini odun üretimi ve/veya yatırım oluşturur (Lust, 1992, s. 12).

Belçika'nın Flemish bölgesinde yapılan bir çalışmanın sonuçları göstermiştir ki büyük orman sahiplerinin amaçları ile küçük orman sahiplerinin amaçları oldukça farklıdır. Buna göre (Lust, 1992, s. 13);

-Büyük orman sahibi odun üretimi ve avcılığa büyük ilgi duyar, onlar için rekreasyon ve diğer amaçlar önem taşımazken, doğayı koruma ve yatırımda orta derecede önemlidir,

-Küçük orman sahibinin belirgin bir amacı yoktur. Bununla birlikte onun ilgi alanı odun üretimidir. Bunu yatırım takip eder. Doğa koruma ve rekreasyon önemsiz değildir ancak avcılık ve diğer çeşitli amaçlar önemsizdir.

Bazı ülkelerde devlet ormanlarının işletilmesinde belli ölçüde özel kişilerden de yararlanılmaktadır. Aslında, orman mülkünün kamu elinde bulunmasından çok bu mülkün işletilmesinin kamu kurum ve kuruluşlarınca mı, yoksa özel kişiler veya kuruluşlarca mı daha etkin biçimde yapılacağı tartışma konusudur. Özel ormanların yönetilmesi ve işletilmesi ise, genellikle sahipleri tarafından olmakta ve bazı ülkelerde de bu ormanlar üzerinde devlet denetimi ve yardımları biçiminde görülen çeşitli nitelikte kamu müdahalesi söz konusu bulunmaktadır (Özdönmez, İstanbullu ve Akesen, 1989, s. 73).

3.3.3.1. Türkiye'de Orman Yasalarında Özel Ormanların Yeri

İlk orman kanunumuz olan 1937 tarih ve 3116 sayılı kanunda, mülkiyetleri bakımından ormanlar devlet ormanları, umuma mahsus ormanlar (köy, belediye ve idari hususiyetler gibi hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar), vakıf ormanları ve hususi ormanlar olmak üzere dörde ayrılmıştır.

3116 sayılı yasanın beşinci faslı (63-76 maddeleri) hususi ormanlarla ilgilidir. Bu yasayla kanunun ilanından itibaren 2 yıl içinde özel orman sahipleri ormanlarının sınırlarını tahdit etmek, yine tespit olunacak zaman ve şekilde haritalarını yaptırıp orman idaresine vermeye mecburdurlar. 65. madde gereğince hususi ormanların idareleri, korunmaları ve işletilmeleri bu kanun hükümlerine göre sahiplerine aittir ve bu ormanlar 67. madde gereği orman idaresince tasdik olunacak amenajman planlarına göre işletilecektir. Yine

yasanın 86. maddesinde, ağaçlandırma yapacaklara vergi muafiyeti ve arazi temininde bir takım kolaylıklar sağlanmaktadır.

1945 tarihinde 4785 sayılı kanunla bazı istisnalar dışında bütün ormanlar devletleştirilmiştir. Yasanın 1. maddesi bütün ormanları devletleştirirken, 2. maddesinde yer alan devlet ormanlarının ve bu yasayla devletleştirilen ormanların içinde veya bitişiğinde olmayıp emekle yetiştirilmiş ormanlar; sahipli fıstık çamı, palamut meşesi ve aşısız kestane ormanları; devlet ormanları veya devletleştirilen ormanların içinde olmayan ve emekle yetiştirilen kavak, söğüt, kızılağaç, akasya, okaliptüs ve servi ormanları; çevresine doğal güzellik veren ve Tarım Bakanlığınca belirlenecek olan devlet ormanları ve yasayla devletleştirilen ormanlara bitişik olmayan ormanlar layikiyle korunup bakılmak şartıyla devletleştirme dışında tutulmaktadır.

1950 tarihinde 5658 sayılı yasa ile 4785 sayılı orman yasasının 1. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Üç maddelik olan yasanın amacı devletleştirilmiş olan ormanların bir kısmının sahiplerine geri verilmesidir.

1950 tarih ve 5653 sayılı kanunla ormanlar mülkiyet bakımından devlet ormanları, köy ve belediye gibi tüzel kişiliklere ait ormanlar ve özel ormanlar olarak üç gruba ayrılmıştır. 3116 sayılı yasada yer alan vakıf ormanları ayrı bir mülkiyet çeşidi olarak bu yasada yer almamıştır.

Nihayet 1956 tarih ve 6831 sayılı kanunla da ormanlar mülkiyet bakımından devlet ormanları, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar ve hususi ormanlar olarak üç gruba ayrılmıştır.

6831 sayılı yasanın dördüncü faslı özel ormanlarla ilgilidir. Özel ormanlarla ilgili hükümler 50-56 maddeleri arasında belirtilmiştir. Bu hükümler 3116'da 14 maddede, 6831'de 7 maddede incelenmiştir.

6831 sayılı Orman Kanunu esas itibariyle 3116 sayılı kanuna benzer hükümler taşımakta ancak bazı köy ve belediyelerde uygulanan ağaçlandırma mükellefiyeti, bu uygulamadan çeşitli nedenlerle olumlu sonuçlar alınamaması yüzünden yürürlükten kaldırılmıştır (Mol ve Öymen, 1993, s. 464-465). Yine 6831 sayılı yasanın 63, 64 ve 65. maddeleriyle devletin mülkiyeti ya da kullanımındaki yerlerde ağaçlandırma yapmak isteyenlere bir takım kolaylıklar getirilmiştir.

1983 tarih ve 2896 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle; 6831 sayılı yasanın ağaçlandırma ve imar işleriyle ilgili 57, 59, 60, 64 ve 66. maddeleri değişikliğe uğratılmıştır. 57. maddeye bir fıkra eklenerek devlet ormanı açıklıklarında ağaçlandırma yapmak isteyen orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve diğer kişilere izin verilebileceği, bu yerler için gerekli fidan ile her türlü teknik yardımın parasız yapılabileceği bu yerlerde herhangi bina ve tesis kurulamayacağı, mülkiyeti hazineye kalmak üzere ağaçlandırma sonucu meydana gelecek ağaçlandırma örtüsünden yararlanma hakkında özel ormanlara ilişkin hükümlerin uygulanacağı öngörülmüştür.

1986 tarih ve 3302 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle konumuzla ilgili bulunan 52, 57 ve 62. maddelerde değişiklik olmuştur. 57. maddede orman sahasını artırmak maksadıyla, orman sınırları içinde yangın ve çeşitli sebeplerle meydana gelmiş açıklıklarda, verimsiz, vasıfları bozulmuş ve amenajman planlarında toprak muhafaza karakteri taşımadığı halde muhafazaya ayrılmış orman alanları ile, devlete ait olup yetişme muhiti şartları bakımından elverişli olan yerlerde; köy tüzel kişilikleri ve diğer gerçek ve tüzel kişiler tarafından OGM'ce uygun görülecek planlara göre ağaçlandırma yapılabilir denmektedir.

1987 yıl ve 3373 sayılı yasayla 6831'in 52 ve 64. maddeleri değiştirilmiştir. 52. maddeyle; tapulu araziler üzerindeki özel ormanlarda toplam tapulu alanın % 6 nispeti üzerinden izin almak ve imar planına uygun olmak kaydı ile yapılaşmaya imkan getirilmiş ve bu yapılaşma alanı üzerinde ifraz işlemine de imkan sağlanarak ilerde muhtemel problemler ortadan kaldırılmıştır. 64. maddeyle, bu kanunun 57 ve 63. maddelerine göre gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşlarının orman ve fidanlık tesis etmesi ve işletmesi amacıyla Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı emrinde "Ağaçlandırma Fonu" kurulmuştur.

Fonun kuruluş amacı, orman alanlarının genişletilmesini sağlamak ve teşvik etmektir. Köy tüzel kişilikleri başta olmak üzere, şahıslara kendi arazilerinde, hazine arazilerinde ve orman içi açıklıklarında orman kurma kolaylığı sağlanmıştır. Bunu yapanlara OGM'ce bağış ve kredi olarak uzun vadeli para yardımı yapılması ve bu çalışmalarla ilgili her türlü teknik yardım ve fidan temininin ücretsiz olarak karşılanması öngörülmüştür.

Yukarıdaki düzenlemelerle ağaçlandırma yapılacak orman alanları artırıldığı gibi ağaçlandırma yapacakların kapsamı da genişletilmiştir. Ancak 1989 yılında

çıkarılan "Ağaçlandırma Yönetmeliği" ile devlet ormanlarında gerçek ve tüzel kişilere ağaçlandırma izni verilmesi konusunda bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Örneğin, verimli orman alanlarında, turizm potansiyeli olan yerlerde, deniz ve göl kıyılarında, baraj ve gölet alanlarında da gerçek ve tüzel kişilere imar-ihya izni verilmemesi, ayrıca iskana elverişli alanlarla, otlak alanlarında, bozuk koru ve baltalık alanlarında sadece köy tüzel kişiliklerine imar-ihya izni verilmesi öngörülmüştür (Mol ve Öymen, 1993, s. 465).

Yine 6831 sayılı Orman Kanununun 63. maddesine göre devletin hüküm ve tasarrufu altındaki arazide ağaçlandırma yapmak isteyenlere izin verilmesi, 5 yıl sonunda ağaçlandırılan alanların ağaçlandırmayı yapanlara parasız temlik edilmesi, bu alanı orman halinde koruyup idame ettirmeyenlerden temlik edilen yerin geri alınması hükme bağlanmıştır.

3.3.3.2. Özel Ormancılık Teşvikleri

Teşvikler, genel olarak, özel kesimi kalkınma planına uygun davranışlara sürükleyebilmek için, kamu kesiminden özel kesime aktarılan gelir olarak ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, Gerçek ve Pazarcık, 1989, s. 16).

Gerek dünyada gerekse ülkemizde odun arz açığını kapatmak ve doğal kaynakları sürekli ve daha verimli işletebilmek için özel sektör, çeşitli teşvik tedbirleri ile orman yetiştiriciliğine ve orman ürünleri üreticiliğine yönlendirilmeye çalışılmaktadır.

Dünya'da ve ülkemizde özel sektör, ormancılığa yatırım yapmaya pek istekli görülmemektedir. Özel sektörün odun üretimine yönelik yatırım yapmasını önleyen belli başlı sebepler şunlardır (Çakır, 1993, s. 439-440) :

-Arazi ve sermaye sahiplerinin, ormancılıkla ilgili teşvikler ve ormancılığın sağlayabileceği imkânların farkında olmaması,

-İlgi eksikliği,

-Alternatif yatırım imkânlarının daha cazip olabilmesi,

-Düşük kâr potansiyeli, bazı durumlarda, dönüm veya hektar başına alınacak kâr miktarının yeterli olabilmesi fakat gerekli büyüklükte sahanın bulunamaması,

-Teknik ve idari bilgi eksikliği,

-Ve en önemli etken, ormancılıkta idare süresinin çok uzun olması, dolayısıyla arazi veya sermaye sahibinin sınırlı özkaynağını kısa vadede gelir sağlamayan sahalara yatırmak istememesidir.

Bu engelleyici sebeplerden dolayı, özel sektörün ormancılık sektörüne yatırım yapmasının sağlanabilmesi için, gelişmiş pazar ekonomilerine sahip ülkelerde bile kamu müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır.

3.3.3.2.1. Dünya'da Özel Ormancılık Teşvikleri

Batı ülkelerinde, özel ormancılığı teşvik etmek için çeşitli politikalar geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Geniş anlamda bu politikalar ikiye ayrılmaktadır. Birincisi ekonomiyi büyük ölçüde etkilemek için düzenlenen makro politikalar. Diğeri ise, münhasıran doğal kaynaklara ve orman sahiplerine yönelik mikro politikalarıdır.

Ormancılığa yönelik mali mikro teşvik programları iki ana alt grup altında incelenebilir (Çakır, 1993, s. 440). Bunlar ;

Birinci grupta, amenaşman veya ağaçlandırma planlarında belirtilen şartları yerine getiren arazi veya orman sahiplerine mali teşvik imkânları sağlayan direkt teşvik yaklaşımları yer almaktadır. Bunlar arasında, vergi iadesi ve indirimleri en önemlilerindendir. Yapılan araştırmalar gelir vergisi ile ilgili teşviklerin en fazla etkiyi yaptığını göstermiştir. Proje ve planlarda yer alan dikim ve ormanların iyileştirilmesi gibi bazı faaliyetlerin maliyetlerinin tamamının veya bir kısmının devletçe karşılanması da direkt mali teşvik programı alt grubunda yer almaktadır.

İkinci grupta yer alan dolaylı teşvikler, arazi sahibine veya yatırımcıya sağlanan sübvansiyonları kapsamaktadır. Bunlar arasında düşük faizli krediler, piyasa değerinden daha ucuza arazi sahibine veya orman sahibine satılan fidanlar vb. hususlar yer almaktadır.

Arazi veya orman sahiplerine, dolaylı veya dolaysız teşviklerin ve yatırımların etkinliklerini artırmak için bazı kamu hizmetleri ve teknik yardımlar da sunulmaktadır.

Anlaşılabacağı üzere, gelişmiş pazar ekonomisine sahip ülkeler, arazi sahibi veya sermaye sahibini ormancılık sektöründe yatırım yapmaya teşvik etmek için çok boyutlu teşvik politikaları üretmişler ve uygulamaya koymuşlardır. Sözkonusu ülkeler, ekonomik modelleri çerçevesinde, sübvansiyonları ve teşvikleri, dolayısıyla ekonomiye devlet müdahalelerini en aza indirmeye gayret

ederlerken bu ülkelerin ormancılığı teşvik etmelerini makul gösterecek belli başlı gerekçeler şunlardır (Çakır, 1993, s. 441) :

-Dünya'da odun ürünleri arz açığı gittikçe artmaktadır. Diğer bir ifade ile önümüzdeki yıllarda daha fazla orman ürünlerine ihtiyaç duyulacak ve orman ürünleri fiyatlarının şimdikinden daha fazla artması arzu edilmeyecektir. Bu ise daha fazla üretim ile mümkün olabilecektir.

-Özel arazi sahiplerinin sahip olduğu potansiyel, odun ürünleri arzını daha da artıracak ve bu artışın maliyeti, üretim değerinden daha az olacaktır. Dolayısıyla katma değer artışı da sağlanabilecektir.

-Özel sektör ormancılığı neticesinde, sağlanacak orman ürünleri arzı, aynı harcama ile devlet ormanlarından sağlanacak orman ürünleri arzından daha fazla olabilecektir.

Bazı ülkelerin ormancılığa yönelik teşvik politikalarından örnekler aşağıda verilmiştir.

Avusturya'da 400 ha.'dan daha düşük orman alanına sahip işletmecilere, direkt mali sübvansiyonlar sağlanmakta ve diğer büyük işletmecilere düşük faizli borçlar verilebilmektedir. Tarım alanlarının orman veya yakacak odun plantasyonlarına dönüştürülmesi için, her büyüklükteki işletmeye dönüştürme sübvansiyonları sağlanmaktadır. Yangın sigortası yaptıran tüm özel orman işletmelerine, sigorta primlerinin % 25'i sübvansiyon olarak ödenmekte, koruma ormanlarını geliştirme ve yüksek rakımlardaki ağaçlandırma maliyetlerinin % 90'ına kadar olan kısmı işletme büyüklüğüne bakılmaksızın sübvansiyon edilmekte ve yetersiz olmakla beraber bazı vergi indirimleri de bulunmaktadır (Çakır, 1993, s. 442).

Belçika'da Wallon bölgesinde, bazı detay şartları yerine getirilirse, ibrelili meşçerelerde ilk aralama sonucunda, meşçere sahiplerine hektar başına 5000 Belçika Frank'ı ödeme yapılmaktadır (Çakır, 1993, s. 442).

Fransa'da tarım alanları vergilendirilmekte ancak bu alanlar ormanlaştırılmak istendiğinde 30 yıl süreyle vergi muafiyeti tanınmaktadır. Diğer bir teşvik şekli de uzun vadeli (30 yıl) ve düşük faizli (% 0.25-2.5) kredilendirilmedir (Kula, 1988, s. 28).

Danimarka'da çıplak alanların ağaçlandırma maliyetlerinin bir kısmı devletçe sübvansiyon edilmektedir. Bu danışmanlık ücretlerini ve bazı tahsisatların % 70'ini

kapsar. İstihdamı artırma ve çevre korumaya yönelik faaliyet gösteren küçük orman sahiplerine hibe yapılabilenkte, orman arazi sahiplerine büyük fırtınalardan sonra borç ve hibeler verilmekte, 50 hektardan büyük ormanlar için vergi hesaplanmasından önce, takdir edilen mal değerinden % 20 indirim yapılmaktadır (Çakır, 1993, s. 442).

Finlandiya'da orman geliştirme ile ilgili kanun, orman sahiplerine düşük faizli borç ve direkt sübvansiyonlar yapılması hususunu hükme bağlamıştır. Orman arazisine ait mülkiyet vergisi, diğer sektörlere göre daha düşüktür (Çakır, 1993, s. 442-443).

Almanya'da devlet, özel ormancılığa gerektiğinde orman kurma ve işletme konusunda yardım edebilmektedir. Devlet ayrıca danışmanlık servisleri yoluyla eğitim ve uygulama konusunda danışmanlık yapmakta, kooperatif üyeleri için düşük fiyatla fidan temin etmekte ve bunlar devlet tarafından sübvansiyonlanmaktadır. Kooperatiflere üyelik konusunda bir zorlama olmamakla beraber üyelik cazip hale getirilmektedir (Kula, 1988, s. 30).

İspanya'da özel orman sahiplerine ve ormancılık için kullanılmak üzere arazi devir alanlara hibeler mevcuttur ve bunlar maliyetin % 25-50'si arasında değişmektedir. Teşvik edilen faaliyetler, dikim aralama, yangın şeritleri ile yolların yapımı ve korunması vb. hususları kapsar. Hibelere ilave olarak, faaliyetlerin toplam maliyetinin % 90'ına kadar kredi temin edilebilir. Ağaçlandırılmış alanlar için, arazi vergisi muafiyeti vardır. Diğer bazı vergilerde ise % 95'e kadar indirim yapılmaktadır. Orman sahipleri dernekleri ve kooperatiflerin kurulması, kredi ve hibelerle teşvik edilmektedir (Çakır, 1993, s. 444-445).

İngiltere'de hükümetin ormancılık politikası, yeni plantasyonların büyük çoğunluğunun özel sektör tarafından gerçekleştirilmesini kapsar. Bu amaçla özel sektör teşvik edilmektedir. 1988 yılında yürürlüğe giren orman arazileri hibe planı, hibe ormanlarını artırarak çevrenin geliştirilmesini amaçlamıştır. Yine 1988 yılında yürürlüğe giren çiftlik ormanları planı, İngiltere'de mevcut tarım arazilerinin bir kısmında, orman tesis etmeleri için çiftçileri teşvik etmek amacıyla dizayn edilmiştir. Ayrıca 1988 yılından beri, ormancılık gelir vergisinden muafdir (Çakır, 1993, s. 445).

Hollanda, 1970'lerin ortasından itibaren toprak vermek suretiyle (3 ha.'dan büyük alanlar) ormanlaştırmayı özendirmeye çalışmakta, ayrıca tesis ücretlerinin % 80'i karşılanmakta ve her hektar için 95 Gulden (1983'te) işletme giderlerine katkı olarak yardım etmektedir. Kooperatifçilik desteklenmekte (işletme giderlerinin yıllara göre % 80-60-40 ve 20'si karşılanmakta) ve özel orman sahipleri kendi ormanlarını rekreasyon amacıyla halka açtıkları takdirde para ödülleriyle teşvik edilmektedirler (Kula, 1988, s. 37).

Yunanistan'da, 1974 yılına kadar özel ormancılıkla ilgili önemli bir gelişme sağlanamamıştır. 1974 yılında, özel ormancılığı geliştirmek için teşvik programları hazırlanmış ve bu teşvik programlarına göre de bazı ormancılık faaliyet ve ekipman maliyetlerinin % 40-60'ı devlet tarafından sübvansiyon edilmiştir (Çakır, 1993, s. 445).

Bugün özel ormancılık teşvikleri sadece Avrupa'da ve gelişmiş ülkelerde değil pek çok üçüncü dünya ülkesinde de uygulanmaktadır. Örneğin Jamaika'da özel ormancılığın gelişmesi için özel arazi sahiplerine 30 yıllığına teşvikler verilmektedir. Bunun nedeni tarımdaki verimliliğin düşüşü fakat özel ormancılığın geliştirilmesi için dikkate alınacak bir potansiyelin varlığıdır (Consultant, 1983, s. vii). Yeni Zelanda'da ise ormancılık sektörü büyük bir değişim süreci geçirmiştir. Gerçekleştirilen hızlı özelleştirmeden ormancılık sektörü de ayrı kalmamış ancak makro politikalar nedeniyle özel sektörün gelişmesi için çok küçük teşviklerle yetinilecekken, erozyon kontrolünün sağlanması için doğu bölgelerinde devlet sübvansiyonu daha fazla olmuş, yine krallık bir kısım orman topraklarını genellikle 35 yıllığına geri almak üzere küçük yatırımcıya devretmiştir (Brown, 1993, s. 1-4).

3.3.3.2.2. Türkiye'de Özel Ormancılık Teşvikleri

Gerek ormancılık sektörünün özelliklerinden gerekse sektöre girecek arazi sahibi veya yatırımcılara sağlanan kolaylıklar geniş ölçüde orman yetiştiriciliği için yatırım yapılmasını engellemektedir. Bunun sonucu olarak özel ormancılık ülkemizde gelişmemiştir.

1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanunu, özel ormancılığı kabul etmiş hatta özel ormanları teşvik eden hükümler getirmiştir. Bu kanuna, ormanı korumak ve bakımını yapmak koşulu ile 20 yıla varan vergi muafiyetleri

konmuş, boş arazilerde ağaçlandırma yapılması sonucu bu alanların beşinci senenin sonunda ağaçlayana temlik edilmesi hükmü getirilmiştir.

1950 tarihinde 5653 sayılı kanunun 86. maddesi ile de, yeni ağaçlandırılacak arazi sahibinin ağaçlandırmadan itibaren 50 yıl süre için ağaçlandırma sahasına ait tüm vergilerden ve özel ormanların tabi olduğu hasılat resminden muaf tutulması öngörülmüştür. Kanun, ağaçlandırmacıya devlet arazisi tahsisini ve gerekli ağaçlandırma bilgisinin sağlanmasını da öngörmüştür. Ancak, gerek teşvik tedbirlerinin ve gerekse bu dönemde sermaye birikiminin yetersiz olması vb. sebeplerle uygulamada başarılı olunamamıştır (Çakır, 1993, s. 446).

Daha sonra 6831 sayılı Orman Kanununda 3302 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle ormancılığı teşvik edecek bazı hükümler getirilmiştir. Bu kanuna göre; devlete ait olup orman yetiştirme muhiti şartları bakımından uygun yerlerde gerçek ve tüzel kişilerce ağaçlandırma yapılabileceği, gerekli fidanların ve ağaçlandırma ile ilgili bilgilerin bedelsiz sağlanabileceği, bozuk ormanlardan çıkarılacak her çeşit orman emvalinin tarife bedeli üzerinden pazar satışı olarak verileceği, kendi arazisi üzerinde ağaçlandırma yapacak olanlara teknik yardım yapılacağı ve fidan ihtiyaçlarının karşılanacağı, en ufak parçası yarım hektardan ve parçalar toplamı 1 hektardan az olmamak şartıyla kavak, okaliptüs ve kızılalağaç dahil olmak üzere yeni ağaçlandırılacak arazinin sahibinin ağaçlandırmadan itibaren 50 sene için ağaçlandığı sahalara ait arazi ve bina vergilerinden muaf tutulacağı, ağaçlandırılan sahaların ağaçlandırmaya başlanan yıldan itibaren 5 yıl sonunda bu ağaçlamayı yapana temlik olunacağı hükme bağlanmıştır (Çakır, 1993, s. 446).

3373 sayılı yasa ile de, orman alanlarımızın genişletilmesini sağlamak için Ağaçlandırma Fonu kurulmuş, köy tüzel kişilikleri başta olmak üzere orman ve fidanlık tesis edilmesi ve işletilmesi teşvik edilmiştir.

1989 yılında çıkarılan Ağaçlandırma Fonu ve Ağaçlandırma Yönetmeliği de ormancı müteşebbislere yönelik bazı hükümler içermektedir. Bunlar; idare süresi 30 yıldan aşağı olan kavak, okaliptüs gibi hızlı gelişen yerli ve yabancı tür orman ağaçları ile yapılacak ağaçlandırmalar için sadece dikenli tel ve fidan bedeli kredisi verilmesi, verilen kredinin 15 yıl vadeli olması ve TC. Ziraat Bankasının bitkisel üretim için verdiği kredi faizi oranının üçte biri oranında uygulanması, idare süresi 30 yılı aşan ağaç türleri ile yapılacak ağaçlandırmalar için yine

yalnız fidan bedeli ile dikenli tel ve kazık bedelinin isteğe bağlı olarak faizsiz kredi olarak verilmesi, bozuk koru, bozuk baltalık gibi verimsiz orman alanlarından, üzerinde değerlendirilebilecek herhangi bir emval bulunmayan sahaların gerçek ve tüzel kişilere verilebilmesi, orman ağacı fidanı yetiştirmek üzere en az bir hektar sahada kurulacak fidanlıklar için tasdikli proje maliyeti tutarı kadar kredi verilmesi ve TC. Ziraat Bankasının bitkisel üretim için verdiği yatırım kredisi faizinin yarısı kadar faiz uygulanmasının hükmüne bağlanmasıdır (Çakır, 1993, s. 447).

3.3.3.3. Özel Ormancılığın Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Ülkemizde ormancılık ana planına göre (1990-2009), önümüzdeki yıllarda orman ürünleri arz açığı giderek artacaktır. Çeşitli tarımsal projelerin devreye girmesiyle, tarım ürünleri arz fazlası ise daha da büyüyecektir. Bugün Türkiye ormanlarının % 56'sı (yaklaşık 11 milyon ha.) bozuk ormanlardır. Buralardan birim alan başına maksimum geliri elde etmek mümkün değildir. Ayrıca bu alanlara 6. ve 7. sınıf tarım alanları da eklenirse ülkemizde yaklaşık 18 milyon ha. ağaçlandırılacak alan vardır. Günümüzdeki amaçlanan tempoyla yılda 300 000 ha. ağaçlandırma yapılırsa bu kadar alan ancak 60 yılda ağaçlandırılabilir. 1991 yılında yaklaşık 57 bin ha., 1992 yılında 27 bin ha. ağaçlandırma yapılabildiği düşünülürse çok daha uzun bir süreye ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Topraklarımızın % 91'inin erozyona açık olduğu düşünülürse Türkiye'nin bu kadar sabır göstermesi ekonomik ve sosyal açılarından mümkün müdür ? Ayrıca orman kadastro bitirilememiş, amenajman planları yenilenememiş ve silvikültürel müdahaleler bütün ormanlara yaygınlaştırılmamıştır.

Cumhuriyet tarihi boyunca ve OGM var olduğu müddetçe 1.5 milyon ha. kadar orman ağaçlandırması yapılmış ve 1 350 000 ha. alan da yangınlarda kaybedilmiştir (Özer, 1989, s. 11).

Sonuç olarak, gelecekte orman ürünleri arz açığını kapatmak ve var olan ormancılık potansiyelini değerlendirebilmek için özel ormancılık ülkemizde çok önemli bir ormancılık politikası aracı olmalıdır. Özel orman sahiplerinin çıkarları ile ormanlarına uyguladıkları politikayı, ülkenin genel çıkarlarına ve ulusal ormancılık politikasına uyumlu kılmak için devlet gerekli teşvik tedbirlerini de almak durumundadır. Ekonomik değeri daha da önem kazanan ormanın günümüzde özel sektör ve köylülerce daha değerli olduğu da muhakkaktır.

Ekonomik ağaçların kuralları ve hakları hakkında bir veya iki genel prensip mevcuttur ve bunlar tüm dünyada geçerlidir (Obi, 1988, s. 34-35). Bu kurallar ;

-Eğer ekonomik ağaçlar doğal olarak yetişmiş ise, yetiştiği toprağın sahibine aittir. Ancak bir kişi tarafından dikilmişse dikimi yapan kişiye aittir. Dikimi yapılan toprağın kime ait olduğu önemli olmadığı gibi, toprak sahibinden izin alınıp alınmaması da bir şeyi değiştirmez ancak olumsuz bir izlenim doğurur,

-Arazinin satılması veya devredilmesi durumunda da üzerindeki ağaçlar için herhangi bir hak transferi sözkonusu değildir. Bu nedenle satıcı, kiraya veren kişi veya ipotek eden kişi arazi üzerindeki tüm ağaçların haklarını elinde bulundurur.

Yukarıda tüm dünyada geçerliliği ifade edilen hakların biraz farklı hale getirilerek ülkemizde de uygulanabilmesi zihniyet olarak özel ormancılığın geliştirilmesine yardımcı olabilecektir.

3.3.4. ORÜS'ün Özelleştirilmesi

Ülkemizde orman ürünleri sanayii konusunda devlet işletmeciliği 1944 yılında OGM bünyesinde başlamıştır. OGM çok yoğun asli görevleri nedeniyle sınıai işletmeciliğine sınırlı eğilebilmiş dolayısıyla bu alanda istenilen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. 1969 yılında Orman Bakanlığının kurulması OGM'ce yürütülen faaliyetlerin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Nitekim 1970 yılında Orman Bakanlığı içerisinde OGM'den ayrı bir genel müdürlük olarak kurulan ve sınıai faaliyetlerle görevli ORÜS, merkez ve taşrada örgütlenmiştir. Ancak kuruluş kanununun olmaması ve mali özerklikten yoksun bulunması nedeniyle ORÜS, faaliyetlerini 1983 yılına kadar "Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmenliği" çerçevesinde OGM'nin vesayeti altında yürütmüştür. Böyle bir yapı içinde sınıai işletmeciliğinin etkin bir biçimde yapılamayacağı ve serbest piyasa ekonomisi içerisinde rekabet sağlanamayacağı anlaşılmış ve 1983 yılında ORÜS, Kamu İktisadi Teşebbüsleri kapsamına sokulmuştur. Böylece ORÜS 10 yıldan buyana KİT'lerin kuruluş ve çalışma esasları çevresinde faaliyetlerini sürdürmektedir (Yazıcı, 1992, s.73-74).

Orman ürünleri konusunda devlet işletmeciliği 1944 yılında OGM'nin bazı fabrikaları özel sektörden satın alması ile başlamıştır. Günümüzde ORÜS kurumu mevcut tesislerinde 9 çeşit ürün üretmekte olup, ürün çeşitlerine göre değişmekle birlikte ülkemiz orman ürünleri sanayiinin % 12-15'ine sahiptir. Bugün ORÜS kurumunun 20 ayrı kuruluş yerinde 42 fabrikası bulunmaktadır.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde son yıllarda ortaya çıkan liberalleşme eğilimleri ve pazar ekonomisi koşulları KİT'lerin durumunu güçleştirmiştir. Başka bir deyişle KİT'lerin mevcut hukuki statüsü artık günümüzün dinamik gelişmelerine ayak uyduramamakta dolayısıyla diğer KİT'ler gibi ORÜS de çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. ORÜS'ün de başlıca sorunları, hammadde, istihdam, maliyetlerin yüksekliği, pazarlama ve finansman olarak özetlenebilir.

Türk ekonomisinde özellikle 1980 sonrası görülen ekonomik gelişmelerin bir uzantısı olarak; sağlıklı bir şekilde ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve destekleyebilmek amacıyla yeni yasal, finansal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiş, KİT'lerin özelleştirilmesi çalışmaları da bu düşünce içinde yerini almıştır. Bu bakımdan ORÜS'ün de özelleştirilmesi gündeme gelmiştir. KOİ'nin 1992 sonu itibarıyla tesis bazında veya bütün olarak satışa sunulacak KİT'ler listesinde ORÜS de yerini almıştır. Bugüne kadar satışı sağlanamayan ORÜS 5 Nisan ekonomik kararları ile yeniden ilk özelleştirilecek KİT'ler arasında satışa sunulmuştur.

Bilindiği gibi ülkemizde geçmiş özelleştirme uygulamalarında bazı kuruluşların değerinin çok altında satıldıkları savı ileri sürülmüştür. ORÜS'ün değerinin belirlenmesinde yabancı bir şirketin değerlendirmeyi yapması ve arazi bedellerinin gerçek değerinin altında tesbit edildiği görüşü ilgili kişi ve kurumlarda yaygın bir kanıdır. Bu konuya dikkat edilmesi halinde ORÜS'ün özelleştirilmesi yerinde bir karar olacaktır. Zira ORÜS stratejik bir kuruluş değildir, kuruluş amaçlarının geçerliliği kaybolmuştur ve özel sektörün teknolojik açıdan ORÜS'ün öncülüğüne ihtiyacı kalmamıştır.

3.3.5. Ormancılık Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Ülkelerin özel koşullarına göre, ormanların işletme politikalarında öncelikler ve ağırlıklar değişebilir. Değişmemesi gerekli olan orman işletmeciliğinin ormancılık biliminin gereklerine göre yapılmasıdır. Bu tekniklerin gerektiğince uygulanması durumunda ormanlar kendini yenileyebilmekte ve ormancılıktan beklenen mal ve hizmetlerin devamlılığı sağlanabilmektedir. Aslında devlet orman işletmeciliğinin savunulduğu çevrelerin temel görüşü, bu bütünselliğin özel kişiler tarafından başarılamayacağı kaygısına dayanmaktadır. Ülkemiz ormancılığının (DOİ'lerin) başarı durumunun belirlenebilmesi amacıyla yapılmış bazı değerlendirmelerin sonuçları aşağıdaki gibidir (İlter, 1991, s. 19) :

- Ormancılığımızda orman koruma hizmetleri yeterli olmamıştır,
- Ormancılığımızda orman topraklarının erozyona karşı korunmasında çok yetersiz kalınmıştır,
- Ormancılığımızda, orman işletmeleri gelir yaratma açısından başarısızdır,
- Ormancılığımızda, plan üniteleri bazında ormanların işletme ekonomilerine gerekli önem verilmemiştir. Hedef pazarlar belirlenmemiş, mevcut pazarlamada ürün çeşitlerine göre arz-talep dengesi kurulamamış, pazarlar arasında büyük fiyat farkları oluşmuştur. Bu durum pazarlama ve üretim yönetimi açısından başarısızlıktır,
- Ormancılığımızda, yaş sınıfı uygulanmasında, kesim alanlarının hemen ağaçlandırılması ve kesim alanının güven altına alınması konularında gerekli koşullar sağlanamadığından endişe verici zararlara yol açılmıştır.

Bilimsel sonuçları saptanmamış olmasına rağmen, yukarıda belirtilen yetersizliklere, DOİ'lerin üretkenlik, etkinlik ve verimlilik düzeylerinin düşük oluşu, üretilen mal ve hizmetlerin nitelik ve nicelik bozuklukları, maliyetlerin yüksek oluşu da eklenebilir.

6831 sayılı yasanın 6. maddesinde 1987 yılında yapılan değişiklik ile "devlet ormanlarına ve devlet ormanı sayılan yerlere ait her çeşit işlerin" OGM tarafından başkalarına yaptırılması olanaklı kılınmıştır. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmenliğinin 19. maddesinde 1984 yılında yapılan düzenlemeyle de ormancılık çalışmalarının "taahhüt" yoluyla yaptırılabilmesi olanağı yaygınlaştırılmıştır. Bu düzenlemelere dayanılarak, başta ağaçlandırma çalışmaları için toprak hazırlığı ve kısmen de ağaçlandırma olmak üzere orman amenajman planlarının, orman sınırlama vb. çalışmaların özel kişi ve kuruluşlara yaptırılması uygulamaları yaygınlaştırılmış; orman ürünleri hasadı çalışmalarının da müteahhitlere yaptırılması için deneme çalışmalarına girişilmiştir (Çağlar, 1993, s. 422).

Yapılan bu çalışmaların sonuçlarını başarılı ve başarısız değerlendirenler olmakla birlikte; ormancılık çalışmalarını ormancılık bilim ve tekniğinin zorunlu kıldığı doğrultuda yürütebilecek bilgi ve deneyime sahip, her alanda yeterli sayıda özel firmanın bulunmaması ve birim maliyetlerin gerçekçi hesaplanabilme imkanlarının bugünkü zorluğunun fiyatlandırmalarda ortaya çıkaracağı olumsuzluklar gözönünde bulundurulmalıdır. Ancak gerek ülkemizde ve gerekse dünyada özel sektörün kamu sektörüne oranla daha verimli çalıştığı gerçeği, yakın bir gelecekte ormancılık sektörüne de şans tanınarak

müesseseleştirilecek ormancılık firmalarının ülkemiz ormancılık çalışmalarında kaynak israfını önleme ve verimlilikte sağlayacağı artışları özelleştirme çabalarının bir sonucu olarak görmek mümkün olacaktır. Bu noktadan hareketle ormancılık hizmetlerinin özelleştirilmesi uygulamaları genişletilerek devam edilmelidir.

3.3.6. Devlet Ormanlarının Özelleştirilmesi

Tarih boyunca insanlar kişi ve toplum olarak her şeyden önce belli bir toprağa ve araziye sahip olmak istemişler ve bu amaca ulaşabilmek için her türlü fedakârlığa katlanmışlardır. Bilindiği üzere, insan ile orman arasında tarihin ilk devirlerinden itibaren başlayan bir ilgi vardır. Bu ilgi, toplumda meydana gelen hukuki, ekonomik ve sosyal gelişime bağlı olarak orman kavramından anlaşılan mânaya göre devirden devire ve ülkeden ülkeye değişmiştir. Bu değişim mülkiyet bağlantılarını da yakından etkilemiş ve dolayısıyla ormanlar mülkiyet rejimi bakımından aşamalar geçirmiştir.

Dünya'da ve ülkemizde geniş kabul gören özelleştirme politikaları pek çok sektörde olduğu gibi ormancılıkta da tartışılmaya başlanmıştır.

1945'ten sonra Doğu Avrupa'da ormanların toptan devletleştirilmesinden bu yana Avrupada da özel mülkiyet ormanlarında önemli bir kaç değişiklik olmuştur. Bunlar içinde İngiltere'de meydana gelen iki değişiklik önemlidir. Bunlardan birincisi zengin şehir halkı tarafından yatırım ormanlarının artırılması, diğeri ise bir kısım devlet ormanlarının hükümet tarafından satışdır (Hummel, 1991, s. 125).

1945'li yıllarda Doğu Avrupa'da olduğu gibi ülkemizde de ormanların tamamı devletleştirilmiştir.1990'larda Doğu Avrupa'da devletleştirilen ormanların eski sahiplerine verilmesi ve özelleştirilmesi gündeme getirilmiştir. Bugünlerde ülkemizde de ormanların özelleştirilmesinden bahsedilebiliyor.

Doğu Avrupa'da ve ülkemizde bu tür değişmeler yaşanırken, Yeni Zelanda bu konudaki en kapsamlı ve liberal yeniden yapılanmayı gerçekleştirmiştir. 1986 yılında devlet, ormanların daha rasyonel ve verimli işletilmesini sağlamak yönünde program yürürlüğe koymuştur. Bu program başlıca şu kısımlara ayrılmaktadır (Rickman, 1991, s. 41) :

-Bölüştürülmüş mülkiyet ve şirketler, ticari olmayan ormancılık faaliyetlerinin tanımlanması,

-Ticari işletmelerin performansını artırmak,

-Özel sektöre satıştır.

Türkiye'de ormanların özelleştirilmesinin mümkün olamayacağını savunanlar, özellikle geçmişteki özelleştirme uygulamalarının başarısızlıklarını ve ormancılık sektörünün özelliklerini kanıt olarak göstermektedirler.

Geçmişte ormancılığımızdaki özelleştirme uygulamaları kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir (Sönmezışık, 1993, s. 481-483) :

-Ormancılığımızda ilk özelleştirme uygulaması Muğla ilimizde görülmüş olup, idare ile müteahhit Osman Nuri arasında Tezli ormanlarını işletmek için 16 Teşrinevvel 1327 ve Tezce ormanlarını işletmek için 5 Teşrinevvel 1329'da iki anlaşma imzalanmıştır,

-Daha sonra bu uygulama yerini şirketlerle anlaşmaya bırakmıştır. 24 Nisan 1917'de "Ormanların Usûlü İdare-i Fenniyeleri" yasası çıkartılarak miri ormanların özel ve tüzel kişilerce işletilmesine olanak tanınmış ve İstanbul'da kurulan orman işletme şirketine Bolu ve Kastamonu illerinin tüm ormanları 50 yıllığına devredilmiştir,

-Kurtuluş savaşının başladığı yıllarda halk arasındaki şikayetlere son vermek, onların savaşa katılımını sağlamak amacı ile 11 Ekim 1920 tarihinde baltalık yasası çıkarılmış ve bu yasaya göre ormanlara en fazla 20 kilometre uzaklıkta yaşayan her aileye 18 dekar orman baltalık olarak verilmiştir,

-İzmir İktisat Kongresinden sonra liberal ekonomi anlayışı ormancılığımızda da kendini göstermiştir. Bu dönemde mevcut mevzuata göre ormanlarımız iki türlü faydalanmaya açık idi,

.Kısa vadeli olanlar; başmüdürlükçe ormanların damgalanıp ayakta ihale edilmesi,

.Uzun vadeli olanlar; genel müdürlük ve şirketler arasında yapılan uzun süreli sözleşmeler ile ormanların şirketlere devredilmesidir. Osmanlı döneminde ve daha önce yapılan sözleşmelerin yanısıra ormanlarımız 1926 yılından itibaren müteahhit ve yabancı şirketlere 5 ile 50 yıl arasında devredilerek işletilmiştir.

Müteahhit ve şirketlerin işletme biçimleri ormanlarımız için kötü sonuçlar vermiş, ormanlarımız gibi elde edilen gelir de azalmıştır. Şüphesiz bu durum o günün şartlarının doğal sonucudur. Çünkü ülke yeni kurtuluş savaşından çıkmış, imar ve inşaa edilmeyi beklemektedir ve bunun başlıca hammadde kaynağı

ormanlardır. Özel teşebbüs hem sermaye hem de teknoloji ve bilgi açısından çok yetersiz bir durumdadır. Ormancılık örgütü bırakın bu ormanları işletmeyi, denetlemeyi yapabilecek etkinlikten de uzaktır. Bugünün Türkiye'si 1920'lerin 1930'ların Türkiye'sinden çok farklı bir yerdedir. Dünün ormanlarını işletemeyen ve denetleyemeyen devletin yerini bugün ormanlarını iyi işletemeyen ve koruyamayan bir devlet almıştır. Ormanların rasyonel ve verimli işletilebilmesi için özel sektörün imkânlarından faydalanmak da günümüzün evrensel bir gerçeğidir. Ancak bugün de ülkemizde müesseseseleşmiş özel ormancılık şirketleri yoktur. Bundan dolayı ormancılıktaki özelleştirmenin pek çok boyutu vardır ve özelleştirme uygulamaları bu boyutlar çerçevesinde düşünülmelidir.

3.3.7. Türkiye Ormancılığında Özelleştirmenin Boyutları

3.3.7.1. Ormancılık Çalışmalarında Özel Sektör Teşvikleri

Ormancılığa günümüzde AT'de fazla tarım alanlarının kullanımı için en umut verici seçimlerden biri olarak bakılmakta ve ağaçlandırma amacıyla dikkate değer finansal teşvikler verilmektedir. Bazı ülkelerde çevresel amaçlı yapılan ağaçlandırma çalışmalarına ek teşvikler de verilmektedir (Hummel, 1991, s. 129).

2009 yılında ülkemizde odun arz açığının 6 milyon m³'ü aşacağı, dünya da ve ülkemizde tarım ürünleri fazlası olduğu ve GAP'ın devreye girmesiyle tarım ürünleri arz fazlasının daha da artacağı, tarım faaliyetleri yürütülen ovalarımızın (başta Çukurova olmak üzere) büyük ölçüde yorulduğu ve bu toprakların ıslah edilmesinin, ancak ağaçlandırma ile mümkün olacağı gözönüne alınırsa, özel ağaçlandırmaların gereği ve önemi oldukça netleşir. Ancak özel ağaçlandırma yaptırmanın yolu ise ağaçlandırma yapan kişilerin kâr elde edebilmesine bağlıdır. Ormancılık sektörünün özellikleri yatırım yapan kişilerin kâr elde edebilmesi için teşvikleri zorunlu kılmaktadır. Esasen ülkemizde bir takım teşvikler yasalarla tanınmaktadır fakat işlemeyen bu teşvik politikaları ülkemiz şartları da gözönüne alınarak dünya standartlarına çıkarılmalıdır.

Özel ağaçlandırma yapacak kişilere sağlanacak teşvikler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ata, 1993, s. 243). Bunlar ;

- Ağaçlandırma yapılacak degrade orman alanları üzerindeki ağaç servetini ağaçlandırmayı yapana vermek,
- Hibe olarak para yardımı yapmak,

- Uzun vadeli ve düşük faizli krediler vermek,
- Ağaçlandırılan alanın orman olarak devam ettirilmesi halinde temlik hakkını vermek böylece vatandaşı toprak ve orman sahibi yapmak,
- Bu ormanların eskiden olduğu gibi kesinlikle devletleştirilmeyeceğinin garantisini vermek,
- Ağaçlandırma yapacaklara proje yardımı, teknik yardım ve fidan yardımı yapmak,
- Ağaçlandırma yapılan bu alanlarda ağaçlandırmayı yapanın, arıcılık, yemlik ot üretimi gibi çok yönlü yararlanmayı sağlayacak agroforestry uygulamalarına fırsat vermek,
- Ağaçlandırılan bu alanlar içine ev, ahır gibi tesisler kurmasına imkan vermek,
- Ağaçlandırılan alanlarda oluşacak diri örtüye karşı mücadele için teknik yardım ve kredi sağlamak,
- Ağaçlandırılan alanların koruma görevlerinde, OGM'nin yardımcı olmasını sağlayacak düzenlemelere gitmektir.

Tüm bu teşvik tedbirlerinden başka Orman Bakanlığı bünyesinde çalışan orman mühendislerinin ve kamuoyunun konuyu benimsemesi, konuya inanması ve bürokrasinin azaltılması gerekmektedir. Zira günümüzde de özel ve tüzel kişilerin ağaçlandırma yapması için çıkarılan yönetmenlikler vardır. Ancak bunlar çoğu kez teşvik olmaktan ziyade birer engel olarak algılanmaktadır.

3.3.7.2. Mülkiyeti Devlete Ait Boş Arazilerin Devredilmesi

Ülkemizde arazilerin dağılımı konusunda tartışmalar sürüp gitmektedir. Nerelerin tarıma, nerelerin ormana ve hangi alanların mera olarak ayrılması konusundaki sorunlar henüz çözülememiştir. Bir kesim, üzerinde tarım yapılabilecek ülke topraklarının bir kısmının çalılık, fundalık vb. gibi verimsiz veya az verimli bitki örtüsü altında orman rejimi içerisinde atıl olarak bulundurulduğunu düşünmekte; diğer bir kesim, orman alanlarının tarım lehine sürekli bir biçimde daraltıldığını ileri sürmekte ve bir başka kesim de meraların durumundan yakınmaktadır.

Avrupa'daki orman alanları, bozuk orman alanlarının geliştirilmesi ve ağaçlandırma ile son yarım yüzyıldan bu yana artmaktadır. Finlandiya, Fransa, İsveç ve İngiltere'de son 50 yıl içerisinde orman alanları 1 milyon ha. artmıştır (Hummel, 1991, s. 127).

Ülkemizde üzerinde orman bulunmayan ama ağaçlandırmalar sonucu orman vasfına kavuşabilecek milyonlarca hektar arazi atıl olarak bekletilmektedir. Türkiye'de 5.3 milyon ha. arazinin ağaçlandırmaya müsait olduğu ve % 85'inde sosyal baskının var olduğu belirtilmektedir (Sağkaya, 1989, s. 30). Erozyona da açık olan bu araziler orman kurmak şartıyla köy birliklerine, kooperatiflere, belediyelere, vakıflara veya özel şahıslara verilerek ülkemiz orman varlığının artırılması sağlanabilir. Ancak sahiller gibi turizm ağırlıklı bölgeler ve büyük şehirlerin etrafındaki alanlar, yüksek rantları nedeniyle bu kapsamın dışında düşünülmelidir.

OGM tarafından özel ağaçlandırma potansiyel sahalarının tesbiti amacıyla bir çalışma yapılarak ülkemizde 1 982 148 ha. alan tesbit edilmiştir (Demirel, 1993, s. 359). 1992 yılı sonuna kadar ise 6927 ha. alan köy tüzel kişilikleri ve diğer özel ve tüzel kişiler tarafından ağaçlandırılmıştır (Öztürk, 1993, s. 568).

3.3.7.3. Devlet Ormanı Sayılan Bazı Orman Alanlarının Devredilmesi

Türkiye'de ağaçlandırma çalışmalarında, mülkiyet konusunun kesin çizgilerle belirtilememesi sonucunda meydana gelen sosyal baskı, bu konudaki olumsuzlukların kaynağıdır. Yapılan bir sınıflandırmaya göre;

- Ağaçlanacak sahaların % 17.6'sında sosyal baskı olmadığı,
- Ağaçlanacak sahaların % 55'inde sosyal baskının az olduğu,
- Ağaçlanacak sahaların % 27.4'ünde sosyal baskının çok olduğu

belirtilmektedir. Sosyal baskının çok olduğu yerde köylü araziyi bırakmamakta ve devlet de bu araziye gerçek manada sahip olamamaktadır. Mülkiyet anlaşmazlıkları nedeniyle sosyal baskının çok fazla olduğu bir gerçek, bu arazilerin vegetasyon tipi değiştirilmemek şartıyla ve köylülerin istekli olmaları halinde, köy mülki hudutları dahilindeki bu sahaların o köye devredilmesi ülkemiz şartlarında en uygun çözüm olacaktır.

Yine tarım alanları ile iç içe olan DOL'lerin, ekonomik olmadığı için hiçbir müdahaleye gerek görmediği devlet ormanları da orman olarak işletilmeleri şartıyla büyüklükleri kiskanılmadan en yakın kişiye devredilmelidir.

3.3.7.4. Bazı Ağaç Türlerinin Orman Ağacı Kapsamı Dışına Çıkarılması

Ormancılıkta özelleştirmenin bir boyutu olarak da bazı ağaç türlerinin orman ağacı kapsamından çıkarılması düşünülebilir. Böyle bir yargıya varılmasındaki en önemli etken kavakçılığın gelmiş olduğu noktadır. Kavak, bugün için ülkemizde yetişen ağaç türleri içerisinde idare süresi en kısa olan ve en yüksek yıllık hasılayı veren türdür. Aslında bir orman ağacı olmakla birlikte, uygulanan kültürel tedbirlerle daha yüksek bir verim sağlanabildiği için, artık bir kültür ağacı niteliği kazanmıştır.

Ülkemizde her yıl 1000 ha. 'ı kamu sektörü, 9000 ha.'ı özel sektör tarafından yapılmak üzere 10000 ha. sahada kavak ağaçlandırmaları yapılmakta ve bu çalışmalar için 16-17 milyon adet kavak fidanı üretilmektedir. Kavak ile ağaçlandırılan yaklaşık 150 000 ha. sahadan yıllık ortalama 3 500 000 m³ kavak odunu üretilmektedir (Şahin, Güder ve Boyacı, 1993, s. 587). 20.2 milyon ha. olan ormanlarımızın yıllık etası ise yaklaşık 16.5 milyon m³ olup bunun da tamamı üretilmemektedir.

Türkiye genelinde piyasaya arz edilen odunun yaklaşık % 77.5'i orman kaynaklarından, % 15'i kavak yetiştiriciliğinden ve % 7.5'i de ithalat yoluyla sağlanmaktadır (Birler ve Kaçar, 1992, s. 4).

Halkımızın kavakçılıkta elde ettiği bu başarı, kavak gibi bazı ağaç türlerinde de pekala sağlanabilir. Bu ağaç türleri arasında kızıl ağaç, söğüt, yalancı akasya, kestane, ailantus, ökaliptüs vb. sayılabilir. Fakat bu ağaç türlerinin köylüler tarafından yetiştirilmesi bazı tereddütleri de beraberinde getirmektedir. Gerek bu türlerin orman ağacı kapsamı dışına çıkarılması gerekse özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinin 10-15 km'lik sahil kesimindeki gibi atıl bekletilen kızıl ağaç ve kestane ormanlarının köylülere devredilmesi sağlanmalıdır. Zira ne vatandaş ne de orman idaresi bu kesimde üretimde bulunamamakta, belli bir yaştan sonra artım durmakta ve ana kapitalimiz olan toprak atıl bekletilmekte, ayrıca belli bir yaştan sonra ağaçlarda çeşitli zararlılar ve kurumalar da meydana gelmektedir.

3.3.7.5. Ormancılık Çalışmalarının Özel Sektöre Yaptırılması

İhale yöntemi, hükümetin özelleştirme politikasının bir unsurunu meydana getirir; özel müteahhitler tarafından sunulabilen, merkezi yada mahalli hükümetçe finanse edilen hizmetlerle ilgilidir (Hartley, 1993, s. 436). Rekabetçi

bir ortamda mal ve hizmet arzı ihale yoluyla özel sektöre devredilirse sonuçta daha etkin ve ucuza hizmet elde edilmesi mümkün olur.

Ağaçlandırma, hasat, yol ve inşaat vb. çalışmalarda ihale yönteminin uygulanmasıyla ormancılık çalışmalarının daha hızlı ve daha düşük maliyetlerle gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Bozatl原因 Taahhüt sorusuna aşağıdaki gerekçeleri gösteriyor (Bozatl原因, 1986, s. 15-16) :

-Makina parkımız yıllık 300.000 hektarlık ağaçlandırma hedeflerini gerçekleştirecek düzeyde değildir,

-Devlet, ağaçlandırma kesiminde şimdiye kadar makinalarını yılda ancak 672 saat çalıştırabilmiştir. Halbuki özel sektör makinaları yılda 2500-3000 saat çalışmaktadır. Açıkçası devlet bir kaynak israfı içindedir,

-Devlet sektöründeki reorganizasyonlar ve bir takım idari tasarruflar, stratejilerdeki değişiklikler hizmeti olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca özel sektör, makinaların verimli kullanılması, günlük çalışma saatlerinin artırılması vb. hususlarda devlet sektörüne nazaran çok daha esnek olabilmekte, yine değişen şartlara kolayca uyum sağlayabilmektedir,

-Normal ömürleri 12-15 bin saat olan makinalar devlet sektöründe 5-6 bin saatte hurdaya ayrılmakta, çeşitli bürokratik tıkanıklıklar nedeniyle yedek parçaları temin edilememekte bazan 2-3 faal makinadan bir faal makina çıkarılarak hizmete sunulmaktadır. Ancak aynı makinalar özel sektörde aralıksız çalışabilmektedir.

İhale yönteminin olumlu yada olumsuzluğu konusunda çeşitli grupların görüşlerini yansıtan tartışmalar yapılmıştır. Genel olarak bugün devletin yatırım politikası yatırımların özel sektör aracılığı ile gerçekleştirilmesi şeklindedir. Bunun daha rasyonel, rantabl ve kamu harcamalarını azaltan bir politika olduğu büyük çoğunluğun kabul ettiği bir gerçektir. Ormancılıkta da bu gerçeğin yaygınlaştırılarak uygulanması yatırımlarda bir dönüm noktası olabilecektir.

3.3.7.6. Ormancılıkla İlgili Birimlerin Özelleştirilmesi

Ormanların tamamına yakın bölümü devlet mülkiyetinde olduğu için, ormancılık faaliyetlerinin yürütüldüğü birimlerin tamamı da (orman ürünleri sanayii hariç) devlet mülkiyeti ve yönetimi altındadır. Örneğin hasat edilen odun, satış için orman depolarına getirilir. Bu depolar da; kuruluş yeri, uygun stok miktarı, talep tahmini ve standardizasyonu gibi pek çok konu modern işletmecilik gerekleri dışında oluşturulur. Meydana gelen kayıplar kaynak israfına neden

olmaktadır. Benzer şekilde diğer birimlerde de kamu işletmeciliğinin bu sonuçlarını görmek mümkündür. Kısaca özelleştirilebilecek birimler şöyle sıralanabilir ;

- Orman Ürünleri Sanayii kuruluşları,
- Makina parkları,
- Orman içi dinlenme yerleri ve turistik tesisler,
- Fidanlıklar,
- Orman depolarıdır.

Böylece her bir birimin daha verimli ve kârlı çalışması sağlanabilecektir.

3.3.7.7. Tarımsal Ormancılık (Agroforestry)

Ekonomik gelişmelere temel olabilecek yeterli petrol ve mineral zenginliklerine sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler için, arazi kaynaklarının kullanımından sağlanacak gelirler, daha uzun süre ekonomilerin temeli olacaktır. * Arazi böyle ülkelerde, sadece hızlı artan nüfusun gereksinmelerinin (yani bitkisel besin maddelerinin, yapacak ve yakacak odunun, suyun, hayvansal protein vb.'nin) üretilmesi amacıyla hizmet etmekle kalmamakta aynı zamanda sosyal ve ekonomik gelişme süreçlerini başlatıp sürdürmek için gerekli olan üretim fazlasını da sağlamak durumundadır (Geray ve Görcelioğlu, 1983, s. 173).

Tarımsal ormancılık, kendi mülkiyeti üzerinde bireysel bir şekilde çiftçiler tarafından ticari olarak ağaç yetiştirmeyi teşvik etmeyi amaçlayan programı uygulamak anlamında bir terimdir. Bu programlarda ağaçlara tıpkı bir ekin gibi bakılır ve çiftçiler onların yetişmesi için gerekli yardımları sağlar (Foley ve Barnard, 1984, s. 13).

Tarımsal ormancılık uygulamalarının ortaya çıkış gerekçesi araziden en yüksek faydanın sağlanması olarak kabul edilebilir. Artan nüfus, buna paralel olarak ortaya çıkan yerleşim alanı, konut, gıda talebi, daralan tarım alanlarından en yüksek faydalanmayı gerekli kılmaktadır. Günümüz insanı daha fazla tüketmekte, daha kaliteli ve çeşitli ürünlere ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle dünyanın çeşitli bölgelerinde araziden çeşitli ürünler almaya yönelik uygulamalar başlatılmış ve bu uygulamaların sistematik ve bilimsel yaklaşımla ele alınması sonucu tarımsal ormancılık yeni bir uğraş dalı olarak doğmuştur (Ayberk, 1992, s. 8).

Agroforestry, ülkemizde ormancılık literatürüne "sosyal ormancılık", "tarımsal ormancılık", "karma ormancılık" adları altında girmiş bulunmaktadır. Yapılan çeşitli tanımlarda ortak nokta olarak aynı arazi parçasından aynı zamanda çeşitli ürünlerin elde edilmesi amacıyla yararlanma konusu işlenmektedir.

Tarımsal ormancılık uygulamaları aşağıda sıralanan işlevlere sahip bulunmaktadır (Ayberk, 1992, s. 12). Bunlar ;

- Kırsal kalkınma,
- Üretimi artırma,
- Ürün çeşitlendirme,
- Çevre koruma ve peyzaj,
- Toprak ve su kaynaklarının korunması,
- Çölleşmeyi önlemedir.

Farklı koşullar altında ve değişik yerlerde yüzyılı aşkın bir süredir uygulanmakta olması nedeniyle tarım+ormancılık+hayvancılık, yeni bir arazi işletme şekli değildir. Bu karma sistemlerin hedefi, eldeki kaynaklardan mevcut ekolojik, teknolojik, sosyo-ekonomik koşullar altında diğer arazi kullanma şekilleri ile mümkün olandan daha yüksek, daha çeşitli ve daha güvenilir üretim sağlamak üzere çeşitli ürünler arasındaki karşılıklı etkileşimleri optimize etmektir.

3.3.7.8. Sosyal (Toplumsal) Ormancılık

Ülkemiz ormancılığının gündemine 1980'li yıllardan itibaren girmeye başlamış ve giderek benimsenmiş olan sosyal ormancılık kısaca; ormanla içiçe yaşamlarını sürdürmekte olan orman köylülerinin sosyo-ekonomik sorunlarına çözüm getirebilmek ve dolayısıyla onların ormanla olan ilişkilerini iyileştirmek amacıyla bu köylülerin katılımıyla uygulanan ormancılık şeklinde tanımlanabilir. Dar olarak alınan bu çerçevenin genişletilmesi durumunda tanım, toplumun her kesimini kapsayan ve onların katılımıyla gerçekleştirilen ormancılık olarak ele alınabilir (Eryılmaz, 1993, s. 252).

Toplum ormancılığı programları toplum ve halk yararına olan alanların ağaç yetiştirmek için kullanımı esasına dayanır. Genel olarak halkın ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmalar da programlar toplumun çok farklı seviyelerinin ilgisini ve katılımını içerebilir (Foley ve Barnard, 1984, s. 22). Sosyal

ormancılığın temel hedefi ve içeriği insanların ve toplumun ağaçlara olan ilgisini artırmak (Gregerser, Draper ve Elz, 1987, s. 1), toplumun orman kaynaklarının kullanımındaki arzu ve beklentileri ile bu arzu ve beklentilere nasıl ulaşılabileceği yöntemleridir (Tikkanen, 1986, s. 135).

Toplumsal programlar prensip olarak bireysel ağaç yetiştirmeye göre bir takım avantajlar sunar. Halkın ortak malı olan arazileri ve kaynakları kullanarak ağaç yetiştirmenin faydalarından topraksız insanların da pay almalarını mümkün kılar. Ayrıca aşırı otlatma ve aşırı ağaç kesmeden ileri gelen ortak arazilerin gittikçe artan orandaki tahribini durdurmak için toplum hareketinin bir yoğunlaşmasını da sağlar (Foley ve Barnard, 1984, s. 23).

Avrupa ormancılığının temel özelliklerinden biri de çok sayıda toplum, kasaba ve şehir ormanlarından meydana gelmiş olmasıdır. Bazı küçük Alman köylerinde toplum ormanlarının yıllık net geliri o köyün okul, yollar, resmi maaşlarını hatta toprak sahiplerine düşen vergileri bile karşılayabilecek düzeydedir. Almanya'daki bu durumun dışında pek çok Avrupa kasabasındaki kasaba veya toplum ormanlarının yıllık net geliri kasabanın yıllık bütçesini karşılamaya yeterlidir (Hosmer, 1988, s. 122-123).

Toplum ormancılığını ülkemizdeki ORKÖY'ün faaliyetleri kapsamında görmek mümkündür. Ancak ORKÖY'ün faaliyetlerinin toplum ormancılığının tümünü kapsadığı söylenemez. Kırsal kesimdeki nüfus artışı karşısında kalkınma hızının yetersiz kalması, bu kesimin sıkıntılarının daha da büyümesine neden olacaktır. Bu nedenle toplum ormancılığı gelecekte ülkemiz gündeminde daha belirgin olarak yer alacaktır.

3.3.7.9. Kırsal Kalkınma

Ülkemizin içinde bulunduğu gelişme, sahip olduğumuz bütün kaynakları planlı ve rasyonel bir tarzda kullanarak kalkınmamızı süratle ve dengeli bir şekilde tamamlamayı zorunlu kılmaktadır. Sahip olunan bütün potansiyeli de harekete geçirmek suretiyle ulaşılabilecek bu hedefte, kırsal alan özel bir yer tutmaktadır. Zira doğal kaynakların büyük bir kısmı bu alanda yer almakta ancak kazanılan zenginlikten daha az pay ile yetinilmekte, kalkınmanın medeni nimetlerinden de yeterince yararlanılamamaktadır (DPT, 1984, s. 1).

Orman köylüsü ile orman varlığımız ve ormancılığımız arasında hemen hiçbir ülkede karşılaşılmayan özel ilişkilerin bulunduğu ülkemiz koşullarında, ormancılık çalışmalarını orman köylüsünün dışında düşünmek imkansızdır. Ormanların korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve genişletilmesi amaçlarının gerçekleştirilmesiyle devlet ormanları içinde ve bitişiğindeki köylerde yaşayan orman köylüsünün ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümlenerek, belirli bir refah düzeyine ulaştırılmaları arasında çok yakın bir ilişki vardır.

Ormancılık sektörünün kırsal fakirliği önlemeye çalışmasının nedeni bu fakirliğin ormanın devamlılığını, planların uygulanma başarısını, kaynakların verimli kullanılmasını vb. olumsuz yönde etkilemesi, daha başka bir deyişle de mal ve hizmetlerin kısa ve uzun dönemli arz-talep dengelerinin kurulmasını engellemesidir (Geray, 1994, s. 23).

Orman köylülerinin kalkınmasını sağlayacak en etkin ve tutarlı araç bütün sektörlerin katılacağı bölge planlaması olmakla birlikte, çeşitli nedenlerle ülkemizde benimsenmemektedir. Orman köylülerinin, gerek orman tahribi üzerindeki etkilerinin devam etmesi gerekse geri kalmışlıklarının hatta yoksulluklarının daha da artarak sürmesi, bugüne değin uygulanan devlet politikalarının başarılı olmadığını kanıtı sayılabilir. Bugüne değin yapılan yaklaşım ve uygulamaları tümüyle bir kenara iterek herşeye yeniden başlanmasının da yine başarısızlık riskleri taşıyabileceği unutulmamalıdır. Ancak değişen ülkemiz koşullarında, orman köylüsünün kalkınmasının esas dinamiğinin yine kendisi olduğu noktasından hareketle, ormancılık çalışmalarına köylülerin katılımının sağlanması ve bu çalışmaların köylünün ekonomik düzeyini imkânlar elverdiğince en kısa sürede yükseltici nitelikte gelir artırıcı ve kaynak yaratıcı bir baza oturtulması gerekmektedir. Bu konuda orman köylüsüne, orman kooperatiflerine ve devlete çeşitli görevler düşmektedir.

Özellikle kooperatifçilik için günümüzde uygulama imkanı bulabilecek özelleştirme iyi bir fırsattır. Çünkü çağdaş kooperatifçilikteki teşebbüs anlayışı ile özelleştirilecek ormanların yönetimi ve üyelerin mülkiyet yapısı arasında kooperatif ilkelerine uyan büyük benzerlikler vardır.

3.3.7.10. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma kavramının beraberinde getirdiği fikirler şu şekilde özetlenebilir : doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların da kendi

gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan ekonomik kalkınma (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990, s. 325).

Doğal kaynaklar üç grupta toplanabilir. Ormanlar, toprak ve balık stokları gibi canlı doğal kaynaklar; madenler gibi cansız doğal kaynaklar ve enerji kaynakları. Canlı doğal kaynaklar için "tüketmeden kullanım" gerekir. Bu kaynaklardan yıldan yıla alınan verim, bankadaki ana paranın yıldan yıla yalnızca faizin alınmasına benzetilir. Aşırı orman kesimi, aşırı otlatma, aşırı balıkçılık ve avcılık durumlarında "aşırı" deyimini teknik anlamıyla "tüketmeden kullanım" sınırlarının dışına çıkıldığını gösterir. Benzer şekilde, toprak erozyonunun hızı, toprağın oluşum hızını aştığı zaman, uzun vadede sürdürülemez bir durum ortaya çıkmakta, doğal sermaye yitirilmektedir.

Doğada serbest halde bulunan, kimsenin mülkiyeti altında olmayan canlı doğal kaynaklar, özel bir kategori oluşturur. Bunların aralarında ormanlar, otlaklar, balıklar ve yaban hayatı vardır. Bu kaynaklar kamu malı olduğu için, kaynağı paylaşmak ve korumak devlete düşer. Devlet de kullanım haklarını üreticiye devredebilir veya üretim bölgesini üreticiye kiralayabilir. Doğal kaynağın tüketmeden kullanımı için gerekli ön koşul, kooperatif veya herhangi bir üretici grubunun, sözü geçen canlı doğal kaynağı sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı üstlenmesi ve bundan sorumlu tutulabilmesidir. Karşılığında devletin de o üretici grubunun haklarını koruması gerekir. Böylece üretici, doğal kaynağı tüketmeyecek, kendi çıkarına uyduğu için uzun vadede sürdürülebilir bir şekilde kullanacaktır (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990, s. 326).

3.3.7.11. Turizm ve Ormancılık

Özellikle son yıllarda turizm faaliyetlerinin deniz ve denize bağlı aktiviteler üzerinde yoğunlaşması, bu alanda taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımlarını artırmış ve sonuçta doğal güzelliklerimizin önemli bir kısmını oluşturan bu yerlerde, hızla fiziksel, ekolojik ve görsel olarak ciddi olumsuz değişimler görülmüştür.

Güneş, deniz ve doğa üçgeninde, ozon tabakasının delinmesi ile güneşin olumsuz etkileri görülmeye başlamış, denizler kirletilmiş, sahiller yerini yapılaşmaya bırakmış ve turizm sektörü artık yeni değerlere ihtiyaç duymuştur. Bu bakımdan kış sporları, kış turizmi, dağcılık, sportif balıkçılık, kano ve rafting

uygulamaları, av ve yayla turizmi yeni alternatifler olarak giderek artan oranda kabul görmeye başlamıştır.

Türkiye'nin de üzerinde bulunduğu (özellikle kuzey yarım küresi) 30-60 enlemleri üzerinde yer alan yeryüzü parçaları ve ülkeler, gerek iklim koşulları gerek topoğrafya ve doğal bitki örtüleri, gerekse toprak oluşumları ve buna bağlı olarak insan yaşamı-üretim faaliyetleri ve turizm hareketleri bakımından da son derece elverişli ve uygun koşullara sahip bulunur. Bu yatay konumlamanın sunduğu doğal ve olumlu koşulların yanısıra deniz seviyesinden 800-2000 m. yükseklikte yer alan kesimler de ayrıca önem taşırlar. Bu yükselti kuşakları sağlıklı iklim koşulları ve ışıma nedeniyle hem yaşama hem iskan hem de turizm hareketleri bakımından bazı özellik ve ayrıcalıklara sahiptir (Ülker, 1993, s. 373).

Ülkemizin sahip olduğu bu yeni turizm potansiyeli hem dağ ve orman köylerinin kalkındırılmasına hem de ülke turizmine yeni imkanlar kazandıracaktır. Ancak yetersiz altyapı ve mülkiyet haklarının açıklığa kavuşturulamaması en önemli engeli oluşturmaktadır.

3.3.7.12. Çevre ve Ormancılık

Üzerinde yaşadığımız yerkürede iki temel çevreden sözedilebilir. Bunlardan birincisi barındırdığı tüm doğal kaynakları ve canlı cansız varlıklarıyla bir bütün oluşturan doğal çevre, ikincisi ise insanoğlunun oluşturduğu her türlü etkinliği içeren sosyal çevredir.

Doğal çevrenin en önemli halkasını oluşturan ormanlar bugün sosyal çevrenin doğal çevre üzerinde egemen olma, sınırsız ve özentisiz kullanma baskılarından en çok zarar gören doğal kaynak olmuştur. Bunun sonucunda orman kaynaklarımız bir taraftan sosyal çevreye fiziksel ürün üretimi, parasal olarak değerlendirilemeyen hizmet üretimi sunan bir doğal kaynak oluşturan yapısı, bir taraftan da doğal çevrenin en büyük unsurunu oluşturması dolayısıyla doğal çevrenin korunmasında, iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde uygulama ortamı işlevi görmektedir.

Orman-çevre ilişkilerinde ortaya çıkan yeni boyutlar, orman kaynaklarını yöneten, işleten, bu kaynaklardan topluma ürün ve hizmet üreten ormancılık sektörünü klasik etkinlik boyutlarının dışına çıkararak yeni etkinlik alanları ve politikaları belirlenmesini gündeme getirmektedir.

Avrupa'daki ormancılığın geleceğinin oy veren ve vergi ödeyenlerin kontrolü altında bulunacağı ve çevre lobilerinin de bu durumda etkin olacakları belirtilmektedir (Hummel, 1991, s. 134).

Çevre korumacıların, mali muhafazakârların ve bireysel özgürlük ve sorumluluğa büyük değer veren kişilerin koalisyonuna dayalı yeni bir çevre hareketi ortaya çıkmaktadır. "Serbest Piyasa Çevreciliği" olarak bilinen bu çevre koruma hareketi, özel mülkiyet haklarına, içten rıza kuralına ve piyasa sürecine dayalıdır. Bu paradigmada hükümetin birincil fonksiyonu, mülkiyet haklarını tanımlamak ve korumak, anlaşmazlıkların hükme bağlanması için bir kanunlar ve mahkemeler sistemi sağlamak ve yalnızca (hava ve su kirliliği, göçmen yabani hayvanlar vb.) piyasanın halen işleyemediği alanlarla ilgilenip, bunun dışındaki konularda tarafsız bir hakem olarak hizmet etmektir (Boden ve Blood, 1993, s. 508-509).

Dünyanın çeşitli yerlerinde avcılarının, hayvanları tüketmeden avladıkları av alanları, orman köylülerinin ağaçları tüketmeden kullandıkları baltalıkları, yaylacıların otları tüketmeden hayvan otlattıkları meraları, balıkçıların balığı tüketmeden avladıkları balıkçılık alanları vardır. Kamu mülkiyetinde olan doğal kaynakların hangi koşullar altında kullanıldığını bilmede temel sorun, tek tek değil, tüm insan toplumları ile doğa arasında uyumun sağlanabilmesidir. Böyle bir uyum devlet yasalarıyla mı sağlanacaktır, piyasa ekonomisi uygulamalarıyla mı ? Bu konuda birden fazla çözüm yolu olduğu kesindir ama çevrecilerin giderek daha fazla ilgisini çeken bir yaklaşım; insan-doğa uyumunun yukarıdan değil de tabandan gelmesi, tepeden inme kanunlar yerine daha çok yerel yönetimle sağlanmasıdır. Örneğin, üretici grupların doğal kaynakların idaresinde söz sahibi olmaları, çevre politikası konusunda gönüllü kuruluşların devlet makamlarıyla uyumlu bir şekilde çalışması, kamu yararı açısından verimli olmaktadır (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990, s. 327).

3.3.8. Ormanları Özelleştirmenin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Shirley, bir konferansta Yeni Zelanda ormancılığındaki yeniden düzenleme ve özelleştirme faaliyetlerinin şu sonuçları ortaya çıkardığını belirtmiştir (Shirley, 1992, s. 4) :

- Daha iyi endüstriyel ürün eldesi ve yatırımcı güvencesi,
- Daha büyük bir pazara odaklanmış uyum ve ormancılık endüstrisinin uluslararası piyasalarla uyumlaştırılması,

-Ticari ormancılık ile korumacı ormancılığın ayrılması sonucunda daha olumlu çevresel etki,

-Özelleştirmenin topluma kazandırdığı sorumluluk,

-Düzenlemelerin tüm bu olumlu yönlerine karşılık bazı olumsuz yönleri de mevcuttur. Ancak bu olumsuzluklar nispeten daha azdır.

Şüphesiz Yeni Zelanda ormancılığı ülkemiz ormancılığından ve ormancılık sorunlarından farklı özelliklere sahiptir. 3.3.7. bölümünde bahsedilen ülkemizdeki özelleştirmenin boyutları dikkate alındığında bir takım benzerliklerin olduğu da görülecektir. Ormancılığımızdaki özelleştirme uygulamalarının sonuçları düşünüldüğünde; orman köylüsü ve girişimciler, ormanlar ve devlet açısından beklenebilecek faydaları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz ;

-Mülki hudutları içindeki ormanlar sayesinde, o köy halkına ekonomik katkılar sağlanacak ve mülkiyet tabana yayılacaktır,

-Ormanlar daha iyi korunabilecek, tarıma elverişli olmayan alanlar ormanlaştırılabilecek ve olumlu çevresel etki elde edilecektir,

-Gizli tüketilen odun miktarı azalacak, yakılarak tüketilen odunun düşük kaliteli olmasına dikkat edilecektir,

-Halkın ormancılık çalışmalarına katılımının sağlanması, maliyetin düşmesine, israfın önlenmesine ve atıl kapasitenin üretime yönlendirilmesine neden olacaktır,

-Kısa sürede ormancılık sektöründe yatırım yapan şirketlerin kurulması sağlanacak, oluşan rekabet ortamında verimlilik artırılabilecektir,

-Gerek köylünün gerekse ormancı teknik elemanların istihdam imkanları genişletilecektir,

-Bozuk ormanlar verimli ormanlara, baltalıklar da koruya tahvil edilecektir,

-Ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmaları yaygınlaşarak artacaktır,

-Devlet, sübvansane ettiği miktarı önemli ölçüde azaltacaktır,

-Devlet ve orman köylüsü arasındaki sorunlar büyük ölçüde sona erecektir,

-Hasattan pazara kadar işleyen süreç teknolojinin ve modern işletmeciliğin kurallarına göre yapılacaktır,

-Az da olsa bir özelleştirme geliri elde edilecek ancak zamanla vergi gelirlerinde artış sağlanacak, ihracat imkanları gelişecektir,

-Ülkede uygulanan özelleştirme programına ivme kazandırılacak, hükümetler özelleştirme politikalarına kamuoyu desteği sağlayacaklardır.

Yukarıda hedeflenen faydalar doğrultusunda sonuçların alınabilmesi için, özelleştirmenin belirli bir strateji, belirli bir program ve belirli bir metot içinde

uygulanması gerekir. Özelleştirme uygulamalarının, amaçlanan hedefler doğrultusunda yapılması ve bunun ne derece gerçekleşip gerçekleşmediğinin bilinmesi gelecekte planlanan özelleştirme uygulamaları açısından büyük önem arz etmektedir.

Ormanlıkta özelleştirme bazı sakıncaları da taşımaktadır. Bunlar ;

-Köylerimizin sınırları, topoğrafik hatlara tamamen dayanmadığı için sınır ihtilafları ile karşılaşmak mümkündür,

-Gerek köylü gerekse ormancılığa yatırım yapacak özel sektör yeterli bilgi ve tecrübe birikiminden mahrumdur. Bu nedenle ormanlara teknik olmayan müdahaleler yapılabilecektir,

-Özellikle büyük şehir ve sahillerdeki ormanlar üzerinde yüksek rantlar nedeniyle hem spekülasyon hem de usulsüz yöntemlerle mülkiyet devri yapılabilecektir. Bu duruma özellikle dikkat edilmelidir,

-Başlangıçta özel teşebbüs sadece kâr amacıyla konuya yaklaşacak, çoğu orman alanlarında önemli olan belli kamu yararlarını (sel kontrolü, rekreasyon vb.) koruyamayacaktır,

-Özellikle bozuk koru ormanları özel mülkiyete geçirildikten sonra ormancılık dışı amaçlarla kullanılabilir,

-Yaptırılacak işlerde yeterlilikten ziyade diğer gayri meşru yollar denenerek ormanların sürekliliği zarar görebilecektir,

-Devlet henüz etkin denetim sağlayabilecek bir örgütlenmeye de sahip değildir.

Ancak bu sakıncaların kısa dönemde etkin denetim sistemi ile azaltılması mümkün iken uzun dönemde doğal seyrine kavuşacağı ve piyasanın kurallarına göre şekilleneceği ve oturacağı düşünülmektedir.

3.3.9. Ormanlıkta Özelleştirmenin Doğuracağı Sorunlar

3.3.9.1. Yasal Sorunlar

ABD, İngiltere, Fransa gibi bazı gelişmiş ülkelerin anayasalarında orman konusu yer almamıştır. F. Almanya gibi gelişmiş ve ormancılığı ileri ülke anayasalarında ise sosyalist ülkelere nazaran daha ılımlı ifadelerle devlet ve özel ormanların aynı yasal ve teknik imkanlarla işletilmesine, korunmasına ilişkin hükümler vardır. Ancak toprak, su rejimi vb. hususlar da dikkate alınarak özel ormanların işletilmesinde teknik denetim devlete aittir (Özer, 1993, s. 208).

18. yy.'ın ikinci yarısından başlayarak bugüne kadar anayasa konusu, ülkemizin siyasi yaşamında güncelliğini korumuştur. Hemen her az gelişmiş ülke gibi ülkemizde de siyasal yaşama yansıyan sosyo-ekonomik bozuklukların çaresi anayasalarda aranmıştır. Bu yüzden önce anayasa yaparak, sonra yapılanı değiştirerek veya yenisini yaparak sorunların çözülebileceği zannedilmiştir.

Cumhuriyetin ilânından sonra kabul edilen 1924 anayasasında, ormanlarımız ve ormancılığımız yer almamıştır. Ancak 13 yıl sonra 1937 yılında 1924 anayasasının 74. maddesinde yapılan değişiklikle sahipli ormanların devletleştirilebileceği ve bedelinin uygun rayiçle, hiç kimseyi mağdur etmeden kamulaştırılabileceği diğer istimlak kanunları ile birlikte anayasa kapsamı içerisine ilk defa alınmıştır (Özer, 1993, s. 208).

Ormanlarımızın anayasaya girmesi tam anlamı ile 1961 anayasasında olmuştur. Anayasanın 131. maddesine göre ".....Devlet ormanları, kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zaman aşımıyla mülk edinilemez....." Aradan 10 yıl geçtikten sonra 1970 tarih ve 1255 sayılı kanunla anayasanın 131. maddesi değiştirilmiş, ilk defa orman sözcüğü dışında, orman içi ve bitişiğinde yaşayan insanlar ile onların problemlerinden bahsedilmeye başlanmıştır. 21 yıl sonra ise ormanlarımızın işletilmesini, korunmasını ve mülkiyet durumunu 1982 anayasasının 169. ve 170. maddelerinde de bulmak mümkündür. 169. madde de ".....Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zaman aşımı ile mülk edilemez....." yaptırımını içermektedir.

1961 anayasasında 1970 yılında çıkarılan 1225 sayılı yasa ile değişiklik yapılırken "anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar bulunan topraklarla şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir daralma yapılamaz" yaptırımına da yer verilmiştir. 1973 yılında çıkarılan ve 6831 sayılı yasanın başta 2. maddesi olmak üzere 9 maddesini değiştiren 1744 sayılı yasaya dayanılarak yapılan uygulamalar sırasında 102 560 hektar orman, orman sınırı dışına çıkarılmıştır. Anayasaya sözkonusu değişiklikle konulan "bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetme"nin, anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi yani 31. 5.

1961' i üst tarih sınırı olarak koyması sonucu toplam 126 584 hektar ormansızlaştırılmış alanın "kapanın elinde kalması" sağlanmıştır. 1982 anayasası ile, sözkonusu tarihsel sınır 31.12.1981'e kaydırılarak 1961-1982 dönemindeki 82992 hektar ormansızlaştırılmış alanın ormansızlaştırılmalara dağıtımı için anayasal dayanak geliştirilmiştir. Öte yandan yine anayasadaki yeni düzenlemenin yaşama geçirilmesi amacıyla 6831 sayılı yasanın 2. maddesine el atılmış, bu madde 1983 yılında 2896, 1986 yılında 3302 ve 1987 yılında 3373 sayılı yasalarla 3 kez değiştirilmiştir. Bu yasalara dayalı uygulamalar sırasında da 1982-1987 döneminde 91 923 hektar alan orman sınırları dışına çıkarılmıştır (Çağlar, 1988, s. 93).

Ormanlıkta özelleştirmeyi engelleyecek konuların başında şüphesiz 1982 anayasasının ".....Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz" hükmü gelmektedir. Ancak gerek 1961 gerekse 1982 anayasasının mevcudiyeti durumunda yukarıda ifade edilen pek çok yasa değişikliği ile sanki ormansızlaştırılarak orman dışına çıkarma gibi çok ilkel bir özelleştirme uygulaması görülmektedir. Bu sağlıksız ve haksız uygulamaların sonuçlarını bilimsel ve anayasal değişikliklerle giderip özelleştirmeyi sağlıklı bir yapıya kazandırarak hem halkı hem de ormansızlaştırarak orman dışına çıkarma eylemi önlenmelidir.

3.3.9.2. Ormanların Korunması Sorunu

Ormanları tehlikelere karşı güvence altına alma yani kısaca orman koruma, genel olarak masraflı ve uzman kadroların varlığına ihtiyaç duyulan bir dizi işlemleri gerektirir. Örneğin; yangın, böcek salgınlarının engellenmesi gibi hususlar geniş örgütlenme ve ekipman gerektirir. Devlet ormanlarında bu işler OGM bünyesinde oluşturulmuş ve örgütlenmiş birimlerce, gelişen tekniğe uygun bir şekilde ve büyük parasal kaynaklarla desteklenerek gerçekleştirilmektedir.

Fransa, İspanya, İtalya ve Yugoslavya gibi bazı Akdeniz ülkelerinde devlet ve özel ormanlarında 1979-1983 yılları arasında çıkan orman yangınları karşılaştırıldığında özel ormanlardaki yangın sayısının devlet ormanlarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, orman koruma ve savaş organizasyonu oluşturmanın pahalı bir işlem olması şeklinde ortaya konabilir. Böyle bir organizasyonun gerektireceği mali külfet ne zaman çıkacağı belli olmayan bir orman yangını için lüks olarak kabul edilebilir. Ormanlara en çok zarar veren etkenlerden biri de böceklerdir. Gerek hayatlarının gizli oluşu,

gerekse küçük canlılar olmaları nedeniyle fazla dikkat çekmezler, ancak iyi bir organizasyon ve temiz bir işletmecilik uygulaması ile böcek salgınlarını engellemek mümkündür. Bu da söylendiği kadar kolay bir iş değildir (Mol ve Öymen, 1993, s. 466-467).

Ormanların korunması, özelleştirme ve özel ormancılık açısından bazı belirsizlikleri de beraberinde getirir. Fakat ülkemizdeki orman koruma problemleri Amerika, Avrupa ve Akdeniz ülkelerinden farklı özelliklere de sahiptir. Bu ülkelerde orman korumasının en önemli problemi doğal olaylar ve böcekler iken ülkemizde insanlardır.

Ülkemizde 1960-1984 yılları arasındaki orman yangınlarının % 98.9'u insanlar tarafından çıkarılmıştır. 1983 yılı istatistiklerine göre Türkiye'de mevcut 85 milyon evcil hayvanın (koyun, keçi, sığır vb.) büyük çoğunluğu sürekli olarak veya zaman zaman ormanda otlatılmakta veya orman ağaçlarının yaprak ve sürgünleriyle beslenmektedir. Ormandan yeni tarlalar ve otlak alanları elde etmek için insanlar tarafından yapılan açmacılık nedeniyle 1955-1984 istatistiklerine göre yılda ortalama 5511 ha. alan açılmaktadır (Çanakçıoğlu, 1985, s. 9). 1970-1987 yılları arasında yılda ortalama 48722 adet orman suçu işlenmiş, ortalama 296 421 m³ ürün bu suça konu olmuş ve 12.5 milyon hayvan otlatma suçu nedeniyle alıkonulmuştur. Bir de kayıtlara geçmeyen gizli suçların varlığı ve miktarının kayıtlara geçenlerden fazla olduğu ve aşırı odun kullanımı düşünülürse orman korumanın ülkemize özgül koşullarının olduğunu görürüz. Bu özgül koşullar insan ve kasıt olarak özetlenebilir. Bu durumda ülkemiz ormanlarının korunmasında hangisi daha fazla ümit verici vasıta ?

-Tatbiki eksik ve zayıf olan orman kanunları mı ?

-Kullanıcılar için özel mülkiyet hakkı ve kaynakların korunması için teşvikler mi?

Birincisi yani kanunlar çerçevesinde ve polisiye önlemlerle ormanları korumak ülkemizde uygulanan yöntemdir ve sonuçların başarısızlığı herkesçe kabul edilmektedir. İkincisi ise günümüz insanının sosyo-ekonomik yapısına uygun olduğu için denenmeye değerdir.

3.3.9.3. Ormanların İşletilmesi Sorunu

Ormanların özelleştirilmesinde en çok endişe edilen konulardan biri de ormanların nasıl işletileceğidir. Özel sektör konuya yalnızca kâr amacıyla bakıp

ormanların geleceğini tehlikeye düşürebilir veya vegetasyon tipini değiştirerek tarım yada diğer kullanımlara tahsis edebilir şeklindeki sorular, 1920-1930'lu yıllardaki bazı uygulama sonuçları da delil gösterilerek gündeme getirilmektedir.

Troup, özel ve kolektif ormanların korunmasında ve işletilmesindeki ciddi tehlikeleri ortaya koyarak, bu ormanlardan faydalanmanın devlet tarafından dikkatlice düzenlenmesi ve kontrol edilmesi gerektiğini bildirmektedir (Fortmann ve Bruce, 1988, s. 273). Yine ABD'de bile özel orman sahipleri, toprak kullanımlarını ve yönetim seçeneklerini kısıtlayan çeşitli yasal düzenlemelere maruzdurlar. Bu düzenlemeler ; orman arazilerinin orman için kullanımını temin eden, orman verimliliğinin sürekliliğini garantileyen, ormancılığın hava ve su kalitesine, toprak verimliliğine, rekreasyonel güzelliklere, iç sular ve kıyı bölgeleri gibi ekosistem türlerine olan etkilerini en aza indiren tedbirleri ihtiva etmektedir (Hickman ve Hickmann, 1990, s. 118).

Bu düzenleme, çoğu defa yasal dayanağını "polis gücü" de denilen hükümet kuvvetinden alır. Polis gücü, halkın sağlığını, güvenliğini ve genel refahını korumak gerektiği zaman, bireylerin davranışlarını ve mülkiyetlerinin kullanımını sınırlayan kanunları çıkarmak konusunda hükümetin tabii hakkı olarak tanımlanabilir. Her ne kadar polis gücü kullanılarak orman mülkiyetlerinin düzenlenmesi onların değerini ve kazanç potansiyelini azaltabilirse de, mülkiyet fiziksel olarak alınmaz (Siegel, 1990, s. 350-352).

Özel orman sahiplerinin arazileri üzerindeki ağaçları çok çabuk kestiği ve işlediğine ilişkin bir görüş hakim olmakla birlikte Berck, Douglas göknarlarının bulunduğu özel araziler üzerinde yaptığı araştırmada, bu görüşün tam tersini bularak ve özel ormanlardaki hasadın olması gerekenden daha düşük olduğunu göstermiştir (Hartwick ve Olewiler, 1986, s. 378).

Özelleştirmenin ortaya çıkardığı en önemli problemlerden biri de şüphesiz işsizliktir. Ancak ülkemiz ormancılığı bu konuda önemli avantajlara sahiptir. Yeni Zelanda uygulaması sonuçlarına göre 1985-1988 yılları arasında kesim işiyle uğraşan 8000 işçinin 3400'e indiği daha sonraki yıllarda ise kesim işçilerinin alternatif iş imkanlarına kavuştukları ve seçme şansına sahip oldukları belirtilmektedir (Shirley, 1992, s. 1). Ülkemizde işçi bulamadığı için üretim yapamayan pek çok orman işletmesinin olduğu da düşünülürse işsizlik, ormancılığımızdaki özelleştirme uygulamalarında önemli bir sorun olmayacaktır.

Bizce en önemli sorun özelleştirilecek ormanları işletebilecek yeterli sayı ve kalitede müesseseleşmiş ormancılık kooperatif ve/veya şirketlerinin bulunmamasıdır. Finlandiya'da ormancılıkla uğraşan 350 000 ormancılık holdinginin varlığı (Kula, 1988, s. 36) dikkate değer bir husustur.

Orman yasaları incelendiğinde 3116 sayılı yasadaki beri hemen hemen bütün yasalarda orman sayılmayan yerler belirtilirken "3 hektarı aşmayan " sınırlaması getirilmiştir. Bu nitelikteki yerlerin devlet ormanlarına olan uzaklığı değişmekle beraber 3 ha. sınırı değişmeden kalmıştır. Ancak pek çok batı ülkesinde özel ormanların önemli bir bölümü 3 ha.'dan daha küçüktür. Uygulamada ülkemizde 3 hektarın altında kalan ve mülkiyeti devlete ait olmayan yerler orman sayılmamakta, sahiplerine kesim izni verilerek herhangi bir sürekliliği sağlayıcı koşul aranmamaktadır. Bu tür yerlerin özel orman kapsamı içerisine alınması ve sürekliliğini sağlayıcı koşulların yerine getirilmesi hem orman varlığımızın hem de özel ormancılığın gelişmesine yardımcı olacaktır.

4. TÜRKİYE'DE ORMANLARI ÖZELLEŞTİRMENİN KRİTİK NOKTALARI VE BAŞARI KOŞULLARI

4.1. Ormanları Özelleştirmenin Kritik Noktaları

Özelleştirmenin kaderini belirleyen, uygulayana ve ülkeye mutluluk veya huzursuzluk, ekonomik gelişme veya sıkıntı getirebilen çok önemli bazı noktaları özellikle ele almak gereklidir. Ormanların özelleştirilmesinde özellikle bu noktalar; kıymet takdiri, satılacak kişi ve kurumlar, özelleştirme yöntemleri, ödeme koşulları, özelleştirilmiş ormanlarla devletin ilişkisi başlıkları altında toplanabilir.

4.1.1. Orman Kıymetleri Takdiri

ORÜS, Fidanlıklar, Makina parkları, Çeşitli tesisler vb. özelleştirilecek birimlerin kıymet takdiri daha kolay ve anlaşılır olduğundan burada, özelleştirilmesi ve değer takdiri konusundaki güçlükler nedeniyle ormanlar ele alınacaktır. Ormancılık işletmesinde sabit sermayenin tüm sermaye içerisindeki payı büyüktür. Örneğin, Bavyera için yapılan araştırmada tüm servet içinde sabit servetin payı % 95, Kattenbühl orman işletmesinde sabit servetin payı % 99.63 bulunmuştur (Miraboğlu, 1983, s.147). Bu oran Trabzon Devlet Orman İşletmesinde % 99.80 olarak hesaplanmıştır (Toksoy, 1991, s.69). Ormancılıkta işletme sermayesinin değerini takdir meseleleri ve metodları "Orman Kıymetleri Hesabı" ya da "Orman Kıymetleri Takdiri" adı altında gelişmiş ülkelerde bağımsız bir bilim dalı olabilecek denli gelişmiştir. Ülkemiz ormancılığında ise henüz uygulamaya konulamamıştır. Şüphesiz günümüzde, özelleştirilecek ormanların değerinin saptanması güç ve tartışmaya açık konuların başında gelmektedir.

4.1.1.1. Faiz Oranının Belirlenmesi

Orman kıymetlerinin takdirinde en önemli öğelerden biri olan faiz oranının ne alınması gerektiği çok uzun zamandan beri tartışma konusu olan bir husustur (Günel, 1989, s. 102). Faiz, sermayenin sahibine ödenen ve onun elindeki sermayeyi bir süre için başkasına ödünç vermesi karşılığı sayılan bir bedeldir (Üstünel, 1988, s. 309).

Ormancılık işletmesi kendine özgü özellikleri nedeniyle düşük bir faiz oranını öngörmektedir. Ayrıca ormancılık işletmesinin, çeşitli faaliyetlerinde bileşik faiz işleminin kullanılması da faiz oranının küçük tutulması nedenlerindedir. Kıymet hesaplarında kullanılacak ormancılık cüzi faizi, bu hesapların uzun süreler için ve bileşik faiz hesabına göre yapılması ve faiz yüzdesinin sonuç üzerinde büyük tesiri olması nedeniyle küçük bir cüzi faizin kabul edilmesini gerektirmektedir. Rothkegel, Almanya'da pratik orman kıymetlerinin hesabında daima çok küçük faiz yüzdeleri kullanıldığını ve bunların % 1.5 - 3.5 arasında değiştiğini bildirmektedir. Ormancılık cüzi faizinin Borgmann % 3, Martin % 3.5 olması gerektiği düşüncesinde bulunmuşlardır (Fırat, 1971, s. 169-170).

Günümüze kadar olan uygulamalarda, ormancılık faiz oranı % 1.5 ile % 5 arasında alınmıştır. Enflasyon oranının yüksek olduğu durumlarda, ormancılık faiz oranının buna göre düzeltilmesi gereklidir. Türkiye'de ormancılık işletmeleri esas itibariyle devlete ait işletmeler olduklarından, ormanın ekonomik, sosyal ve kültürel yararları karşısında, devlet ormancılık işletmelerinde küçük faiz oranı ile faaliyet gösterilmesi uygun bulunmaktadır. Ancak bu küçük faiz oranı, orman işletmesinin sabit sermayesi için düşünülmelidir. Döner sermaye hesaplarında piyasa faiz oranlarının kabul edilmesi gerekmektedir (Günel, 1989, s. 105).

4.1.1.2. Arazi Değerinin Hesaplanması

Orman işletmesinde arazi en önemli üretim unsurudur. Arazi, tarım işletmelerinde olduğu gibi hem kuruluş yeridir hem de hammadde ve enerji kaynağıdır. Bu nedenle arazinin önemi büyüktür. Arazi değerinin tayinine yarayan öğeler; mevcut ekonomik koşullar, ağaç türü, arazinin büyüklüğü, izlenen politikalar, mevki, toprağın verimliliği vb.' dir.

Araziyi orman işletmesinin ana kapitali olarak kabul eden Arazi Net Hasıla Teorisi taraftarları, bu ekolün bütün metodlarını arazi değerine isnad ettirerek ona büyük değer vermiş olmakla beraber, meselâ Hufnagel gibi bazı ormancılar büyük orman işletmelerinde arazi değerinin tayin edilmesi gereğine pek de inanmamaktadırlar. Orman değeri içerisinde arazi değerinin payının % 5-20 arasında kaldığına işaret edilmektedir (Fırat, 1971, s. 192).

Genel olarak orman arazisinin değerini tahmin etmek kolay bir iş değildir. Bu amaca ulaşmak için kullanılabilecek yöntemler; arazi maliyet değeri, değişim

(mübadele) değeri ve hasıla değeridir. Arazi değeri yaklaşık formüller yardımıyla da bulunabilmektedir.

4.1.1.2.1. Arazi Maliyet Değeri

Arazi maliyet değeri, orman toprağını orman yetiştirmeye elverişli duruma getirebilmek için yapılan tüm harcamalar olarak kabul edilmektedir. Bu harcamalar; araziyi satın alma masrafı, toprağı orman tesisine uygun duruma getirebilmek için yapılan harcamalar ile bu iki masrafın ağaçlandırma tarihine kadar olan faiz tutarıdır (Günel, 1989, s. 107).

Orman arazisinin değerini maliyet değeri olarak tayin etmek esasen nadir hallerde mümkün olabilir. Örneğin sel yataklarının ıslahı ve ağaçlandırılması, muhafaza ormanlarının tesisi gibi hallerde söz konusu olabilecek bu durum, aslında iktisadi bir teşebbüs olmaktan ziyade kamu menfaati bakımından hasıl olur ve kâr gayesi gözetilmez (Fırat, 1971, s. 193).

4.1.1.2.2. Arazi Değişim (Mübadele) Değeri

Arazinin alımı ve satımı sırasında ortaya çıkan bir değerdir. Arazi değerini en iyi ifade eden, arazi mübadele değeridir. Mübadele değeri serbest ekonomi içinde onun satış değeridir. Şu halde orman arazisinin satış bedeli bilinirse sorun çözülmüş olur. Ancak orman arazilerinin pratikte satışı çok nadir hallerde söz konusu olduğu için tam olarak bilinmeleri pek mümkün olmaz. Ancak arazinin civarındaki aynı veya yakın vasıftaki arazilerin yakın geçmişteki satış fiyatlarından yararlanılabilir. Çok defa o derecede yakın vasıftaki arazilerin satış değeri de bulunamaz (Miraboğlu, 1979, s. 20).

Genel olarak arazi satışlarında, değer takdirine en başta onun verim gücü esas teşkil edecektir. Zira alıcı evvela orman olarak bu arazinin kendisine getireceği gelirle ilgilenecektir. Bu gelirin miktarı ve dolayısıyla arazinin satış değeri; onun ekonomik şartlarına, tabii şartlarına, taşıyacağı ağaç türüne, sahanın büyüklüğüne, ondan faydalanmayı tahdit edici şartların bulunup bulunmamasına, alıcı ve satıcıların şahsi görüşlerine, ülkenin politik- sosyal-ekonomik şartlarına ve nihayet arz ve talep kanunlarına göre gerçekleşir (Fırat, 1971, s. 193).

4.1.1.2.3. Arazi Hasıla Değeri

Orman arazisi değerini hesaplamada en çok başvurulan Őekil onun verim gücüne dayalı hesap Őeklidir. Orman arazisinin verim gücü doğal, teknik ve ekonomik koşullara bağlı olarak değişmektedir (Günel, 1989, s. 108). Arazi hasıla değeri metodunun mantığı, gelecekte alınacak hasılatların ve yapılacak masrafların hesaba katılmasına ve bunların (u) idare süresi sonundaki baliğlerinin karşılaştırılması sonucunda idare süresi başındaki kapital değerinin bulunmasına dayanır. Periyodik işletmelerde formül, Faustmann formülü olarak tanınır (Miraboğlu, 1979, s. 21). Faustmann formülü; boş ve tamamen verimsiz bir sahada arazi değeri sıfır iken, ağaçlandırma yapılması halinde arazi değerinin ulaşacağı miktarı göstermektedir (Kalıpsız, 1970, s. 43).

Faustmann formülü Şu Şekilde gösterilebilir:

$$B_u = \frac{A_u + D_a 1.0P^{u-a} + D_b 1.0P^{u-b} + \dots - c}{1.0P^u - 1} - (C+V)$$

Formüldeki;

B_u : Arazi hasıla değeri,

A_u : Kesim yaşına gelmiş olan meşçerenin kesim değeri,

D_a, D_b, \dots : a, b, ... yaşlarında meşereden alınan ara hasıllar,

c : Kültür masrafları,

C: Meşçere kurulması sırasında yapılan kültür masrafı,

V: İdare masrafları,

P: Faiz oranı' dır.

Çeşitli zamanlarda elde edilen gelirlere karşı birtakım masraflarda yapılmaktadır. Ancak hasat masrafları hasılattan hemen düşüldüğü için, hesaplamalarda yer almamaktadır.

Formül gerçekte bugünkü değer hesabı yönteminden başka bir Şey değildir. Verilen koşullarda, orman arazisinin ekonomik değerini ölçmektedir. Bir alım-satım değeri olarak düşünülmemelidir. Formülün bu Şekli meşçerenin ilk tesisinde sarf edilen ve ekseriyetle sonrakilerden farklı olan kültür masraflarını ayrı gösterme imkânı sağlamaktadır. Formülün payındaki c , her kesimden sonra periyodik olarak sarf edilecek olan kültür masraflarını gösterecektir.

Nitekim, Oswald'ın teklifinde arazi değeri ilk kültür masrafını da ihtiva edecek şekilde hesaplanmaktadır. Yani arazi başlangıçta ağaçlanmış olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kültür masrafı bidayetten itibaren her periyodun sonunda yapılan masrafların kapital değeri haline gelmektedir. Buna göre formül şu şekilde olacaktır;

$$B_u + C = \frac{A_u + D_a 1.0P^{u-a} + D_b 1.0P^{u-b} + \dots - c}{1.0P^u - 1} - V$$

Bu teklif ile Oswald, daima küçük bir arazi değeri veren hatta ekstansif ormancılık hallerinde menfi bir arazi değeri gösteren Faustmann formülünün sonucunu daha gerçekçi bir şekle sokmaktadır (Fırat, 1971, s. 200).

Faustmann formülündeki unsurların oldukça güvensiz oluşu, özellikle cüz'i faizin tesbitinde subjektiflikten kurtulamayışı, sadece iyi yetişme çevrelerinde bir dereceye kadar kullanışlı ve pozitif değerler veriş vb. nedenlerle bu metod ancak nadir hallerde kullanılmaktadır (Miraboğlu, 1979, s. 21).

Faustmann formülünü değiştirici tekliflerden biri de Hufnagel tarafından ileri sürülen ara hasılların son kesim hasılasının yüzdesi olarak gösterilmesi şeklindedir. Buna göre son kesim hasılasının 0.0m miktarı kadar ara hasıla gösterilirse formül daha basit olarak;

$$B_u = \frac{A_u + 0.0m A_u - c1.0P^u}{1.0P^u - 1} - V \Rightarrow \frac{1.0m A_u - c1.0P^u}{1.0P^u - 1} - V$$

şeklini alır (Fırat, 1971, s. 201).

4.1.1.2.4. Arazi Değerinin Yaklaşık Formüllerle Hesaplanması

Orman arazisi değerinin yaklaşık formüllerle bulunması da mümkündür. Bunlar; Neubauer, Glaser, Frey, Martineit, Srogl ve Riebel formülleridir. Bunların bir kısmı gerçeğe tam uygun olmayan varsayımlara dayanmaktadır (Miraboğlu, 1979, s. 21). Bu çalışmada Riebel formülü tanıtılacaktır.

Formül;

$$B = \left(\frac{A_u + D_a + \dots + D_q - c - uv}{u} \right) \left(18 - \frac{u}{10} \right)$$

veya,

$$B = r \left(18 - \frac{u}{10} \right)$$

şeklindedir. Bu formüle göre arazi değeri hesaplama, bilhassa düşük hasılat değerli otlak, tarla ve çayırılık gibi tarım arazileri ile intibak halinde olması istenen reel orman arazisi değerinin gerçeğe uygun olarak bulunması halleri için teklif edilmektedir (Miraboğlu, 1979, s. 22).

Formüldeki A_u , idare süresi sonundaki asli kesim hasılası değeridir. $D_a \dots D_q$, a ve q yaşlarında alınan ara hasılatlardır. c, normal şartlarda hektar başına kültür masrafları, v; yıllık idare masraflarının hektar başına düşen payıdır. u ise idare süresidir (idare süresi 120 yıldan fazla olması halinde 120 alınacaktır). D_a , D_q , c ve v unsurlarının elde edilemeyeceği karşısında, bunların artı ve eksi değerlerinin birbirlerini karşıladığı kabul edilebilir (Miraboğlu, 1979, s.43).

Böylece formül;

$$r = \frac{A_u}{u}$$

$$B = r \left(18 - \frac{u}{10} \right)$$

şekline dönüşmüş olur. A_u 'nun odun çeşit ve sınıflarına göre hesaplanması lâzımdır. Çeşit ve sınıflarına göre bulunan m^3 miktarları, dikili fiyatlarla çarpılır ve formüldeki yerine konarak B (arazi) değeri bulunur.

4.1.1.3. Ağaç Serveti Değerinin Hesaplanması

Ağaç serveti işletmenin sahip olduğu orman alanında mevcut dikili ağaçların tümünün değeridir. Hacim miktarının çeşitleri itibariyle fiyatları ile çarpımları toplamını ifade eder. Ormancılık işletmesinde aktif öğeler içerisinde en büyük, dolayısıyla en önemli olanıdır. Rheinhold, ağaç servetinin sabit sermaye içerisindeki payını % 80 , Speer ise % 85 olarak vermektedir. Kattenbühl orman işletmesinde ise, duyarlı şekilde yapılan tespitler sonucunda bu oran % 88.23 bulunmuştur (Miraboğlu, 1983, s. 148).

Ağaç serveti değerinin hesaplanmasında kullanılan düşünce tarzı orman veya meşçerenin ürün verme yeteneği ile ilişkilidir. Henüz ürün verecek yaşa gelmemiş veya ürünleri için henüz pazar oluşmamış ormanlarda, ağaç serveti "maliyet değeri" olarak hesaplanmaktadır. İdare süresi sonuna yaklaşmış ve ürünleri için pazar bulunan meşçere veya ormanlarda, ağaç serveti "kesim değeri" olarak tayin edilirken, orta yaşlı meşçere ve ormanlarda ise ağaç serveti hesabında "istikbal değeri" yaklaşımı kullanılmaktadır (Günel, 1989, s. 118).

Ağaç serveti hesabı işletme şekline göre farklılık göstermektedir. Burada sadece periyodik meşçere işletmesinde ağaç servetinin tayini anlatılacak ve ağaç servetinin değerini tayine yarayan formüllere yer verilmeden konu kısaca açıklanacaktır.

4.1.1.3.1. Ağaç Servetinin Maliyet Değeri Olarak Tayini

Ağaç serveti maliyet değeri, değer takdiri yılından önce çeşitli zamanlarda yapılan masraflarla, yine bu zaman içerisinde elde edilmiş olan hasılların, değer takdiri yılına kadar faizlendirilmiş değerlerinin karşılaştırılması ile elde edilen değerdir (Fırat ve Miraboğlu, 1969, s. 19). Bu değer hesabı normal meşçereler için mümkündür. Ülkemizde ormanların çok büyük bir kısmının doğal şekilde yetişmiş olması, başlangıçta bir ağaçlandırma masrafı yapılmamış belkide işletmeye açıldığı zamana kadar yetiştirme muhitinin doğal şartları altında müdahale görmeden, çok az bir bakım ve idare masrafı ile elde edilmiş olmaları maliyetin hesabı bakımından özellik arz etmektedir.

4.1.1.3.2. Ağaç Servetinin İstikbal Değeri Olarak Tayini

Ağaç serveti istikbal değeri, meşçerenin, değeri takdir edilen yıldan sonra, belirli bir gayeye göre tayin edilen kesim yaşına kadar ve o yaşta getireceği hasıllarla, yine bu gelecek zaman içerisinde yapılacak bütün masrafların takdir yılındaki kapital değerlerinin karşılaştırılması suretiyle elde edilecek değerdir. Takdir yılından önceye ait hasıllar ve masraflar hesaba girmezler (Fırat ve Miraboğlu, 1969, s. 18). Bu metodun dayandığı unsurlar kesinlikle bilinmeyen ancak umut edilen değerler halindedir. Ayrıca uzun hesaplamaları gerektirmektedir. Sadeleştirilmiş şekilleri de bu yetersizliği giderebilmiş değildir (Miraboğlu, 1979, s. 28).

4.1.1.3.3. Ağaç Servetinin Kesim Değeri Olarak Tayini

Kesim değeri, meşçeredeki ağaç servetinin hasat edilmesi halinde piyasadaki satışı sonunda elde edilecek safi değeridir (Miraboğlu, 1979, s. 25). Kesim değeri hesaplanacak olan bir meşçerenin önce hacminin tayin edilmesi gereklidir. Bu hacim içerisinde, çeşitli odun sınıflarının miktarları ayrı ayrı tesbit edilmeli ve her birisinin ormanda dikili haliyle m³ fiyatı veya hepsi için 1 m³ 'ün ortalama fiyatı bulunmalıdır. Metreküp orman fiyatı tarife bedeli formülü ile hesaplanır (Fırat, 1971, s. 216).

Tarife bedeli, ormandaki bir ağacın dikili halinde yani kesim vb. şekilde hiçbir işleme tabi olmamış, dolayısıyla masraf yüklenmemiş haldeki değeridir. Bu değer ağacın hali hazır değeridir. Aslında dikili ağacın değeri olmasına rağmen kesildikten itibaren böyle bir değer tayini mevzubahis olur (Miraboğlu, 1958, s. 108).

Tarife bedelleri pazar satış fiyatından geri gelinerek hesaplanır. Formül;

$$t = \frac{Sf}{1.0m} - (hg + ng + sg + tg)$$

şeklindedir. Burada Sf: satış fiyatı, hg: hasat giderleri, ng: nakil giderleri, sg: satış giderleri, tg: tevzi giderleri, t: tarife bedeli, % m: temettü hissesi (işletmeci kazancı)' dir.

Mevcut odun sınıflarının miktarları ile metreküp fiyatları çarpılarak toplanır veya odun sınıflarının meşçere genel hacmine iştirak paylarına göre bulunacak olan 1m³ 'ün tarife bedeli, mevcut hacimle çarpılarak ağaç servetinin kesim değeri elde edilir (Fırat, 1971, s. 217).

4.1.1.4. Orman Değerinin Hesaplanması

Orman değeri arazi değeri ile ağaç serveti değerinin toplamıdır. Temel düşünce aynı olmakla birlikte, orman değerinin hesabı meşçere işletmesi ile ağaç işletmesi arasında farklılık göstermektedir. Kesim değeri, istikbal değeri ve maliyet değeri olarak hesaplanabilmektedir.

4.1.1.5. Özelleştirme Açısından Orman Kıymetlerinin Takdiri

Özelleştirmede kıymet takdiri ya da değerlendirme en önemli aşamalardan birisidir. Ormancılıkta değer takdiri ile hesaplamalar, süslü matematiksel eşitliklere dayandırılırsa da, bu eşitliklerin bağlı olduğu varsayımlar, değişken ve belirsiz kavramları içerdiğinden, sağlıklı sonuç verdiği söylenemez. Bu nedenle özelleştirilecek ormanların uzman kuruluşlar eliyle önceden değerlendirilmesi çok önemli olmaktadır.

Ormancılıkta sabit sermayenin çok büyük olması ve değerlendirilmesindeki güçlükler tartışmaya açık konulardan biridir. Bu alanda yapılacak çalışmalarda ilgili veya bilgili tarafların tümünün beğendiği bir sonuca ulaşmak pek de mümkün görünmemektedir. Özellikle ideolojik yaklaşımlarla ormanların değerlendirilmesinde, özelleştirmeyi tutan veya karşı olan tarafların hiç biri tam memnun olmayacaklardır. Buna rağmen bazı tedbirlerle anlaşmazlıkları azaltmak mümkündür.

Varlıkların değerlendirilmesinde hem kamunun hemde alıcıların zarara uğratılmamaları gerekmektedir. Değerlendirmeyi güçleştiren nedenlerden biri olarak enflasyonun da belirtilmesi gerekir. Değerlemeyi yaparken piyasa değeri ölçü olarak alınmalıdır. Piyasa değeri ile ilgili olarak tartışmaları en aza indirebilmek için de, piyasa değerinin bir alt, bir üst limiti saptanmalıdır.

4.1.2. Özelleştirilecek Ormanların Saptanması ve Özelleştirmenin Zamanlaması

Özelleştirilecek ormanların saptanması özelleştirme işleminin ilk aşamalarından birini oluşturmaktadır. Ormanların özelleştirilmesinde; özelleştirmeye korulardan mı yoksa baltalıklardan mı başlanacağı veya verimli ormanların mı yoksa verimsiz ormanların mı söz konusu olacağı yine sosyal baskı nedeniyle devletin giremediği ve mülkiyet anlaşmazlıklarının devam ettiği orman alanlarının mı özelleştirileceği yada mülkiyeti devlete ait olan boş arazilerin mi devredileceği özelleştirmenin başlangıcını oluşturan önemli hususların başında yer almaktadır. Çünkü özelleştirilecek ormanın devrinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, bu aşamada yapılacak çalışmalarla ilgilidir. Hangi ormanların özelleştirilmesine öncelik verileceği, genelde özelleştirmenin tüketicilere sağlayacağı fayda ile ilgilidir. Dolayısıyla topluma en büyük faydayı sağlayacak olan ormanlar öncelikle özelleştirilmelidir.

Özelleştirme herşeyden önce bir zamanlama meselesidir. Özelleştirmenin başarısı için, özelleştirmenin bir süreç olarak ele alınarak bu süreç içerisinde yapılacak işlemleri tesbit etmek gereklidir. Ayrıca her işlem için de bir zaman ayarlaması tespit etmek lâzımdır.

Bilindiği gibi özelleştirme ile, ülkenin yönetim biçimi ve iktidardaki parti arasında yakın bir ilişki vardır. Kamulaştırma sosyalistlerin, özelleştirme ise genellikle liberal sağ partilerin göndeminde yer alan bir politikadır. Dünya kapitalizmine, son yıllarda liberal görüşlü hükümetlerin hakim olması, özelleştirme sürecini hızlandırmıştır. Bu nedenle ülkemizdeki özelleştirme çalışmalarını da dünyadaki gelişmelerden soyutlamak mümkün değildir.

Türkiye'de farklı tarihlerde, değişik iktidarlar KİT'lerin satışını programlarına almışlardır. İçinde bulunduğumuz dönemde ise, iç ve dış siyasi şartların özelleştirme için uygun olduğu belirtilebilir. Ancak özelleştirmenin başarısı için yalnız zamanlama yeterli değildir. Çünkü özelleştirme aynı zamanda uzun bir zamana gereksinim göstermektedir. Kamulaştırmaya göre, daha zor süreçleri içerdiğinden, gerekli alt yapının hazırlanmasında yarar görülmektedir. Söz konusu alt yapının oluşturulması ise zamana ihtiyaç göstermektedir.

Ormanların özelleştirilmesi sürecinde yapılacak işlemleri şu şekilde bir sıralamaya tabi tutmak mümkündür:

- Özelleştirme programı amaç ve hedeflerinin halka tanıtılması,
- Özelleştirme ile ilgili olarak hazırlık çalışmalarının yapılması,
- Özelleştirme ile ilgili hukuksal düzenlemelerin tamamlanması,
- Özelleştirmenin tedricen uygulanmasıdır.

4.1.3. Devredilecek Kişi ve Kurumlar

Ormanların kimlere satılacağı çeşitli yönleriyle incelenmesi gereken bir konudur. Bu noktada gözetilecek kriterlerin sadece teknik ya da ekonomik olmayacağı kesindir.

Yeni Zelanda uygulamasında yerli ve yabancı teklif vericiler arasında hiç bir ayırım yapılmamış ve devlet, alınan tekliflerin kabul edilemez olması halinde kaynakların milkiyetinin elde kalma hakkını saklı tutmuştur. Tekliflerin değerlendirilmesinden sonra 304000 ha.'ın hakları satılmamış 247000 ha.'ın

yönetim ve kesim hakları yeni sahiplerine devredilmiştir. En büyük satın alıcılar ise yerel konsorsiyumlar ile Japon-Doğu Asya organizasyonları olmuştur.

Ülkemizde, ormanların devredilmesinde uygun olan özel kişilerin belirlenmesi bir bakıma özelleştirmenin amacı ve yöntemi ile yakından ilgilidir. Özelleştirme ile sadece devlet gelirlerini artırmak veya hükümetlerin ormanlar üzerindeki etkinliğini azaltmak gibi amaçlar benimsenmişse hazır mali gruplara aktarmak tek çıkar yoldur. Çünkü halka aktarmak için beklemek mümkün olmayacaktır. Yöntem alıcıyı belirlemektedir. Bu durumda ormanların yeni sahipleri, bir siyasal iktidarı destekleyerek sırtından vurgun yapanlar damgasını taşıyacak nitelikte kimseler olmamalı veya böyle bir iddianın çürütüleceği kimselerden oluşmalıdır. Yalnız ülkemizde bu tür bir özelleştirme uygulaması için çok erken olduğunu belirtmek gerekir. Henüz ormancılıkla uğraşan yeterli sayı ve nitelikte özel şirket yoktur. Böyle şirketlerin oluşması için özelleştirme uygulamalarının sonuçlarının beklenmesi ve bu sonuçların umut verici olması gerekmektedir. Türkiye için 10 yıllık bir sürenin ardından bu tür bir özelleştirme amacı ve yöntemi düşünülebilir.

Ormanları özelleştirmede yeni sahiplerin orman köylüleri, köy tüzel kişilikleri veya orman köy kooperatiflerinden meydana gelmesi genel kabul görmektedir. Ancak böyle olması başarı şansını güvence altına alamamaktadır. Mülkiyetin yaygınlaştırılması önemli bir olay iken uzun vadede topluma yararlı olması optimum olanakları üretmesine bağlıdır.

Yabancı girişimcilere mülkiyet devrine gidilmeden yönetim ve işletme hakları devredilebilir. Ancak bunun da çok yaygın olmaması ve sonuçlarının dikkatlice izlenmesi gerekmektedir.

Çok özel amaçlı özelleştirmelerde ise özelleştirmenin amacı, kendine has teknolojiyi, belirli bir mali boyut, belli bir hammadde kaynağı ile bir arada olma veya belirlirbir entegrasyon içine girmek olabilir. Böyle hallerde mülkiyetin kime ait olacağını koşullar belirlemiş olacağı için seçenekler aramak anlamsızdır.

4.1.4. Özelleştirme Yöntemleri ve Ödeme Koşulları

- Ormanların satılmasında başlıca üç satış şekli kullanılabilir. Bunlar;
- Orman alanlarının açık pazarda satılması,
 - DOİ 'lerin hisse senedi ve tahvil yoluyla satışı,

-DOİ 'lerin teklif vermek suretiyle satılmasıdır.

İlk seçenек İngiltere'de ve biraz farklı olarak Yeni Zelanda'da uygulanmıştır. Ancak ülkemizde gerek ormanları özelleştirmenin amaçları gerekse ülkemiz ormancılığının mevcut yapısı bu üç satış şeklini de günümüzde geçersiz kılmaktadır. Ormanların % 56 'sı verimsiz, DOİ 'ler gelir yaratma açısından başarısız ve büyük çoğunluğu her yıl zarar etmektedir. Gerçekte satılabilir olanlar ise, özel kişilerin verimlilik ve kârlılık açısından ilgi duyabilecekleri ve güçlerinin satın almaya yeterli olanlarıdır. Özel sektör için satılabilir olmanın temel koşulu yaşayabilir olmaktır. Bu yapıdaki DOİ 'lerinin sayısı ise oldukça azdır. Az olan bu işletmeleri işletebilecek özel sektör ise ülkemizde henüz mevcut değildir.

Özelleştirme amaçlarına da uygun olan köy mülki hudutları içindeki ormanları ve hazine arazilerini bedava yada çok düşük bir ücretle köylülere devretmek kitlesel özelleştirme yöntemi olarak denenebilecek bir yeniliktir. Böylece özelleştirme, çok kısa sürede tamamlanabilir ve ormanların gerçek değerinin tespiti gibi önemli bir sorun da ortadan kaldırılır.

Özelleştirmede fiyat kadar ödeme koşulları da önemlidir. Esasen, alıcı-satıcı, fiyat-bedel ve koşulları birbirini etkileyen faktörlerdir. Özelleştirmenin amacının ödeme koşullarını da etkilediği bilinmelidir. Ödeme şeklinde genel kural, alım sırasında veya kuruluşa sahip olmadan önce bedelin peşin olarak ödenmesidir. Ancak alıcıların niteliği ve satış şekli ödeme biçimine etki yapmaktadır.

4.1.5. Özelleştirilmiş Ormanlarla Devletin İlişkisi

Devlet, ormanları bir tüccarın herhangi bir şirketi devrettiği gibi satamaz. Tüccar yaptığı alış-verişin kârını yada zararını belirleyip kararını alır, sorun bitmiştir. Ancak devlet başka şeyleri de gözetmek zorundadır. Özelleştirme sonucu ormancılıkta, hacimli işler zamanında tamalanabilecek, tasarruf sağlanacak, rekabet şartlarının oluşması sonucu işin kalitesi yükselecek, odun arz açığı kapatılacak, orman alanları genişletilebilecek ve istihdam imkanları artacaktır. Ancak özel teşebbüs konuya doğası gereği sadece kâr amacıyla da yaklaşabilecek, ormanların önemli olan kamu yararlarını(su rejimin düzenlemesi, erozyonu önlemesi, barajların ekonomik ömrünü uzatması, rekreasyonel ihtiyaçların giderilmesi vb.) koruyamayacaktır. Bu nedenle, özelleştirme

sonrasında ormanlar yine devletin etkin denetimi altında bulunmalı, bunun gerekleri yerine getirilmelidir.

Ormancılık alanında günümüzde çevresel ormancılığa önem gösterilmektedir. Avrupa'daki ormancılığın geleceği oy veren, vergi ödeyen kimselerin kontrolü altında bulunacaktır. Burada bazı çevre lobilerinin de önemli etkileri olacaktır (Hummel, 1991, s. 134). ABD'de ise özel ormanlarla ilgili düzenlemelerin artacağı beklenmektedir. Geleceğe bakarken bazı yorumcular özel mülkiyet haklarını daha çok koruyan tutumların olacağına inandıklarını belirtmektedirler (Hickman ve Hickman, 1990, s.134).

4.2. Ormanları Özelleştirmede Başarı Koşulları

Önce bir gerçeği ortaya koymak gerekir. O da, ülkemiz ormanlarından gereği gibi yararlanılamadığıdır. Ayrıca bugünkü yapı ile mevcut ormancılık sorunlarının ortadan kaldırılması ve bu sektörün ülke kalkınmasına katkısının artırılabilmesi de zordur. Bu olumsuz durum büyük ölçüde ormanların mülkiyetinin devlete ait olmasından kaynaklanmaktadır.

Bugün ormanların tamamına yakın bölümünün devlet mülkiyetinde bulunması Türkiye'de siyasi iktidarların baskısı altında bulunan kamu kuruluşları içerisinde, ormancılıkla ilgili kuruluşların ön sıralarda bulunmasına neden olmaktadır. Ormancılıkta katı devletçilik anlayışı, ormanların korunmasında başarısızlığa neden olmakta ve ormanlardan yasal olmayan yararlanmaları da giderek artırmaktadır. Ayrıca ağaçlandırma çalışmalarında orman köylüsünün yeterli desteği sağlanamamakta ve sosyal baskılar sonucu ağaçlandırma faaliyetleri çoğu kez engellenmektedir. Yine orman ürünleri üretimi sürecinde gerek hasat sırasında gerekse hasat sonrası üretimde kayıplara, verimlilik ilkesinin gözardı edilmesine ve kaynak israfına yol açılmaktadır.

Ülkemizde ormanların özelleştirilmesi çok hassas bir konudur. Bu konu son derece dikkatli ve yeterli hazırlıklarla ele alınmalıdır. Her aksiyonun ayrılmaz bir parçası olan hata'nın payı, burada olabildiğince az olmalıdır. Zira özelleştirmede yapılan hata ormanlara dolayısıyla kamuya zarar verecektir.

Başarılı bir özelleştirme için politik kararlılık ve isteklilik daima zorunlu olacaktır fakat bu koşul hiçbir zaman yeterli değildir. Özelleştirmeye uygun bir

ortam sağlamak için özel sektör katılımı desteklenmeli, hükümetin müdahalesi ve bürokratik engeller en aza indirgenmelidir.

4.2.1. Özelleştirmede Çok Az Hata Yapılmalıdır

Ormanlar özelleştirilebilir. Geçmişteki yanlış özelleştirme uygulamaları sonucu doğan zararların örnekleri, gelecekteki yanlış özelleştirmeler için de geçerlidir. Bu nedenle özelleştirmede çok az hata yapılmalıdır. Bunu için;

- Önceliklerin doğru tesbit edilmesi,
- Gerçekçi araştırmaların her karara destek olması,
- Acele edilmemesi,
- Kamuoyunun ve ilgililerin her açıdan aydınlatılması,
- Mümkün olan ölçülerde siyasal uzlaşmaların denenmesi,
- Hukuksal çerçevenin çok yönlü oluşturulan bir kurul tarafından incelenerek uyumların ve uygunlukların sağlanması gereklidir.

-Özelleştirmede öncelikler doğru tesbit edilmelidir.

Özelleştirmede önceliğin tesbiti kolay değildir. Bir yandan hükümetin inancı, bir yandan alıcıların isteği, bir yandan ekonomide zararlı stokların oluşması, bir yandan olabilirlik ve bunun zorluğu-kolaylığı ve de genelde politik ve ekonomik durum gibi her biri esasen karmaşık pek çok etken, öncelik belirlemeye etki yapar. Ancak bütün karmaşık faktörlere rağmen öncelik en az yanlışla tespit edilmelidir. Çünkü işin başarısı veya başarısızlığı buradaki isabete bağlıdır (Özmen, 1987, s. 145).

-Olabilirliğin iyi araştırılması gerekir.

Koru veya baltalıkları özelleştirmek yada verimli veya verimsiz ormanları özelleştirmek yada sosyal baskının bulunduğu yerlerdeki ormanları özelleştirmek, onu etkileyen bütün faktörlerle birlikte incelendikten sonra etki tepki araştırmalarını unutmadan, olabilirlik anlaşıldıktan sonra girişilecek bir iştir.

-Özelleştirme aceleye gelmemelidir.

Başarılı bir programın uygulanması için yasal temellerin açık olması ve örgütsel ve kurumsal yetkinlik gerekmektedir. Yasal çerçeve oluşturmadaki acelecilik eylemlerde de hakim olursa onarılması güç zararlara neden olacaktır.

Liberal görüşlü Fransa hükümeti, özelleştirme paketinin gerçekleştirilmesini bir çok yıllara yaymaktadır. İngiltere'nin 1981'de başladığı özelleştirme çalışmalarının 10 yıl içinde son bulamayacağı anlaşılmaktadır. Türk ekonomisinin durumu, bürokrasimizin ekonomik verilere gerçekten hakim olma açısından olanakları, butürlü hazırlıklar için birikim yetersizliği, özelleştirmeye karşı olanların direnmeleri ve diğer nedenlerle birlikte değerlendirilirse, aceleyle getirmenin doğuracağı sakıncalar daha iyi anlaşılacaktır (Özmen, 1987, s. 148).

-Özelleştirmenin sebepleri ve amaçları, ilgili kuruluşları, kullanılacak yöntemler, zamanlaması çok açık olarak kamuoyuna duyurulmalıdır.

-İktidar ile muhalefet, özelleştirmenin hangi noktalarında anlaşıyorlarsa önce oradan başlamak, başarıyı olumlu yönde etkileyecek ve ekonomide gereksiz dalgalanmalardan doğabilecek çok çeşitli zararlar önlenmiş olacaktır.

-Hukuksal çerçevenin çok yönlü oluşturulan bir kurul tarafından incelenerek uyumların ve uygunlukların sağlanması gerekmektedir. İleride ciddi sorunlar çıkmaması için hazırlanacak yasal metin ve yönetmelikler; ormancılığı, işletmeciliği, hukuku bilen, yeterince deneyimli kişilerden oluşan bir kurul tarafından hazırlanmalıdır.

4.2.2 Özelleştirmeye Nereden Başlanacağı Belirlenmelidir

Ülkemizde ormanların özelleştirilmesinin daha sağlıklı sonuçlar vermesi isteniyorsa, ormanların özelleştirilmesine geçilmeden önce aşağıda adı geçen özelleştirmelerin öncelik sırasına göre yapılması gerekecektir;

- Özelleştirmeye Orman Ürünleri Sanayi Kurumundan (ORÜS) başlanmalıdır,
- Ormancılık çalışmalarının özel sektöre yaptırılması yaygınlaştırılmalıdır,
- Mülkiyeti devlete ait bir kısım boş araziler devredilmelidir,
- Fidanlıklar, makina parkaları vb. birimler özelleştirilmelidir,
- Bazı bölgelerde özellikle Trakya, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da var olan baltalıklar özelleştirilmelidir,
- Sosyal baskının yoğun veya çok yoğun olduğu bölgelerde mülkiyet devri gerçekleştirilmeli ve köy mülki hudutları içerisinde kalan ormanlar o köylülere devredilmelidir.

Yukarıda sayılan bu özelleştirmelerin sonuçlarının olumlu olması verimli ormanların özelleştirmesini de gündeme getirecektir. Ülkemizde ormanlar devlet tarafından işletilmektedir. Özel sektörün bu konuda yeterli bilgi ve deneyimi

yoktur. Bu nedenle ormancılıkta özel sektörün başarılı olamayacağı görüşü ileri sürülebilir. Ancak özel sektörün kavakçılıkta elde ettiği başarı diğer ağaç türleri için de başarının alt yapısını oluşturabilecek niteliktedir.

4.2.3. Özelleştirmeyi Zorlaştıran Sorunlar Önceden Çözümlemelidir

Kısmen yasalardan, kısmen de yerleşik uygulamalardan doğan ciddi sorunlar vardır. Bunları çözmeden özelleştirme yapmak çok zordur. Çünkü bunlar "satılabilirlik"le ilgili noktalardır. Ormanların özelleştirilmesinde gerçekçi yaklaşımın zorunluluğu herkesin ortak olduğu bir düşüncedir. Ancak sorun gerçeğin ne olduğudur.

Kamusal mallar içerisinde yer alan ormanların özelleştirilmesi için gerekli hukuksal düzenlemeler yapılmalıdır. 1982 Anayasasını 169. maddesinde yer alan "...Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zaman aşımı ile mülk edilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz..." hükmü ormanların özelleştirilmesini engelleyen en önemli sorunu oluşturmaktadır. Önemli bir başka sorun ise yeterli sayı ve nitelikte ormancılık çalışmalarını yürütebilecek özel sektör kuruluşunun bulunmamasıdır.

Ormanların gerçek durumunu, bilgisi, tecrübesi tartışma götürmez kurum ve kişilere tespit ettirmede hükümetin gayretli olacağını kabul etmek mantık gereğidir. Bunun sonucu ormanlar fonksiyonlarına göre koruma ormanı, işletme ormanı ve rekreasyon amaçlı ormanlar şeklinde sınıflandırılarak sadece işletme amaçlı ormanlar gelecekte özel sektöre satılabilecektir. Gerçekte satılabilir olanlar, özel kişilerin verimlilik ve kârlılık açısından ilgi duyabilecekleri ve güçlerinin satın almaya yeterli olanlarıdır. Satılabilir olmanın temel koşulu ise yaşayabilir olmaktır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Gelişmiş ülkelerde, özellikle İngiltere'de uygulanan özelleştirme programları gelişmekte olan ülkelere etki ederek programlara alınmasına ve kamu sektörünün ekonomilerdeki dominant pozisyonu üzerinde sorulara neden olmaktadır.

Kuramsal olarak ormanlar yenilenebilir doğal kaynaklardan sayılır. Ormanların önceleri hiçbir emek harcanmadan tümüyle kendi kendine yetişmiş olması ve görece olarak nüfusa oranla fazlalığı bu kaynağın değişim ekonomisine en son girmesine neden olmuştur.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde geniş kabul gören özelleştirme politikaları pek çok sektörde olduğu gibi ormancılıkta da tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle ülkemizde özel ormancılığın yok sayılabilecek kadar az oluşu, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini diğer sektörlerde büyük ölçüde sağlamış olan ülkemiz ekonomisi için bir tezat oluşturmaktadır. Ülkemizde ormancılığın içinde bulunduğu sorunlar ve makro ekonomi politikalarının etkileri sonucu, özelleştirme ormancılık politikasının önemli bir aracı haline gelmiş bulunmaktadır.

Şüphesiz özelleştirme her derde deva değildir. Beraberinde kendi sorunlarını da getirir. Sorunların bazıları özelleştirmenin dayandığı temel kavramlardan, bazıları özelleştirmenin başarılı olabilmesi için gerekli koşulların sağlanmasının zorluğundan kaynaklanır, bazıları da özelleştirme uygulaması sürecinde ortaya çıkar (Savas, 1994, s. 379).

Envanteri yapılmış dünya ormanlarının % 77'si kamu mülkiyetinde % 23'ü de özel mülkiyettir. Bu iki tip mülkiyet çeşidinin farklı bölge ve ülkelerdeki oranları, sosyal ve ekonomik sistemlerin doğal sonucudur.

Osmanlılar devrinde devlet ilk defa, tophane ve tersane ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ormanlarla ilgilenmiş ve böylece tersane ve tophane ormanları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bazı ormanlar da avlanmak maksadı ile av korusu olarak ayrılmıştır.

Tanzimatın ilanını takip eden devrede çıkarılan arazi kanunu (1858) ile arazi rejimi yeniden düzenlenmiş ve bu rejimin çerçevesinde orman mülkiyet çeşitleri de bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

1910 tarihli orman istatistiğine göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun orman varlığı içerisinde devlet ormanlarının oranı % 88, cumhuriyetin ilk 10 yılındaki belirlemelere göre devlet ormanlarının oranı % 94 kadardır.

Cumhuriyetle birlikte ormanlarla daha yakından ilgilenilmiş 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı orman kanunu her türlü orman mülkiyetini kapsamına almış ve her biri için hükümler getirmiştir. Bu yasada yer alan orman mülkiyet çeşitlerinin kapladıkları ormanlık alanlar, büyüklükleri bakımından sıra ile şöyledir;

- Devlet Ormanları : % 93.4,
- Hususi Ormanlar : % 4.2,
- Vakıf Ormanları : % 1.4,
- Umuma Mahsus Ormanlar : % 1.

Yine bu yasa ile ormanların devlet tarafından işletilmesi benimsenmiştir. Ancak aynı yasada Bakanlar Kurulunca karar vermek şartıyla ormanların milli sermayeli Türk şirketleri tarafından veya milli bankalar tarafından birlikte işletilebileceği de öngörülmüştür.

3116 sayılı kanunu takiben 1945 yılında 4785 sayılı kanunla, ekstrem bir devletçilik prensibi güdülerek bazı istisnaları ile devletten başkasına ait ormanlar tamamen devletleştirilmiştir.

Daha sonra çıkarılan 1950 tarih ve 5653 sayılı kanunla ormanlar mülkiyet bakımından devlet, köy ve belediye gibi tüzel kişiliklere ait ormanlar ve özel ormanlar olarak üç gruba ayrılmış, böylece vakıf ormanları ayrı bir mülkiyet çeşidi olarak sınıflandırma içinde yer almamış, bu ormanlar tüzel kişiliklere ait ormanlar içinde mütalaa edilmişlerdir. Aynı yıl çıkarılan 5658 sayılı kanunla devletleştirilen ormanların bir kısmının eski sahiplerine iadesi amaç edilmiştir.

Halen yürürlükte bulunan 1956 tarih ve 6831 sayılı yasada ormanlar aynen 5653 sayılı yasa gibi üç mülkiyet grubuna ayrılmıştır. Ancak 1945 yılında çıkarılan orman yasasının etkinliği devam etmektedir. Ülkenin yaklaşık % 26'sına yakın ormanlık sahanın mülkiyeti, işletilmesi ve denetimi devletin hüküm

ve tasarrufu altındadır. Günümüzde Türkiye ormanlarının % 99.897' si devlet ormanı, % 0.017' si kamu ormanı ve % 0.086' sı özel orman mülkiyetindedir.

Görüldüğü gibi, Türkiye'de devlet orman mülkiyeti dışındaki diğer orman mülkiyet çeşitleri hemen hemen yok denecek kadar azdır. Bu yönüyle Türkiye'ye benzeyen ülkeler; siyasi rejimi, coğrafi konumu veya tarihi durumu ile özellik arzeden eski doğu blokuna mensup ülkelerle çok az ormana sahip ya da henüz yeni bağımsızlıklarını kazanmış olan ülkelerdir.

Genelde temel üretim faktörleri yönünden diğer işletmelerden bir ayrıcalığı olmayan orman işletmelerinin kendine özgü bazı özellikleri vardır. Bu özellikleri, onu yalnız endüstri işletmelerinden ayırmakla kalmamakta aynı zamanda kendisi gibi açık alan işletmesi olan tarım ve maden işletmelerinden de farklı hale getirmektedir.

Ülkemizde ormancılık ana planına göre (1990-2009), önümüzdeki yıllarda orman ürünleri arz açığı giderek artacaktır. Çeşitli tarımsal projelerin devreye girmesiyle, tarım ürünleri arz fazlası ise daha da büyüyecektir. Bugün, Türkiye ormanlarının % 56'sı (yaklaşık 11 milyon ha.'ı) bozuk orman niteliğindedir. Ayrıca bu alanlara 6. ve 7. sınıf tarım alanlarını da eklersek ülkemizde yaklaşık 18 milyon ha. ağaçlandırılacak alan vardır. Günümüzdeki amaçlanan tempoyla yılda 300 000 ha. ağaçlandırma yapsak, bu kadar alanı ancak 60 yılda ağaçlandırabiliriz. 1991 yılında yaklaşık 57 bin ha., 1992 yılında 27 bin ha. ağaçlandırma yapılabildiği düşünülürse çok daha uzun bir süreye ihtiyacımız olduğu ortaya çıkmaktadır. Topraklarımızın % 91'inin erozyona açık olduğu düşünülürse Türkiye'nin bu kadar sabır göstermesi ekonomik ve sosyal açılardan mümkün müdür ? Ayrıca orman kadastro bitirilememiş, amenajman planları yenilenememiş ve silvikültürel müdahaleler bütün ormanlara yaygınlaştırılamamıştır.

Türkiye'de siyasi iktidarların baskısı altında olan kamu kuruluşları içerisinde, ormancılıkla ilgili kuruluşlar en ön sıralarda yer almaktadır. Ormanlardan yasal olmayan yararlanmalar giderek artmakta mevcut yapı içerisinde de ormanların korunmasında başarı sağlanamamakta, orman köylüsünün ormancılık çalışmalarına yeterli desteği temin edilememekte, gerek hasat sırasında gerekse hasat sonrası üretimde kayıpların ulaştığı boyutlar küçümsenemeyecek seviyelere gelmiş bulunmaktadır. Yasalarda yapılan bir takım değişikliklerle ormansızlaştırılıp orman dışına çıkarma gibi adeta ilkel bir özelleştirme yöntemi

uygulanmakta. Yine yasalarda 3 ha.'dan küçük alanlar orman kapsamı dışında düşünölmekte böylece bu tür alanların sahiplerine kesim izni verilerek sürekliliği sağlayıcı koşullar aranmamaktadır.

Ölkemizde orman sayılan alanların mülkiyet düzeni hemen hemen hiçbir anlamda sonuçlandırılmamış bu durum orman alanlarının etkin yönetimini güçleştirmiştir. Ormanların önemli istihdam ve zenginlik yaratma potansiyeli varken, devlet eli ile işletilen ormanlardan elde edilen gelir Orman Bakanlığının personel ve büro giderlerini karşılayamamaktadır. 1988 yılından itibaren OGM nakit sıkıntısı içine girmiştir. Yine ormancılığımızın milli gelir içindeki payı binde 5'ler düzeyindedir. Orman içi veya bitişinde yaşayan köylülerin milli gelirden elde ettikleri pay ise 300 dolar gibi çok düşük bir seviyede kalmaktadır. Gizli suçları bir yana bırakırsak yılda ortalama 50 bin orman suçu işlenmekte ve 20 000 ha. alan ormansızlaştırılmaktadır.

Yukarıda belirtilen bu sorunların esas nedeninin devlet orman mülkiyeti ve işletmeciliği olduğu düşünölmektedir. Böyle olmakla beraber ölkemizdeki ormancılık sorunları aşğıdaki gibi sıralanabilir ;

- Ekonomik ve mali sorunlar,
- Ormancılık üretimi ve orman işletmeciliği sorunları,
- Kadastro ve mülkiyet sorunları,
- Ağaçlandırma ve erozyon kontrolü sorunları,
- Sosyo-ekonomik ormancılık sorunları,
- Tabiat varlıklarını koruma, av ve yaban hayatı sorunları,
- Orman ürünleri endüstrisinde verimlilik ve üretkenlik sorunları,
- Yakacak odun ve enerji sorunu,
- Orman suçları,
- Yönetim ve organizasyon sorunları.

Bu sorunların önemli bir kısmının çözümünde bir araç olarak düşünölen özelleştirmede amaç; gözü kara, ne pahasına olursa olsun özelleştirme değildir. Özelleştirme ile katı devletçilik anlayışının yıkılarak rekabeti artırmak ve ekonomideki yapısal değişikliğin bir halkası olarak ona ivme kazandırmak amaçlanmaktadır.

Özelleştirme, genelde özelleştirilecek kurumun hisselerinin en az % 50'sinin özel hissedarlara satışını sağlayacak şekilde oluşturulması anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte; ormancılıkta temel düşünce, piyasa güçlerinin rolünü artırarak ormancılık sektöründe verimliliği daha iyi seviyeye ulaştırmaktır.

Özellikle, ormancılık sektörüne giriş serbestisi ve kolaylığı sağlamak, rekabeti teşvik etmek ve ortak yatırımlara izin vermek suretiyle, daha bir çok önlemin buna katkısı sağlanabilir.

Devlet, ormanları bir tüccarın herhangi bir şirketi devrettiği gibi satamaz. Ormanların rasyonel ve verimli işletilmesi için özel sektörün imkanlarından faydalanmak da günümüzün evrensel bir gerçeğidir. Ancak ülkemiz ormancılığının sorunları ve özellikleri ile ülkemizde mevcut müesseseleşmiş özel ormancılık şirketlerinin yokluğu bu konudaki başlıca engellerdir. Bundan dolayı bu tez kapsamında düşünülen ormancılıktaki özelleştirmenin pek çok boyutu vardır ve özelleştirme uygulamaları bu boyutlar çerçevesinde düşünülmelidir. Bunlar ;

- Ormancılıkta özel sektör teşvikleri,
- Mülkiyeti devlete ait boş arazilerin devredilmesi,
- Devlet ormanı sayılan bazı orman alanlarının devredilmesi,
- Bazı ağaç türlerinin orman ağacı kapsamı dışına çıkarılması,
- Ormancılık çalışmalarının özel sektöre yaptırılması,
- Ormancılıkla ilgili birimlerin özelleştirilmesi,
- Tarımsal ormancılık (Agroforestry),
- Sosyal (Toplumsal) ormancılık,
- Kırsal kalkınma,
- Sürdürülebilir kalkınma,
- Turizm,
- Çevre'dir.

Ülkemizde ormanların özelleştirilmesinin daha sağlıklı sonuçlar vermesi isteniyorsa, tüm ormanların özelleştirilmesine geçilmeden önce aşağıda adı geçen özelleştirme uygulamalarının öncelik sırasına göre yapılması gerekecektir. Buna göre ;

- Özelleştirmeye ORÜS'ten başlanmalıdır,
- Ormancılık çalışmalarının özel sektöre yaptırılması yaygınlaştırılmalıdır,
- Mülkiyeti devlete ait bir kısım boş araziler devredilmelidir,
- Fidanlıklar, makina parkları vb. birimler özelleştirilmelidir,
- Bazı bölgelerde özellikle Trakya, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da var olan baltalıklar yöre halkına devredilmelidir,
- Sosyal baskının çok yoğun olduğu bölgelerde mülkiyet devri gerçekleştirilmeli ve köy mülki hudutları içerisinde kalan ormanların köy halkına devri sağlanmalıdır.

Yukarıda sayılan bu özelleştirme uygulamalarının sonuçlarının olumlu olması verimli ormanların da özelleştirilmesini gündeme getirecektir. Çünkü bugün ormanları işletebilecek nitelik ve nicelikte özel sektör kuruluşu yoktur. Ancak şans tanınması sonucu 10 yıllık bir sürenin sonunda bu tür kuruluşların yeterli sayı ve nitelikte olabileceklerini tahmin edebiliriz.

Buraya kadar sıralanan devlet ormanlarının mülkiyetinin değiştirilmesi ve işletilmesi gibi uygulamalar ancak Anayasanın ilgili maddeleri değiştirilerek ona bağlı olarak da orman kanununun ilgili hükümleri düzenlenerek gerçekleştirilebilir.

Devlet ormanlarının özelleştirilmesi sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Her değişim beraberinde direnişi de getirir. Bu kural ormanların özelleştirilmesi için de geçerlidir. Bu konuda politikacıların, bürokratların ve diğerlerinin direnişi doğaldır ve aşılması gerekmektedir.

Ormanları özelleştirmenin etkin olarak işleyebilmesi ve beklenen olumlu sonuçların alınabilmesi için yapılması gerekenleri de şöyle sıralayabiliriz ;

1982 Anayasasının 169. maddesinde yer alan ".....Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir....." hükmü değiştirilmelidir. Yine Anayasadaki ormanlarla ilgili hükümlerin devlet ormanı mülahasasından çıkarılarak sadece orman objesini esas alan hükümler haline getirilmesi gerekir.

Türkiye'de orman mülkiyet rejimi özellikle cumhuriyetin ilanından sonra kısa süreli aralıklarla farklı yönlerde değişikliğe uğramış, orman mülkleri zaman zaman el değiştirmiş ve tahrip olmuş, orman mülküne karşı duyulan bağlılık azalmıştır. 4785 sayılı kanunla devletleştirilen ormanlar eski sahiplerine verilmeli ve mülkiyet rejimi bakımından istikrar sağlanmalıdır.

Arazi sınıflandırması yapılarak, ülke topraklarının neresinde tarım, neresinde ormancılık yapılması gerektiği tespit edilmelidir. Ayrıca orman kadastro bitirilerek orman, tarım ve mera alanlarının sınırları kesin olarak arazi ve harita üzerinde belirlenmeli, ormana yapılan yasal olmayan müdahaleler için açık kapı bırakılmamalı yine ormanlar da fonksiyonlarına göre yeniden gruplandırılarak; neresinin rekreasyon amaçlı, neresinin koruma amaçlı ve neresinin de işletme amaçlı olarak işletileceği tespit edilmelidir.

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de özel sektör, yeterli teşvik tedbirleri olmaksızın ormancılığa yatırım yapmakta çekimser davranmaktadır. Gelişmiş pazar ekonomisine sahip ülkeler, bir dizi teşvik tedbirleri alarak, özel sektörün orman ürünleri üretimine yönelmesini sağlamışlardır. Ancak Türkiye'de uygulanan teşvik tedbirleri gelişmiş batı ülkeleri teşvik tedbirleri ile karşılaştırıldığında oldukça yetersiz kalmaktadır. Nitekim bazı batı ülkelerinde, ormancılığa sağlanan hibe ve sübvansiyonlar toplam yatırım maliyetinin % 90'ını kapsayacak şekilde düzenlenmiş iken; ülkemizde bu amaçla tahsis edilen krediler ancak toplam maliyetin % 10'unu kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (Çakır, 1993, s. 447). Ülkemizde halen işlemekte olan bu teşvik politikaları yeniden ele alınmalı ve ülkemiz şartları da gözönünde bulundurularak dünya standartlarına çıkarılmalıdır. Özel kişi ve kurumları ağaçlandırmalar tesis etmeye teşvik etmek için, ağaçlandırma yatırımlarından sağlanan kazançların gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulması, bu konuda izlenecek en isabetli politika olacaktır.

Değişen dünya ve ülke koşulları devletin vatandaşlara daha insancıl ve yumuşak davranmasını gerektirmektedir. Ormancılık politikasının değişen koşullara uydurulmadan yalnızca devlet yönetimine bırakılması, orman köylüsünü ormandan dışlamaktadır. Bu ise köylüyü bir yerde, ormandan yasalara aykırı ne sağlarsa kazanç hanesine yazılacağı konumuna itmektedir. Bundan dolayı mülki hudutları içerisindeki ormanlar köylüye devredilerek, köylünün ormanın korunması ve işletilmesi konusunda da sorumluluk sahibi olması sağlanmalıdır.

Tabi ki bir kısım ormanları devlet mülkiyetinden özel mülkiyete geçirmek kolay olmayacaktır. Kapsamlı değişiklikler ve maddi kaynak isteyen bir konudur. Kurulması gerekli teşvik sistemlerinde de kullanılmak üzere büyük miktarda maddi kaynağa ihtiyaç vardır. Bu amaçla Özel Ormancılığı Geliştirme Fonu adı altında bir fon kurulabilir. Bu fonun kaynakları da, özellikle orman ürünleri satış gelirlerinin, irtifak hakkı sahalarından alınacak gelirlerin ve OGM faaliyetleri sonucu çeşitli fonlara aktarılan miktarların belli bir yüzdesi vb. şeklinde karşılanabilir.

Orman tesis etmeye müsait hazine ve orman arazilerinin tesbitinin yapılarak, orman kurma amacıyla özel ve tüzel kişilere bedelsiz olarak tahsis işlemleri süratlendirilmeli ve tahsislerde saha kısıtlamasına gidilmemelidir.

Uzun süreli bir işletme yapısına sahip olan ormancılığa, yeterli bilgi ve birikimden yoksun kişi ve kurumların girecek olması nedeniyle çok yaygın bir uygulama yerine pilot bölgeler seçilerek yapılacak uygulama sonuçlarına göre, yeniden düzenlemelerin yapılması da düşünülebilir. Bu amaçla orman köyü tanımlaması yeniden yapılarak birinci ve ikinci derecede geçimlerini ormancılıktan sağlayan köylerdeki ormanlar köy mülkiyetine devredilebilir. Böylece yaklaşık 17500 köy yerine 1000 kadar köy bu kapsamda düşünülecektir.

Ormancılığa ilişkin cibali mübaha anlayışının yerine özel ormancılık anlayışı alternatif olarak orman köylüsüne benimsetilmelidir.

Ormancılık Mevzuatımızdan 3 ha.'dan küçük olduğu için orman sayılmaz hükmü kaldırılmalı, bu gibi yerlerde yapılan tapulu kesim muameleleri faydalanma-devamlılık esaslarına oturtularak kesilen sahalardan yeniden ağaçlandırılmalıdır. Yine 5 ha.'dan daha büyük özel ormanlar için işletme planları yapma zorunluluğu getirilmelidir.

Gerek ormanların özelleştirilmesi, gerekse özel ormanların işleyişini denetlemek için Orman Bakanlığı bünyesinde Özel Ormancılık Genel Müdürlüğü kurulmalı ve her işletme müdürlüğünde birer şeflik kurulacak şekilde taşrada örgütlenmelidir.

Orman rejimi altındaki veya hazine mülkiyetindeki arazilerde Orman Bakanlığınca, özellikle kavak ve hızlı gelişen türler için çeşitli ağaçlandırma projeleri ihaleye çıkarılmalı ve projeler yap-işlet-devret modeline göre ihaleyi kazanan kuruma verilmelidir. Projede belirtilen işlemlerin gerektiği şekilde yürütülmesi için Orman Bakanlığı gerekli denetimleri yapmalıdır. Ayrıca özel sektör ihaleleri için birim zaman ve maliyet analizleri gerçekçi olarak hazırlanmalı ve olası spekülasyonlar önlenmelidir.

Kızılağaç, kestane gibi bazı ağaç türlerinin orman ağacı kapsamı dışına çıkarılması sağlanmalıdır. Özelleştirme uygulamalarında, bölgesel özellikler gözönünde bulundurularak özel bölgesel uygulamalara şans tanınmalıdır.

Ormanları özelleştirmede başarı sağlayabilmek için; özelleştirmede öncelikler doğru tesbit edilmeli, olabildiğince iyi araştırılması gereklidir.

Özelleştirme aceleye getirilmemeli ve hukuksal çerçevesi çok iyi hazırlanmalıdır. Böyle bir özelleştirme uygulaması sonucu; orman köylüsü ve girişimciler, ormanlar ve devlet açısından hedeflenen faydaların sağlanabilmesi için, özelleştirmenin belirli bir strateji, belirli bir program ve belirli bir metot içinde uygulanması gereklidir.

Ormanların özelleştirilmesi sürecinde yapılacak işlemleri ise aşağıdaki şekilde sıralamaya tabi tutmak mümkündür :

- Özelleştirme programı amaç ve hedeflerinin halka tanıtılması,
- Özelleştirme ile ilgili olarak hazırlıkların yapılması,
- Özelleştirme ile ilgili hukuksal düzenlemelerin tamamlanması,
- Özelleştirmenin tedricen uygulanmasıdır.

Ormanları özelleştirmede yeni sahiplerin; orman köylüleri, köy tüzel kişilikleri veya orman köy kooperatiflerinden meydana gelmesi genel kabul görmektedir. Yabancı girişimcilere mülkiyet devrine gidilmeden yönetim ve işletme hakları devredilebilir. Yabancı sermaye için başlangıçta turizm tesisleri, ORÜS, fidanlıklar, makina parkları özelleştirmede öncelikli olarak düşünülebilir.

Özelleştirme amaçlarına da uygun olan köy mülki hudutları içindeki ormanları ve hazine arazilerini bedava veya çok düşük bir ücretle köylülere devretmek kitlesel özelleştirme yöntemi olarak denenebilecek bir yeniliktir. Böylece özelleştirme kısa sürede tamamlanabilir ve ormanların gerçek değerinin tesbiti gibi önemli bir sorun da ortadan kaldırılabilir.

Ormanların özelleştirilmesi de KOİ bünyesinde yapılmalıdır. Zira bütün özelleştirme faaliyetlerinin tek bir merkezde toplanmasının sağlayacağı pek çok avantaj vardır. Ancak ormancılık yapısı gereği KİT'lerin özelleştirilmesinden farklı bir takım özellikleri de taşır. Bu nedenle oluşturulacak değerlendirme ve takdir komisyonu ve diğer birimlerin kurulması ve bu birimlerde çalışanların tesbiti ormancılık tekniğini bilmeleri açısından önem arz etmektedir.

Ormanların özelleştirilmesi ile beraber ormanların korunması ve geliştirilmesi problemlerinin çözümü için kamuoyu desteği sağlanmalı, halkla ilişkiler konusuna önem verilmeli ve her şeyden önce ormancıların bu konuya inanması sağlanmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

A. KİTAPLAR

AKALIN, G., (1990), KİT Ekonomisi, Ankara.

AKINTÜRK, T., (1988), Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, Ankara.

AKTAN, C. Ç., (1993), Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine: Özelleştirme, Ankara.

AKYÜZ, M. ve ERTEL, N., (1987), Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayınları: 42, İstanbul.

ALTINTAŞ, M. B., (1988), Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesinin Sermaye Piyasasına Etkileri, Sermaye Piyasası Yayınları No: 8, Ankara.

BERKES, F. ve KIŞLALIOĞLU, M., (1990), Ekoloji ve Çevre Bilimleri, İstanbul.

BİNGÖL, H. İ., (1990), Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız, Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı Yayın No: 3, İstanbul.

BİRLER, A. S. ve KOÇAR, S., (1992), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölgesinde Kavak Yetiştiriciliğinin Optimizasyonu ve Sosyo-Ekonomik Önemi, Kavak ve Hızlı Gelişen Yabancı Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü, Çeşitli Yayınlar Seri No: 1, İzmit.

BOSSE., and MÖLHOLM, S., (1986), Planning In The Small Private Forest, FAO, Italy.

CEVİZOĞLU, M. H., (1989), Türkiye'nin Gündemindeki Özelleştirme, İlgilili Yayınları, İstanbul.

CEYLAN, A. ve VERGİLİEL, M., (1989), Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları No: 17, Bursa.

CONSULTANT, G. M., (1983), Private Forestry Development In Jamaica Synopsis Of New Scheme, FAO, Rome.

ÇAĞLAR, Y., (1986a), Devlet Orman İşletmelerinin Temel Ürünlerinde Stok Sorunu ve En Uygun Stok Düzeylerinin Belirlenmesi, MPM Yayınları: 341, Ankara.

_____ (1986b), Türkiye'de Orman Köyleri ve Kalkındırılmasına Yönelik Etkinlikler, MPM Yayınları: 340, Ankara.

————— (1988), Türkiye'de Devlet Orman İşletmeciliği ve Özelleştirme, Çevre ve Ormanlık Dergisi Yayınları No: 6, Ankara.

————— (1992), Türkiye Ormanları ve Ormanlık, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÇANAKÇIOĞLU, H., (1985), Orman Koruma, İ.Ü. Orm. Fak. Yayınları No: 3315/376, İstanbul.

DOĞAN, Y., (1993), Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme, İzmir.

DPT, (1984), Kırsal Kalkınma, ÖİK Yayın No: 307, Ankara.

——— (1990), Ormanlık, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K. Raporu, Ankara.

DRUCKER, F. P., (1992), Yeni Gerçekler, Çev: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 315, Ankara.

DURUÖZ, E. ANIL, Y. ve ÇOBAN, C., (1976), Orman Köylüsünün Ormanlık Kesiminde ve Orman Bölge Başmüdürlüklerindeki Kentlerde İşlendirilme Olanakları, Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları Teknik Bülten Serisi No: 79, Ankara.

ERASLAN, I., (1982), Orman Amenajmanı, İ.U. Orman Fak. Yayını No: 3010/318, İstanbul.

ERYILMAZ, A. Y., (1985), Ormanlık Politikası Ders Notları, K.Ü. Orman Fak. Ders Notları Yayın No: 96, Trabzon.

ESENER, T. ve GÜVEN, K., (1990), Eşya Hukuku, Ankara.

FIRAT, F. ve MİRABOĞLU, M., (1969), Orman Kıymetlerinin Takdirinde kullanılan Formüller ve Uygulanmasına Ait Misaller, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 1444/143, İstanbul.

FIRAT, F., (1971), Ormanlık İşletme İktisadı, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 1541/156, İstanbul.

FOLEY, G. and BARNARD, G., (1984), Farm And Community Forestry, Energy Information Programme, Technical Report No: 3, London.

GERAY, C., (1974), Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar, Türkiye ve Ortadoğu Amme Enstitüsü Yayınları No: 139, Ankara.

GÖZÜBÜYÜK, Ş., (1990), Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Ankara.

GREGERSER, H., DRAPER, S. and ELZ, D., (1987), People And Trees: The Role Of Social Forestry In Sustainable Development, Economic Development Institute The World Bank.

GÜMÜŞ, C., (1992), Amasya Orman Bölge Müdürlüğünde Orman Suçlarının Nedenleri", K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon.

GÜNEL, A., (1989), Ormancılık İşletme Ekonomisi, K.T.Ü. Orman Fak. Ders Teksirleri Serisi 26, Trabzon.

GÜROL, M. A., (1987), Bir Özelleştirme Yöntemi Olarak Çalışanların Sermayeye Ortaklığı ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

HARTWICK, J. M. and OLEWILER, N. D., (1986), The Economics Of Natural Resource Use, U.S.A.

HOLMES, W. D. and TODD, J. D., (1983), Economic Survey Of Private Forestry Income And Expenditure Scotland 1981, Aberdeen.

İSTANBULLU, T., (1978), Türkiye'de Devletten Başkasına Ait Ormanların İdare ve İşletilmesi Üzerinde Araştırmalar, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 2485/263, İstanbul.

KALIPSIZ, A., (1970), Orman Ağaçlama Yatırımlarının Planlaması Esasları, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 1539/153, İstanbul.

KARATAŞ, C., (1990), Privatisation In Britain And Turkey, İstanbul.

KEPENEK, Y., (1990), 100 soruda Gelişimi, Sorunları ve Özelleştirilmeleriyle Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

KOİ., (1992), Türkiye'de Özelleştirme, Ankara.

KORKMAZ, A. GERÇEK, K. C. ve PAZARCIK, O., (1989), Ülkemizde Uygulanan Teşvik Sistemi Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Verimlilik Temeline Dayandırma İmkanları, MPM Yayınları: 381, Ankara.

KULA, E., (1988), The Economics Of Forestry Modern Theory And Practice, London.

MİRABOĞLU, M., (1958), Türkiye Devlet Orman İşletmelerinin İşletme İktisadı Bakımından Tetkiki, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 763/56, İstanbul.

_____ (1979), Ormanlık Sahalarda Açık Maden İşletmelerinde Tazminat Hesabı, T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Sıra No: 624, Seri No: 16, Ankara.

_____ (1983), Ormancılık İşletme İktisadı, İ.Ü. Orman Fak. Yayınları No: 3143/340, İstanbul.

MUCUK, İ., (1987), Modern İşletmecilik, İstanbul.

OGM., (1980), Türkiye Orman Envanteri, Sıra No: 13, Seri No: 630, Ankara.

- (1988), Ormancılık Ana Planı 1990-2009, Ankara.
- (1989), Kuruluşunun 150. Yılında Ormancılığımız, Yayın No: 673, Ankara.
- ÖNCER, M.**, (1990), Orman Ürünleri Hasadı Sırasında Meydana Gelen Kayıplar ve Önlenme Yolları, MPM Yayınları: 414, Ankara.
- ÖZDÖNMEZ, M. İSTANBULLU, T. ve AKESEN, A.**, (1989), Ormancılık Politikası, İ. Ü. Orman Fak. Yayın No: 3553/401, İstanbul.
- ÖZGIDA-İŞ.**, (1992), Özelleştirme Mi Tekelleştirme Mi?, Özgıda-iş Sendikası Eğitim Yayınları, Ankara.
- ÖZMEN, S.**, (1987), Türkiye'de ve Dünya'da Kit'lerin Özelleştirilmesi, İstanbul.
- PEKER, H.**, (1973), Türkiye'de Orman İşletmeciliği ve İşletme Ekonomisi Bakımından Rasyonalizasyonu, K.T.Ü. Orman Fak. Yayın No: 61/2, İstanbul.
- (1974), Orman İşletme Muhasebesi, K.T.Ü. Orman Fak. Yayın No: 60/1, Trabzon.
- RİCKMAN, R.**, (1991), What's Good For Woods, Center For Policy Studies, London.
- SAĞKAYA, A. ve KÂMİLOĞLU, M. Y.**, (1987), Ormancılıkta Karma Sistemler, Orman Mühendisleri Odası Yayın No: 10, Ankara.
- SAĞKAYA, A.**, (1989), Ormancılıkta Özel Sektör Açık Oturumu, Orman Mühendisleri Odası Yayın No: 16, Ankara.
- SAVAS, E. S.**, (1994), ÖZELLEŞTİRME Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı, Çev: Ergün Yener, MPM Yayınları: 517, Ankara.
- SHARPE, W. G. HENDEE, W. C. and ALLEN, W. S.**, (1976), Introduction to Forestry, McGraww-Hill Book Company, U.S.A.
- SUIÇMEZ, H. ve YILDIRIM, Ş.**, (1993), Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları, MPM Yayınları: 508, Ankara.
- TES-İŞ**, Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası, (1992), Özelleştirme Olayı Toplumsal-Ekonomik Boyutları ve Çalışanların Sorunları Üzerine Bir İnceleme, Ankara.
- TOKSOY, D.**, (1991), Devlet Orman İşletmelerinde Ekonomik Analiz ve Trabzon Devlet Orman İşletmesi Örneği, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- TUNÇSİPER, M. N.**, (1964), Orman Mevzuatımızla İlgili Araştırmalar, Tarım Bakanlığı OGM Yayını Seri No: 364, Sıra No: 106, İstanbul.

TÜRKER, M. F., (1992), Devlet Ormanlarından Odun Hammaddesinin Yakacak Odun Amacıyla Tüketilmesinin Sosyo-Ekonomik Analizi (Maçka Devlet Orman İşletmesi Örneği), K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon.

TÜSİAD, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, (1986), Özelleştirme, KİT'lerin Halka Satışında Başarı Koşulları, İstanbul.

———— Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, (1991), Orman Raporu, İstanbul.

———— Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, (1992), Türkiye'de Özelleştirme uygulamaları, İstanbul.

ÜSTÜNEL, B., (1987), Ekonominin Temelleri, Büyükkada.

YAZICI, K., (1985), Orman Bakanlığı Organizasyonunda Yönetimin Mahiyeti ve Maliyeti Üzerinde Araştırmalar, K.Ü. Orman Fak. Yayınları Genel Yayın No: 6, Fakülte Yayın No: 1, Trabzon.

———— (1989), Orman İşletmesinin Ekonomik Büyüklüğü (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), K.T.Ü. Orman Fak. Ders Teksirleri Serisi 27, Trabzon.

YERCAN, M. ve ARTUKOĞLU, M. M., (1991), Özelleştirme Kavramı, Türkiye'deki Uygulamaları ve Konunun Tarım Sektöründe Görev Alan Bazı Kamu Kurumları Açısından Değerlendirilmesi, İzmir Ticaret Borsası Yayın No: 43, İzmir.

B. MAKALELER

AKGÜN, M., (1988), "Orman Ürünlerinin İstihsal, Tüketim, İhracat ile İthalatının Dünü, Bugünü ve Yarını", Türkiye'de Orman İşletmeciliğinin Gelişimi Sempozyumu (9-10 Şubat), Ankara, s. 145-157.

ANŞİN, R., (1983), "Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve Bu Bölgelerde Yayılan Asal Vejetasyon Tipleri", K.Ü. Orman Fak. Dergisi Cilt: 6, Sayı: 2, s. 318-339.

APPLEROTH, E., (1986), "The Effect Of Small Size Of Forest Holding On Forest Management", Small Scale Forestry; Experience and Potential, International Research Symposium May 26-29, s. 321-323.

ASAN, Ü., (1991), "İdare Sürelerinin Orman Fonksiyonları Yönünden İrdelenmesi", Orman Mühendisliği, Sayı: 2, s. 8-9.

ATA, C., (1993), "Dünya'da ve Türkiye'de Özel Ağaçlandırmalar ve Özel Fidanlıklar", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 238-245.

ATALAY, İ., (1986), "Türkiye'de Erozyon Taşıma ve Birikme Olaylarının Genel Durumu", Ağaçlandırma, Orman Genel Müdürlüğü Ağaçlandırma ve Silvikültür Dairesi Yayınları, Ankara, s. 385-396.

AYBERK, S., (1992), "Tarımsal Ormancılık Tanımı, Önemi, Uygulama ve Araştırmalardan Örnekler", Kavak ve Hızlı Gelişen Yabancı Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Dergisi, No: 18, s. 7-34.

AYSAN, A.M., (1993), "Finansal Hizmetler ve Özelleştirme: Türkiye'nin Deneyimi", İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi, C: 22, S: 1, s. 15-40.

BADEN, J. ve BLOOD, T., (1993), "Ekoloji ve Teşebbüs: Yabani Hayatın Özel Kesimce Yönetimine Doğru", Çev: İsmail Aktürk, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 508-527.

BEESELEY, M. ve LITTLECHILD, S., (1993), "Özelleştirme: İlkeleri, Sorunları ve Öncelikleri", Çev: Nezihe Sönmez, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 296-321.

BELİR, Ö., (1989), "Kırsal Kalkınma ve Ormancılık", Panel Orman'89 2000'li Yıllara Yaklaşırken Ormancılık (4 Nisan), İzmit, s. 39-46.

BOZATLI, A., (1986), "Ağaçlandırma Yatırımlarında Yeni Bir Çığır: Taahhüt Sistemi", Ağaçlandırma, Orman Genel Müdürlüğü Ağaçlandırma ve Silvikültür Dairesi, Ankara, s. 13-21.

BROWN, C., (1993), "Private Forest Development: Experiences From New Zealand", (Internal Paper-Unpublished), Wellington, s. 1-4.

BRUNNER, B., (1989), "Bibliographische Hinweise Zu Neueren Arbeiten Über Den Privatwald In Den Ländern Schwelz, Österreich Und Bundesrepublik Deutschland", Arbeit-Sberichte, Zürich.

BUĞRA, A., (1993), "Özelleştirme Tartışmalarında Yeni Boyutlar", Görüş, Sayı: 11, s. 20-27.

BULUT, M., ÖCAL, T. ve ÖZER, E., (1993), "Türkiye'de Tohum ve Fidan Üretim Politikalarının Yeniden Belirlenmesi ve Bu Politikaya Uygun Olarak Fidanlıkların Kuruluş Statülerinin Tesbiti", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, S. 291-30.

BUTLER M. S., (1993), "Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi", Çev: Coşkun Can Aktan, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme çeviriler), İzmir, s. 340-354.

BUTTOUD, G., (1984), "La Législation Française Sur La Forêt Privée", Forst Wissenschaftliche Beiträge 2, Zürich, s. 14-22.

CARPENTER, M. E., (1989), "Ownership Change And Timber Supply On Nonindustrial Private Forest Land", Selected Writings On Nonindustrial Private Forests, Wisconsin, s. 2.4.1-2.4.12.

ÇAĞLAR, Y., (1993), "Ormancılık Hizmetlerinde Özelleştirme", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 3, Ankara, s. 419-424.

ÇAKIR, M., (1993), "Dünya'da ve Türkiye'de Özel Ormancılığı Teşvik Politikaları", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 3, Ankara, s. 439-448).

ÇALIKOĞLU, T., (1993), "Sosyal Ormancılıkta Orkøy", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 2, Ankara, s. 204-236.

DEMİREL, Ş., (1993), "Türkiye'de Kavakçılık ve Özel Ağaçlandırma Yatırımlarının Geliştirilmesi İçin Öneriler", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 332-365.

ERYILMAZ, A. Y., (1983), "Türkiye Ormancılık Politikasının Sorunları ve Bunlara İlişkin Öneriler", K.Ü. Orman Fak. Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, s. 266-287.

————— (1993), "Ormancılık ve ORKÖY Etkinliklerinin Sosyal Ormancılık Kapsamında Değerlendirilmesi", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 2, Ankara, s. 249-257.

FALAY, N., (1990), "Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunları", Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Sempozyumu, Ankara, s. 5-12.

FORTMANN, L. and BRUCE J. W., (1988), "The State And The Forest", Whose Trees ? Proprietary Dimensions Of Forestry, U.S.A., s. 273-279.

GAVCAR, E. ve CINDIK, H., (1990), "Orman Ürünleri İhracatımız İçerisinde Tali Ürünlerin Yeri", Fidan Dergisi, Sayı 34, s. 11-16.

GERAY, U. ve GÖRCELİOĞLU, E., (1983), "Tarım ve Orman Arazileri Kullanımında Karma Sistemler", İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, Seri B, Cilt 33, Sayı 1, s. 173-200.

GERAY, U., (1992), "Akdeniz Bölgesi Orman İşletmeleri ve Organizasyon Sorunu", Orman Bakanlığı Dergisi, Sayı 5, s. 12-15.

————— (1994), "Toplum Ormancılığı", Orman Dergisi, Sayı 22, s. 23-27.

GOODMAN, B.J. and LOVEMAN, W. G., (1991), "Does Privatization Serve The Public Interest?", Harvard Business Review, November-December, s. 26-38.

GOUPOS, C. B. and PAPASTAVROU, A. C., (1992), "Legal Restrictions On Forest Ownership In Greece", Forstwissenschaftliche Beiträge 11, Zürich, s. 119-127.

GÖKÇE, O., (1993a), "Türkiye'nin Temel Ormancılık Politikaları Üzerine Bir Araştırma", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 74-82.

————— (1993b), "Türkiye'deki Bozuk Orman Alanları Sorunu Üzerine Bir İnceleme", Tabiat ve İnsan, Yıl 27, Sayı 3, s. 30-36.

GÜNER, N., (1993), "Doğu Avrupa'da Özelleştirme", Görüş, Sayı 11, s. 54-58.

HAKKİLA, P., (1982), "Wood As A World-Wide Fuel Source", XVII IUFRO World Congress, Energy From Forest Biomass, Washington, s. 1-4.

HANKE, H. S., (1993a), "Özelleştirme Teorisi", Çev: Fevzi Devrim, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 279-295.

————— (1993b), "Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz", Çev: Coşkun Can Aktan, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 355-371.

HARTLEY, K., (1993), "Özelleştirmede İhale Yöntemi: Rekabete Doğru Bir Adım", Çev: Kâmil Tüğen, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 436-448.

HICKMAN, A. C. and HICKMAN, M. R., (1990), "Legal Limitations On Governmental Regulation Of The Private Forestry In The United States", Forstwissenschaftliche Beiträge 10, Zürich, s. 118-136.

HOSMER, R. S., (1988), "City, Town And Communal Forests", Whose Trees? Proprietary Dimensions Of Forestry, Edited By Fortmann L. And Bruce J. W., U.S.A., s. 117-123.

HUMMEL, F., (1991), "The Outlook For Forestry As A Land Use In Europe", Trees And Forests In Rural Land Use, FAO Forestry Department, s. 121-135.

İŞİK, K., (1990), "Ormanlar ve Milli Parklar", Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.

İŞIKLI, A., (1990), "Özelleştirme ve Sendikalar", Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Sempozyumu, Ankara, s. 44-51.

İLTER, E., (1991), "Türkiye'de Ormanlar ve Ormancılık Özelleştirilemez", Orman Mühendisliği, Sayı 7, s. 16-19.

İSPİRLİ, E., (1988), "Avrupa Topluluğu (AT) Orman Kaynakları", Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt 34, Sayı 2, No: 68, s. 31-37.

İSTANBULLU, T., (1990), "Ormancılığımızın 150. Yılında Ormanlık Politikamız ve Mevzuatımız", 150. Yılında Türk Ormancılığı Paneli, Ankara, s. 323-330.

KALIPSIZ, A., (1982), "Ormancılığımız Başarılı mı?", I.U. Orman Fak. Dergisi Cilt 32, Seri B, s. 76-83.

KAY, J. A. and THOMPSON, D. J., (1986), "Privatization: A Policy In Search Of A Rationale", The Economic Journal, Vol. 96, No: 1 (March), s. 18-32.

KAY, J. MAYER, C. ve THOMPSON, D., (1993), "İmtiyaz Sözleşmeleri Yoluyla Ekonomik Düzenleme", Çev: Nevzat Güran, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 449-467.

KILIÇASLAN, Y., (1988), "Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet", Orman Mühendisliği, Sayı 12, s. 24-26.

KIRIK, A. S., (1993), "D.S.İ. Genel Müdürlüğünce Yürütülen Erozyon ve Rüşubat Kontrolü Çalışmaları", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormanlık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 505-508.

LUST, N., (1992), "The Attitude Of The Flemish Private Forest Owner Towards Multiple-Use Forestry And The New Forest Decree", Norwegian Journal Of Agricultural Sciences, No: 8, s. 11-16.

MİRABOĞLU, M., (1982), "Ormancılığımız, Problemleri ve Çözüm Yolları", I.Ü. Orman Fak. Dergisi Seri B, Cilt 32, Sayı 1, s. 1-24.

MOL, T. ve ÖYMEN, T., (1993), "Ormanların Özelleştirilmesinin Orman Koruma Yönünden İrdelenmesi", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormanlık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 3, Ankara, s. 463-470.

MOORE, J., (1992), "British Privatization-Taking Capitalism To The People", Harvard Business Review, January-February, s. 115-124.

NASIRLI, C., (1987), "Orman Köylerimiz ve Kalkınma", Tarım Orman ve Köyleri Bakanlığı Dergisi, Sayı 13, s. 24-29.

OBİ, C., (1988), "Rights In Economic Trees", Whose Trees? Proprietary Dimensions Of Forestry, Edited By Fortmann L. And Bruce J. W., U.S.A., s. 34-39.

OK, K., (1990), "Türkiye'de Devlet Ormanları Dışındaki Ormanlar ve Orman Genel Müdürlüğü Dışındaki Ağaçlandırma Çalışmaları", Orman Mühendisliği, Sayı 6, s. 26-32.

OK, K. ve ENGÜR, M. O., (1991), "TÜSİAD'ın Orman Raporu Üzerine Eleştiriler", Orman Mühendisliği, Sayı 7, s. 9-15.

ÖZER, N., (1989), Ormanlıkta özel Sektör Açık Oturumu, Orman Mühendisleri Odası Yayın No: 16, Ankara.

_____ (1993), "Anayasa'da Ormancılık", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 201-210.

ÖZTÜRK, İ., (1993), "Türkiye'de Özel Orman Ağaçlandırma ve Özel Orman Fidanlıklarının Uygulamaları, Ülkemizde Bu Çalışmaların Geliştirilmesi İçin Yeni Politikaların Tesbiti", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 567-570.

PARLAMIŞ, A., (1993), "Dünya Ülkelerinde Özelleştirme", Bakış, Sayı 45, s. 27.

SAVAS, E. S., (1993), "Özelleştirmenin Gerekçeleri", Çev: Aytaç Eker, Kamu Ekonomisinin Genişlemesi ve Özelleştirme (Seçme Çeviriler), İzmir, s. 265-278.

ŞİRLEY, K., (1992), "NZ's Privatisation Lesson", NZ Forestry Bulletin /December, s. 4.

SİEGEL, W. C., (1990), "Legislative Regulation Of Private Forestry Practices In The United States Recent Trends", Forstwissenschaftliche Beiträge 10, Zürih, s. 349-364.

SÖNMEZİŞİK, S., (1993), "Ormancılık ve Orman Ürünleri Sanayiinde Özelleştirme", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 3, Ankara, s. 477-486.

ŞAHİN, M. E. GÜDER, S. ve BOYACI, F., (1993), "GAP'ta Kavakçılık", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 1, Ankara, s. 586-592.

ŞENER, O., (1988), "Özelleştirmede Engeller, Sorunlar ve Çözümler", Dünya Gazetesi, 1 Ocak.

TAN, T., (1992), "Kit'lerin Özelleştirilmesi ve Sorunlar", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, s. 27-64.

TARAKLI, D., (1993), "Orman-İnsan İlişkileri Nedir, Nasıl Olmalıdır?", T.C. Orman Bakanlığı 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 2, Ankara, s. 345-354.

TİKKANEN, I., (1986), "How Policy May Be Used To Increase Investments And Timber Sales", Small Scale Forestry: Experience And Potential International Research sympozyum (May 26-29), s. 135-155.

TOLUNAY, A., (1992), "Yeni Bir Döneme Girerken Türk Ormancılığının Sorunları", Fidan Dergisi, Sayı 55, s. 4-11.

TROUP, R. S., (1988), "Forest Ownership: State Control And Assistance", Whose Trees? Proprietary Dimensions Of Forestry, U.S.A., s. 280-283.

UYANIK, S., (1993), "İngiltere'de Özelleştirme: Metotlar, Hedefler ve Sonuçları", Türk İdare Dergisi, Yıl 65, Sayı 399, s. 223-227.

ÜLKER, İ., (1993), "Dağ ve Orman köylerinin Kalkınmasında Turizm Sektörünün Yeri, Önemi ve Öncelikli Yörelere", T.C. Orman Bakanlığı, 1. Ormancılık Şurası (1-5 Kasım), Cilt 2, Ankara, s. 372-376.

ÜRGENÇ, S. BOYDAK, M. ve ALPTEKİN, Ü., (1988), "Türkiye Ormancılığının Ağaçlandırma Fidanlık ve Ağaç Islahı Çalışmalarında Gelişmeler Darboğazları ve Bazı Öneriler", Türkiye'de Orman İşletmeciliğinin Gelişimi Sempozyumu, Ankara, s. 187-202.

ÜRGENÇ, S., (1990), "Ormancılığımızın 150. Yılında Ağaçlandırma Çalışmaları", 150. Yılında Türk Ormancılığı Paneli, Ankara, s. 281-292.

YAMAN, A., (1993), "Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirilmesi", Türkiye Günlüğü, Sayı 22, s. 145-160.

YAZICI, K., (1988), "Türkiye'de Ormancılığın Yönetim ve Organizasyon Sorunları", Türkiye'de Orman İşletmeciliğinin Gelişimi Sempozyumu (9-10 Şubat), Ankara, s. 1-10.

————— (1990), "Türkiye'de Orman Mühendislerinin İşlendirilmesi", Orman Mühendisliği, Sayı 12, s. 42-45.

————— (1992), "ORÜS'ün KİT Statüsüne Girmesiyle Meydana Gelen Gelişmeler", "ORENKO'92" 1. Ulusal Orman Ürünleri Endüstri Kongresi, Cilt 1, Trabzon, s. 73-77.

YEŞİLADA, H. C., (1993), "Türkiye'de Özelleştirme ve Planlanan Özelleştirmeler", İstanbul Sanayi Odası Dergisi Yıl 28, Sayı 333, s. 5-8.

YILMAZ, H., (1993), "Özelleştirme: Genel Olarak Anlamı ve Nedenleri", Denetim Dergisi, Yıl 8, Sayı 80, s. 12-15.

YOUNG, S., (1986), "The Nature Of Privatization In Britain", West European Politics, Vol. 9, No: 2, s. 235-252.

C. DİĞER KAYNAKLAR

2709 Sayılı ve 20.10.1982 Tarihli T.C. Anayasası.

3116 Sayılı ve 18.2.1937 Tarihli Orman Kanunu.

4785 Sayılı ve 13.7.1945 Tarihli Orman Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

5653 Sayılı ve 3.4.1950 Tarihli Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun.

5658 Sayılı ve 31.3.1950 Tarihli Orman Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna Ek Kanun.

6831 Sayılı ve 8.9.1956 Tarihli Orman Kanunu.

2896 Sayılı 31.8.1956 Tarihli ve 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Kanun.

3302 Sayılı ve 31.8.1956 Tarihli 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun.

3373 Sayılı ve 31.8.1956 Tarihli 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun.

11.3.1989 Tarihli Ağaçlandırma ve Ağaçlandırma Fonu Yönetmelikleri.

ÖZGEÇMİŞ

1967 yılında Trabzon ilinin Çaykara ilçesinde doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Arhavi'de tamamladı.

1984 yılında girdiği Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesinden 1988 yılında Orman Mühendisi olarak mezun oldu. Aynı yıl, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı programında başladığı Yüksek Lisans öğreniminden 1991 yılında mezun oldu. 1991-1992 Güz yarıyılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda doktora öğrenimine başladı.

1989 yılında atandığı, K.T.Ü. Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Orman Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Yabancı dili İngilizce'dir.